

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ТУРИСТИЧНОГО ТА ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ

_____ Д. І. Басюк
Завідувач кафедри ТГБ

_____ В. Ф. Доценко
Декан факультету ГРТБ

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

за спеціальністю 242 «Туризм»

освітньо-професійна програма «Туризмознавство»

**на тему: «Туристичний потенціал Одеської області: характеристика
та оцінка перспектив залучення туристів»**

Науковий керівник:

к.г.н., доцент кафедри туристичного та
готельного бізнесу
Верес Катерина Олександрівна

Рецензент:

к.е.н., доцент кафедри «Теорії та
практики туризму і готельного
господарства» КУТЕП
Парубець Олег Валентинович

Студент:

Квашук Ярослав Миколайович

Київ – 2019 рік

РЕЗЮМЕ

Дипломна робота складається з 134 сторінок. Кількість розділів - 4, рисунків - 13, таблиць - 18, додатків - 33.

Об'єктом дослідження є туристично-рекреаційний потенціал Одеської області.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та практичні аспекти забезпечення реалізації перспектив залучення туристів до Одеської області.

Метою роботи є розробка пропозицій щодо залучення туристів до Одеської області.

У I розділі розглянуто теоретичні аспекти та практичні особливості дослідження туристичного потенціалу області. Визначено сутність, зміст та основні складові туристичного потенціалу. Описано базові методики оцінки використання туристичного потенціалу території. Досліджено світовий досвід щодо активізації розвитку туристичного потенціалу.

У II розділі досліджено сучасний стан та ефективність використання туристичного потенціалу Одеської області. Зокрема, досліджено основні компоненти туристичного потенціалу області. Проаналізовано ефективність використання туристичного потенціалу області.

У III розділі надано пропозиції щодо оптимізації використання та подальшого розвитку туристичного потенціалу Одеської області. Визначено основні проблеми та перешкоди на шляху розвитку туристичного потенціалу регіону. Запропоновано шляхи вирішення виявлених проблем та усунення перешкод. Доведено перспективність створення інноваційного засобу розміщення в Одеській області.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: потенціал, туризм, туристичний потенціал, залучення туристів.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІЇ ДЛЯ ЗАЛУЧЕННЯ ТУРИСТІВ	11
1.1. Зміст та компонентний склад туристичного потенціалу регіону	11
1.2. Класифікація туристичних ресурсів регіону	25
1.3. Методи оцінки ресурсного потенціалу туристичних територій	35
Висновки до розділу 1	40
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СТАНУ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДЛЯ ПЕРСПЕКТИВ ЗАЛУЧЕННЯ ТУРИСТІВ	42
2.1. Аналіз розвитку туристичної інфраструктури області	42
2.2. Аналіз розвитку ринку туристичних послуг Одеської області	50
2.3. Загальна характеристика ресурсного потенціалу території для цілей розвитку відпочинку	61
Висновки до розділу 2	69
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНИХ ПОТОКІВ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ	71
3.1. Перспективні напрямки розвитку туризму Одещини	71
3.2. Оцінки туристичної привабливості регіону	82
3.3. Комплекс заходів щодо підвищення туристичної привабливості регіону	87
Висновки до розділу 3	94
РОЗДІЛ 4. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ЗБІЛЬШЕННЯ ДИНАМІКИ ТУРПОТОКІВ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ	95
4.1. Обґрунтування заходів щодо збільшення туристичних потоків	

Одеської області	95
4.2. Оцінка соціально-економічного ефекту запропонованих заходів..	107
Висновки до розділу 4	119
ВИСНОВКИ	121
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	124
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Розвиток туризму, його перетворення в суспільно - значимий соціально - економічний феномен обумовлює особливу актуальність проблем ефективної організації туристичної діяльності та використання туристичних ресурсів.

Основи туристичної політики закладені в міжнародних документах; Резолюції Римської конференції ООН з міжнародного туризму та подорожей; Манільської декларації щодо світового туризму; Хартії туризму та Кодексі туриста та інших міжнародних правових актах [32].

Основними цілями регіональної туристичної політики є створення конкурентоспроможного туристичного продукту на основі збереження і використання привабливих елементів місцевої природної та історико-культурної спадщини, а також збільшення соціально-економічного ефекту від розвитку рекреаційно-туристичної діяльності.

Сучасний стан економіки країни, постійні адміністративні реформи у сфері туризму несприятливо позначаються на цій галузі. Зокрема, спостерігається неефективне використання наявного туристичного потенціалу регіонів України, що призводить до втрати можливостей розвитку цієї галузі на відміну від багатьох країн з транзитивною економікою в Європі, Азії та Африці. У зв'язку з цим постає необхідність оцінки наявного туристичного потенціалу країни, її окремих адміністративно - територіальних одиниць та розробки напрямів щодо його нарощування та активізації використання. Головну увагу буде зосереджено саме на цій проблемі.

Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу території є першочерговим завданням забезпечення сталого розвитку сфери туризму. Оцінка туристичного потенціалу є важливою передумовою планування туристичної галузі у національному і регіональному масштабах, оптимізації просторової та господарської організації територіальних туристично-

рекреаційних комплексів. Без показників об'єктивної оцінки виникають складності щодо залучення інвесторів у розвиток туризму [17].

Актуальність роботи. У сучасних ринкових умовах комплексна оцінка туристичних ресурсів створює підґрунтя для реалізації рентного механізму їх використання, застосування ресурсів за принципом платності природокористування. Вочевидь, що без належної системи оцінки суттєво ускладнюється розробка цільових програм розвитку туризму, ефективне використання наявних туристичних ресурсів, їх охорона і розвиток. В цілому оцінка туристичних ресурсів і територій є найважливішим механізмом управління розвитком туризму, контролю за соціальними, екологічними та економічними наслідками туристичної діяльності. На сьогодні у вітчизняній і зарубіжній науці накопичений значний досвід оцінки туристичних ресурсів територій та просторового планування рекреаційного господарства на основі такої оцінки. Проте, єдиної загальновизнаної методики досі не створено. Можливо це і є однією з причин того, що і сьогодні оцінка туристичних ресурсів України та її окремих регіонів здійснюється у вигляді абстрактних, невизначених характеристик на кшталт – «великі», «величезні», «колосальні» і таке інше [33]. Зрозуміло, що ці визначення не мають ніякої конкретики і не відображають реального становища ресурсної бази туризму. Окрім того, при встановленні змісту і уточненні складових туристично-рекреаційного потенціалу існує проблема нечіткості, а іноді й некоректності у використанні цього визначення, яка у свою чергу, ускладнює формування у фахівців однозначного уявлення про означене поняття. Саме зазначені обставини визначили вибір теми і зміст завдань нижче наведеного наукового дослідження [4].

Метою роботи є розробка пропозицій щодо залучення туристів до Одеської області.

Для досягнення цієї мети були поставлені такі **завдання**:

- узагальнити наукові розробки щодо визначення сутності туристичного потенціалу та його місця в економіці регіону;

- виявити та охарактеризувати основні складові туристичного потенціалу;

- використати вже існуючі методичні підходи та показники для оцінки ефективності використання туристичного потенціалу;

- запропонувати заходи щодо залучення туристів.

Об'єктом дослідження є туристично-рекреаційний потенціал Одеської області.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та практичні аспекти забезпечення реалізації перспектив залучення туристів до Одеської області.

Інформаційна база дослідження ґрунтується на підручниках, наукових публікаціях з обраної тематики, звітних матеріалах по об'єкту дослідження, публікаціях у пресі, власних спостереженнях. Загалом 53 літературних джерел.

Методи дослідження. У магістерській роботі використовувались як загальнонаукові (системний підхід, структурний аналіз і синтез, порівняльно-географічний), так і спеціальні методи (картографічний, районування, графічний, статистичний тощо). Джерелами інформації служили первинні статистичні матеріали Одеського обласного управління статистики; обласного управління земельних ресурсів; Державного управління екології та природних ресурсів у Одеської області; обласного управління культури та туризму; результати візуальних спостережень автора.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони розширюють наукову базу дослідження туристично – рекреаційного потенціалу України та її окремих регіонів, поглиблюють теорію і практику розвитку регіональних господарських систем, формування та використання їх продуктивних сил. Важливим є і те, що обґрунтовано напрями підвищення рівня використання туристично – рекреаційного потенціалу Одеської області з урахуванням необхідності збереження природних та антропогенних

туристичних ресурсів, покращення діяльності підприємств сфери туризму, та перспектив залучення туристів.

Результати дослідження спрямовані на те, щоб надати змогу органам виконавчої влади у сфері туризму та органам місцевого самоврядування суттєво підвищити важелі впливу на нарощування та активізацію використання туристичного потенціалу, а також залучення туристів до конкретної адміністративно – територіальної одиниці.

Апробація результатів дослідження. Основні наукові результати дослідження апробовані у науковому збірнику: Верес, К.О. Антикризове управління туристичним підприємством в сучасних умовах / К.О.Верес, Я.Квашук // Modern engineering and innovative technologist. - Germany: Sergeieva&Co Karlsruhe, 2018. - №6 (3). – С.15-25

Структура і обсяг роботи. Магістерська робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків. Нараховує 128 сторінок тексту, 27 таблиць, 12 рисунків та 5 додатків. Список використаних джерел містить 53 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІЇ ДЛЯ ЗАЛУЧЕННЯ ТУРИСТІВ

1.1 Зміст та компонентний склад туристично-рекреаційного потенціалу регіону

Туристичний потенціал території - ємне, багатоаспектне поняття, що охоплює сукупність природних, етнокультурних та соціально-історичних ресурсів, а також наявної господарської і комунікаційної інфраструктури території, що служать чи можуть служити передумовами розвитку певних видів туризму.

З дослідження туристичного потенціалу територій розпочинається майже кожна наукова праця, присвячена проблемам розвитку туризму, а оцінка рівня рекреаційного потенціалу регіонів та їх забезпеченості рекреаційними ресурсами є проблемою, що чи не найбільш часто піднімається у наукових виданнях з географії, економіки, медицини та екології. Це свідчить про беззаперечну актуальність даного питання, а також, як це не парадоксально звучить, його невивченість.

Туристично-рекреаційна діяльність відіграє важливу роль в економіці країн і регіонів, забезпечуючи раціональне використання і збереження природно-екологічних, культурно-історичних та інформаційно-пізнавальних ресурсів території [6].

У зв'язку з інтенсивним розвитком туристичної діяльності відбувається формування, уточнення та вдосконалення понятійного апарату, який стосується туристично-рекреаційної сфери. Так, спочатку в наукових колах було вирішено використовувати визначення «рекреаційний» (рекреаційна діяльність, рекреаційні ресурси тощо). Зараз все частіше вживають комплексне поняття, поєднуючи різні сторони діяльності в межах одного

туристично-господарського комплексу. Так, наприклад, можна зустріти словосполучення «туристично-рекреаційний ресурс», «туристично-рекреаційна діяльність», «туристично-рекреаційний комплекс», «туристично-рекреаційний потенціал», тим самим підкреслюючи новий підхід до сучасних потреб господарського комплексу, не змінюючи сутнісне наповнення понять, які були запропоновані попередніми дослідниками [6].

Аналіз наукових публікацій свідчить, що в одних працях використовується словосполучення «туристичні ресурси», в інших – «туристичний потенціал», а іноді дані поняття вживаються одночасно як синоніми. У низці публікацій використовуються словосполучення «туристично-рекреаційний потенціал» та «рекреаційно-туристичний потенціал». Усе це актуалізує необхідність уточнення понятійного апарату для його застосування в науково-практичній діяльності для дослідження проблем та перспектив розвитку туризму.

Варто зазначити, що конкретний зміст, яким різні автори навантажують визначення «туристично-рекреаційний потенціал», нерідко виявляється дуже складним, оскільки широковідомих, загальноприйнятих трактувань цього поняття по відношенню до сфери туризму не існує. Разом з тим, сутність означеного визначення не є елементарним, і в туристичній галузі має бути обмеженим більш-менш виразними межами.

Дослідження туристично-рекреаційного потенціалу регіону відображені у працях вітчизняних та зарубіжних авторів: Бейдика О.О., Бутко М.П., Бутової Т.Г., Дунец А.Н., Дутчак С.В., Крупочкіна Є.П., Лось М.А., Святохо Н.В., Тельцової А.А., Пижової О.А., Шабаліної Н.В. та ін.

У науковій літературі часто можна зустріти ототожнення понять «потенціал» та «ресурси». Так, наприклад, академік Л. І. Абалкін зазначає, що «потенціал» (економічний, підприємницький, виробничий) – це узагальнена, збірна характеристика ресурсів, прив'язана до місця та часу, В. М. Архангельський під потенціалом розуміє засоби, запаси, джерела, які є в наявності і можуть бути мобілізовані для досягнення певної мети або

розв'язання певної проблеми, тобто сукупність реальних нагромаджених ресурсів.

Принциповою відмінністю між поняттями «ресурси» і «потенціал» є те, що ресурси існують незалежно від суб'єктів економічної діяльності, а потенціал окремого підприємства, суспільства в цілому невіддільний від суб'єктів діяльності. Тобто «потенціал», окрім матеріальних і нематеріальних засобів, включає здібності працівника, колективу, підприємства, суспільства в цілому до ефективного використання наявних коштів або ресурсів [25].

Таким чином, можна стверджувати, що кожен регіон на основі аналізу туристичних ресурсів формує туристичний потенціал, релевантний можливостям суб'єктів туристичної діяльності.

Для подальших досліджень важливим є визначення співвідношення понять «туризм» і «рекреація». Згідно з Законом України «Про туризм» туризм – тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає [1].

Положення Міністерства охорони навколишнього природного середовища України «Про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України» визначає рекреацію, як «відновлення за межами постійного місця проживання у визначених згідно із законодавством місцях природно-заповідних територіях та об'єктах: розумових, духовних і фізичних сил людини, що здійснюється шляхом загальнооздоровчого, культурно-пізнавального відпочинку, туризму, оздоровлення, любительського та спортивного рибальства, полювання тощо».

Таким чином, туризм і рекреація розрізняються об'ємом понять: рекреація включає короткочасну рекреаційну активність, а для туризму характерна зміна звичної обстановки, звичного способу життя. Зміст цих понять різниться також ставленням до подорожей за службовими цілями (діловий туризм) – для туризму вони є його невід'ємною частиною, а

рекреація означений вид діяльності не розглядає.

Бережна І. В. зазначає, що оскільки, «рекреація» у перекладі з латинської мови означає «відновлення сил», а з французької – «перерву, відпочинок, розвагу, зміну темпу життя, що не пов'язаний безпосередньо з трудовою діяльністю», то найчастіше цим поняттям позначають як означені вище дії, які спрямовані на відтворення фізичного, психічного та духовного здоров'я, так і місце, де вони можуть відбуватись. Таким чином, туризм виступає як форма та елемент відпочинку, тоді як під рекреацією розуміється відпочинок, оздоровлення, відновлення фізичних та психологічних сил.

Туристично-рекреаційний потенціал – досить ємне поняття, яке містить численні детермінанти, що визначають туристично-рекреаційну привабливість певного регіону (рис. 1.1)

Рис.1.1. Детермінанти туристично-рекреаційного потенціалу окремої території

Джерело: [5]

Узагальнюючи усе вищесказане, вважаємо доцільним визначити туристично-рекреаційний потенціал регіону як наявність певних можливостей та ресурсів, які можуть бути використанні для розвитку

туристичної та рекреаційної діяльності [5].

Туристично-рекреаційний потенціал є сукупністю органічно взаємопов'язаних природних і матеріальних засобів, які в процесі взаємодії здатні виробляти продукцію або продукт. Будь-яке збільшення кожного ресурсу веде до зростання туристично-рекреаційного потенціалу. Використання туристично-рекреаційних ресурсів, тобто природних, лікувально-оздоровчих, культурно-історичних, розважальних об'єктів, які можуть бути використані для організації туристично-рекреаційної діяльності, здатне підвищити потенціал регіону за рахунок припливу коштів від туристичних, оздоровчих та рекреаційних послуг для зовнішніх і внутрішніх споживачів, відновлення і забезпечення умов для ефективного функціонуванню капіталу [39].

Визначення складових елементів туристично-рекреаційного потенціалу з точки зору економіки та дослідження його властивостей як системи є надзвичайно актуальним, тому що дозволить: по-перше, більш повно виявити елементи, що входять до складу сукупного туристично-рекреаційного потенціалу регіону; по-друге, більш точно розрахувати його величину; по-третє, дослідити можливості інтеграції елементів, що входять до складу туристично-рекреаційного потенціалу регіону.

Один з варіантів методики оцінки природного рекреаційно-ресурсного потенціалу навів О.О. Бейдик. Численні характеристики природно-ресурсного потенціалу тут зроблені в розрізі областей і АР Крим, їх можна безпосередньо використовувати в регіональних і локальних рекреаційно-географічних дослідженнях. Надалі наведено головні характеристики природно-антропогенних рекреаційних ресурсів країни та її регіонів [5].

У природному блоці О.О. Бейдик виділив такі складові ресурси: геологічні (спелеологічні), орографічні, кліматичні, гідрографічні, рослинні, тваринного світу. Вибір цієї групи відображає значимість цих ресурсів для організації рекреаційної діяльності. Бал оцінки спелеологічних ресурсів регіону визначено з урахуванням:

- 1) закарстованості;
- 2) довжини порожнин;
- 3) глибини порожнин.

У разі оцінювання орографічних ресурсів до уваги брали якісні характеристики рельєфу, враховували найвідоміші гірські вершини в межах тієї чи іншої області (автономії).

Кліматичні ресурси оцінено за показниками:

- 1) середня температура липня;
- 2) тривалість періоду з температурою понад $+10^{\circ}\text{C}$;
- 3) річна кількість опадів.

У разі оцінювання гідрографічних ресурсів враховували площі актуальних смуг і рекреаційних акваторій морів, актуальних смуг та акваторій річок, озер, водосховищ. Під час бального оцінювання рослинних ресурсів до уваги брали дві характеристики лісопокритої площі території (лісам як вагомійшому для організації рекреації та туризму типу рослинності віддавали перевагу порівняно з іншими типами - рослинністю степів, луків, боліт):

- 1) площу лісів;
- 2) залісеність території.

Бальну оцінку мисливсько-промислових тварин (тваринних ресурсів) виконували за такими складовими:

- 1) щільності заселення лисиці звичайної;
- 2) поширення та щільності заселення куниці лісової та куниці кам'яної;
- 3) щільності заселення зайця-русака;
- 4) щільності заселення кабана;
- 5) щільності заселення оленя благородного;
- 6) щільності заселення козулі європейської;
- 7) щільності заселення лося європейського.

Інтегровальний бал природного блоку визначили як суму складових

балів по компонентної оцінки. За основу бальної оцінки природно-антропогенних рекреаційних ресурсів (геосистем, у складі яких є природні й антропогенні об'єкти, які використовують у туристично-рекреаційному господарстві, - природні та біосферні заповідники, національні природні парки, заказники, ботанічні сади, зоологічні, дендрологічні, регіональні ландшафтні парки) було взято площу природоохоронних територій регіонів України. Рекреаційній оцінці підлягають території, які за властивостями природного середовища, призначенням і станом ландшафтів можна розглядати як потенційні ресурси рекреації та лікування (оздоровлення). Рекреаційна придатність природно-антропогенних ландшафтів виявляється стосовно окремих видів рекреації. Характер поєднання ресурсів і параметри компонентів природного середовища визначають можливу спеціалізацію або профіль рекреаційного використання території [5].

Природний потенціал рекреації органічно доповнюється багатим арсеналом пам'яток історії, культури, архітектури. Історико-культурні туристичні ресурси (ІКТР) - це пам'ятки історії і культури, що створені людиною, мають суспільно-виховне значення, становлять пізнавальний інтерес і можуть бути використані в туристичній діяльності. До ІКТР належить пам'ятки історії, архітектури, мистецтва, етнографічні пам'ятки і пам'ятки народної творчості. С.П. Кузик запропонував бальну систему оцінок ІКТР. У цій методиці подано 13 підгруп, які отримані в результаті структуризації п'яти підвидів ІКТР. Кожна із підгруп характеризується логічним набором показників, які оцінюються за п'ятибальною шкалою.

До суспільно-історичних рекреаційних ресурсів належать архітектурно-історичні, біосоціальні, подієві ресурси, яким притаманна своя специфіка, ексклюзивний пізнавальний потенціал, методика дослідження. Суспільно-історичні рекреаційні ресурси є однією з головних складових туристичного іміджу території, важливим компонентом змісту туристичних карт [50].

З аналізу опублікованих картографічних творів і спроби окреслити властивості об'єкта, які визначають його рекреаційну цінність, впливає, що

пам'ятки історії та культури повинні мати на карті такі ознаки:

- матеріальність (чи втілена пам'ятка в матеріальний об'єкт);
- ступінь збереженості;
- форму, призначення і використання;
- хронологію;
- значення (цінність).

Крім того, окремі види пам'яток можуть мати інші ознаки:

- зв'язок з історичними подіями та життям окремих видатних осіб;
- тип історичної події (для пам'ятників і пам'ятних місць);
- рід діяльності особи;
- архітектурний стиль тощо.

Ми пропонуємо для вирішення питань, пов'язаних з ефективним використанням туристично-рекреаційного потенціалу та розвитком туристичної діяльності використовувати системний підхід, адже цей підхід інтегрує інші підходи в єдиний комплексний підхід, за допомогою якого можливо вивчити особливості існуючих природних та антропогенних ресурсів певної території, діяльність туристично-рекреаційних підприємств у конкурентному середовищі, рівень розвитку інфраструктури туризму, а також їх взаємодію з іншими системами, такими, як політична, правова, економічна й соціальна. Цей підхід, виходячи з контексту дослідження, є найбільш прийнятним. Виходячи з системного підходу, можливо проаналізувати територію регіону, де утворився значний туристично-рекреаційний потенціал; вивчити проблеми та принципи регулювання туристично-рекреаційних процесів у регіоні; обґрунтувати необхідність запровадження нових організаційних форм і методів регулювання туристично-рекреаційної діяльності.

Системний підхід у дослідженні реалізується через застосування сукупності методів, прийомів та засобів прикладного системного аналізу. Саме системний аналіз на основі врахування впливу внутрішніх та зовнішніх чинників дозволяє «охопити» об'єкт у його повноті, визначити протиріччя та

проблеми функціонування системи [51].

Туристично-рекреаційній системі притаманні наступні властивості:

- соціальної спрямованості, тобто основне її завдання – забезпечення соціальної комфортності населення шляхом задоволення туристично-рекреаційних потреб;
- проблемної орієнтованості, тобто туристично-рекреаційна система повинна раціонально та ефективно використовувати наявний потенціал та органічно вписуватись у коло вирішення пріоритетних напрямків розвитку регіону і держави в цілому.

Тобто, принциповим моментом у дослідженні складу сукупного туристично-рекреаційного потенціалу регіону є аналіз його як системи.

Ми вважаємо, що найбільш повним та ємним є підхід вченого Святохо Н.В., за яким туристично-рекреаційний потенціал території розглядається як сукупність чотирьох основних компонентів – природно-ресурсної, історико-культурної, економічної та соціальної, які взаємопов'язані й взаємодіють між собою.

Природно-ресурсна компонента – це здатність природних систем без шкоди для себе виробляти необхідну для людини продукцію, тобто використовуватись в туристично-рекреаційній діяльності [41].

Історико-культурна компонента характеризує можливості для розвитку туристично-рекреаційної діяльності шляхом використання історико-культурного надбання певної території.

Економічна компонента – це складова частина економічного (господарського) потенціалу території, яка характеризує здатність території продукувати та відтворювати туристично-рекреаційний продукт. До складу економічної компоненти входять:

- інфраструктурні елементи – збалансовані з вимогами виробництва туристично-рекреаційного продукту можливості засобів розміщення, підприємств харчування, дозвілля, транспорту забезпечувати необхідні умови для здійснення туристично-рекреаційної діяльності й задоволення

потреб рекреантів та туристів;

- фінансові елементи – характеризують обсяг грошових коштів, які є в розпорядженні території для здійснення туристично-рекреаційної діяльності;
- інформаційні елементи – сукупність організаційно-технічних й інформаційних можливостей, що забезпечують прийняття та реалізацію управлінських рішень і впливають на характер (специфіку) виробництва й реалізації туристично-рекреаційного продукту шляхом збору, збереження, обробки й розповсюдження інформації про наявний туристично-рекреаційний потенціал;
- інвестиційні елементи – сукупні можливості території з інвестування сфери туризму й рекреації;
- управлінські елементи – це навички й компетенції керівництва всіх рівнів управління щодо формування, організації, створення належних умов для функціонування та розвитку туристично-рекреаційної сфери [40].

Соціальна компонента характеризує можливості території з відтворення необхідної для розвитку туристично-рекреаційної діяльності робочої сили. Ця компонента включає в себе необхідним чином кваліфіковані кадри, здатні здійснювати туристично-рекреаційну діяльність.

Незаперечним є той факт, що основою туристично-рекреаційного потенціалу є туристичні ресурси що представлені на рис. 1.2. Туристичні ресурси – це сукупність природних і антропогенних ресурсів відповідної території, які задовольняють різноманітні потреби туриста й можуть використовуватись з метою відпочинку, туризму та оздоровлення.

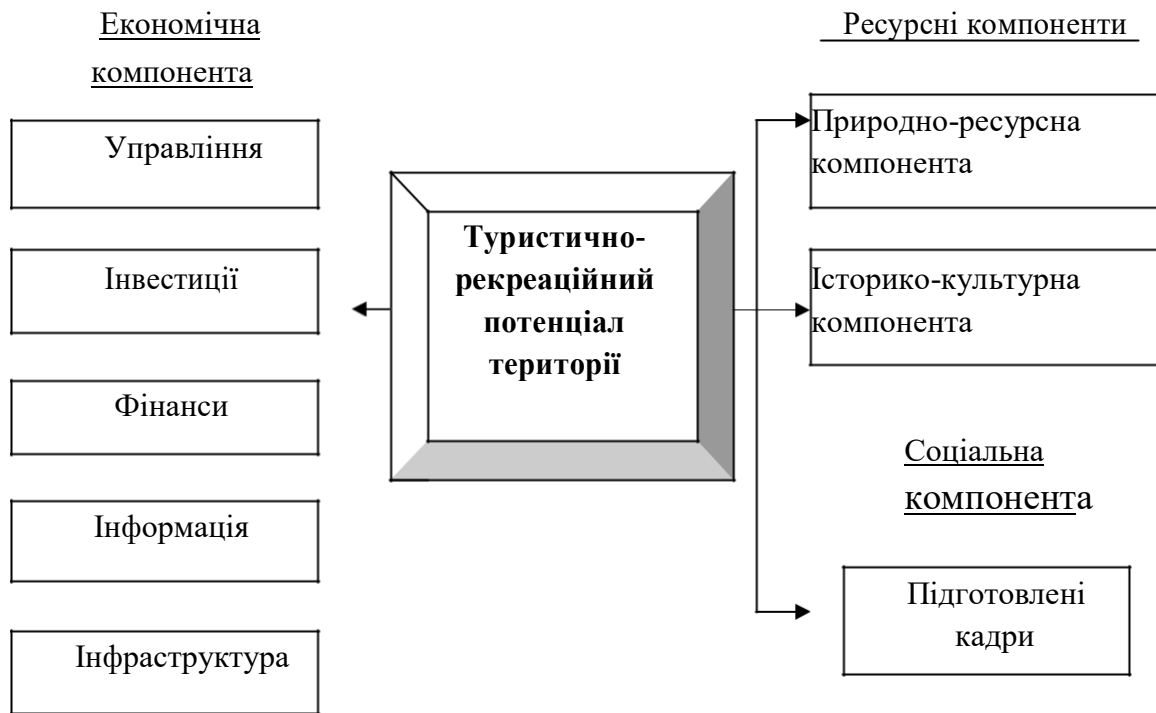

Рис. 1.2. Компонентний склад туристично-рекреаційного потенціалу території

Джерело: [18]

Завдяки наявності на певній території бальнеогрязевих джерел, історико-культурних пам'яток, сприятливих кліматичних умов, мальовничих ландшафтів може розвиватись туристично-рекреаційна діяльність. Наявність тільки ресурсної компоненти вже забезпечує мінімальний рівень розвитку туристично-рекреаційної сфери. Це пояснюється тим, що людині для відтворення витраченої за час трудової діяльності енергії достатньо змінити традиційне оточення, виїхати за межі постійного місця проживання, навіть за умови відсутності комфортабельних засобів розміщення та якісної туристичної інфраструктури. Однак, отримати високий соціально-економічний ефект від розвитку туристично-рекреаційної діяльності можливо тільки в результаті рекреаційного освоєння території, її благоустрою, розвитку матеріально-технічної бази тощо.

Дуже важливою є компонента професійно-кадрового забезпечення туристично-рекреаційного потенціалу території, тому що без персоналу різних категорій та професійного рівня ефективне функціонування сфери туризму та рекреації неможливе. Елементами кадрового забезпечення туристично-рекреаційного потенціалу є:

- ринок робочої сили, який забезпечує туристично-рекреаційні підприємства обслуговуючим персоналом;
- експерти та консультанти з підбору кадрів;
- навчальні заклади різних рівнів, які забезпечують підготовку спеціалістів для сфери туризму та рекреації;
- навчальні заклади, які забезпечують підготовку спеціалістів економічного та юридичного профілю.

Для проведення оцінки туристично-рекреаційного потенціалу території необхідно визначити перелік показників, що характеризують компоненти потенціалу, за якими може здійснюватись оцінка. Обрана система окремих показників повинна вирішувати завдання, пов'язані з підвищенням ефективності використання туристично-рекреаційного потенціалу, плануванням подальшого розвитку сфери туризму й рекреації, прийняттям управлінських рішень щодо доцільності подальшого використання території з туристично-рекреаційною метою [52].

Таким чином, показниками для оцінки компоненти туристично-рекреаційного потенціалу «природні ресурси» є:

- потенціал природних ресурсів за окремими категоріями;
- ступінь освоєння природних туристичних ресурсів;
- рекреаційна місткість території;
- норми припустимого рекреаційного навантаження на території;
- стійкість природних комплексів до рекреаційного навантаження.

Для компоненти «історико-культурна спадщина» виділяють наступні показники:

- насиченість території історико-культурними пам'ятками;

- рівень значущості історико-культурних пам'яток (світове, національне, державне надбання);
- кількість необхідного та достатнього часу для огляду цінностей – розраховується з метою порівняння різних територій для розвитку історико-культурного туризму;
- історична, культурна, інша цінність пам'яток;
- сучасний стан та рівень збереженості історико-культурних ресурсів.

Виділимо основні показники для оцінки всіх елементів економічної компоненти туристично-рекреаційного потенціалу.

Для елемента «інфраструктура» існують такі показники:

- забезпеченість території засобами розміщення для різних категорій туристів та рекреантів;
- кількість місць у засобах розміщення;
- коефіцієнт завантаження засобів розміщення;
- прибуток із розрахунку на 1 місце у закладах розміщення;
- кількість працівників означеної галузі;
- середня площа засобів розміщення в розрахунку на 1 місце, м²;
- кількість підприємств ресторанного господарства;
- кількість посадочних місць у підприємствах ресторанного господарства в розрахунку на тисячу жителів регіону;
- товарообіг підприємств ресторанного господарства.

Для елемента «інформація» можна виділити такі показники:

- кількість засобів масової інформації в регіоні;
- законодавча база щодо питань розвитку та використання засобів масової інформації;
- рівень розвитку засобів масової інформації, інформаційних систем та технологій;
- технологічні можливості використання інформаційних систем та технологій суб'єктами туристично-рекреаційної діяльності;

- наявність спеціалізованих інформаційних продуктів для туристично-рекреаційної сфери.

Для елемента «фінанси»:

- державні дотації у сферу туризму та рекреації;
- кошти споживачів, сплачені за туристично-рекреаційні послуги;
- кошти суб'єктів господарювання, спрямовані на розробку й впровадження нових технологій використання туристичних ресурсів;
- фінансування заходів, спрямованих на підвищення рівня обслуговування туристів та якості послуг, що надаються.

Для елемента «інвестиції»: обсяг внутрішніх та іноземних інвестицій у туристично-рекреаційну сферу; обсяг реальних та портфельних інвестицій у туристично-рекреаційну сферу; кількість укладених договорів з інвесторами; кошти інвесторів, спрямовані на будівництво, реконструкцію й модернізацію туристично-рекреаційних підприємств; кошти інвесторів, спрямовані на створення або розвиток підприємств туристично-рекреаційної інфраструктури; кількість новоутворених підприємств завдяки інвестиційній діяльності [51].

Для елемента «управління» аналізують: нормативно-правові акти, що регулюють діяльність туристично-рекреаційної сфери; показники ефективності управлінської праці; коефіцієнт оперативності роботи апарату управління; надійність системи управління; стабільність системи управління.

З метою проведення оцінки соціальної компоненти туристично-рекреаційного потенціалу пропонується використовувати наступні показники:

- кількість працівників туристично-рекреаційної сфери;
- кількість навчальних закладів усіх видів, які здійснюють підготовку спеціалістів туристичного профілю;
- ліцензійний обсяг навчальних закладів усіх видів для підготовки спеціалістів туристичного профілю.

На сучасному етапі розвитку суспільства більш складними стають питання, пов'язані з управлінням сферою туризму та рекреації й з ефективним використанням туристично-рекреаційних потенціалів регіонів держави. Це пов'язано: по-перше, з існуванням значних міжрегіональних відмінностей; по-друге, з суб'єктивністю в управлінні туристично-рекреаційної сферою. Суб'єктивний чинник в управлінні призводить до виникнення проблем, вирішення яких вимагає професійного творчого підходу. Тому, управління регіональним розвитком туризму та рекреації, в тому числі й туристично-рекреаційним потенціалом, повинно здійснюватись як синтез двох складових: розвитку науково-практичної діяльності у сфері туризму й удосконалення методів та підходів в управлінні.

1.2 Класифікація туристичних ресурсів регіону

Туризм ґрунтується на цільовому і раціональному використанні туристичних ресурсів, які є об'єктами інтересу з боку подорожуючих та спроможні задовольняти потреби людей, що виникають в процесі подорожі. Там, де немає будь-яких туристичних ресурсів, туризму не може бути в принципі. Для того, щоб туризм розпочав розвиватись в будь-якому регіоні, необхідна наявність у ньому певної сукупності туристичних ресурсів.

Під визначенням «ресурси» (франц. *ressuorces*) розуміють матеріальні засоби, цінності, запаси, кошти, що можна використати в разі потреби.

Найбільш повний список ресурсів, які виступають основою економічного зростання і розвитку туризму, може бути представлений в наступному вигляді:

- 1) земля, водні, лісові та інші рекреаційно-туристичні природні ресурси;
- 2) капітал (фінансові ресурси);
- 3) людські (трудові) ресурси;

- 4) підприємницька сфера, підприємницькі ідеї;
- 5) інновації;
- 6) інформація;
- 7) знання.

Всі наведені ресурси в більшій чи меншій мірі використовуються в процесі рекреаційно-туристичної діяльності. Проте, більшість вчених-дослідників туризму окремо виділяють туристичні ресурси, що підкреслює їх значущість у розвитку туризму і туристичної діяльності [35].

Разом з визначенням «туристичні ресурси» в науковому обігу використовується поняття «рекреаційні ресурси». На думку окремих авторів, під рекреаційними ресурсами слід розуміти поєднання компонентів природи, соціально-економічних умов і культурних цінностей, які виступають як умова задоволення рекреаційних потреб людини. Втім, якщо розглядати туризм як вид рекреації, а туристичні ресурси – з точки зору рекреаційної діяльності, то в даному випадку поняття «туристичні ресурси» фактично ототожнюється з поняттям «рекреаційні ресурси». Це визнають багато авторів:

1. Туристичні ресурси - специфічні властивості природного середовища, а також їх поєднання, прояви людської діяльності, природні, історичні, соціально-культурні об'єкти, які є предметами інтересу туристів, стимулюють їх до подорожі, здатні задовольнити їхні потреби у відновленні і розвитку фізичних, емоційних і інтелектуальних сил – В.Ф. Воскресенський [51].

2. Туристичні ресурси - це сукупність унікальних явищ природи та історико-культурних і сучасних об'єктів - Н.В. Фоменко [51].

3. Туристичні ресурси - сукупність природних і створених людиною ресурсів та всі види людської діяльності, які викликають інтерес туристів незалежно від навколишньої ситуації – П. Дефер [52].

4. Туристичні ресурси - природні, історичні, соціально-культурні об'єкти, з об'єктами туристичного показу включно, а також інші об'єкти, здатні

задовольняти духовні потреби туристів, сприяти відновленню та розвитку їх фізичних сил – І. Зорін [13].

5. Рекреаційно-туристські ресурси-об'єкти та явища природного, природно-антропогенного, соціального походження, що використовуються для туризму, лікування, оздоровлення та впливають на територіальну організацію рекреаційної діяльності, формування рекреаційних районів (центрів), їх спеціалізацію та економічну ефективність; сукупність природних, природно-технічних, соціально-економічних комплексів та їх елементів, що сприяють відновленню та розвитку фізичних і духовних сил людини, її працездатності та за сучасної і перспективної структури рекреаційних потреб і техніко-економічних можливостей використовуються для прямого й опосередкованого споживання, надання рекреаційно-туристських і курортно-лікувальних послуг – О.О. Бейдик [5].

6. Туристичні ресурси - це об'єкти природи, історії, культури, поточні події, явища, які можуть бути використані у процесі створення та реалізації туристичного продукту, будучи мотиваційною підставою для його вибору, наприклад, за видом, сезоном та іншими ознаками – О.О. Любіцева [29].

7. Туристичні ресурси - об'єкти та явища природного й антропогенного походження, які використовують або можуть бути використані для туристичної діяльності - С. Кузик [16].

Найближчим до розуміння туристичних ресурсів, як ресурсів економічної діяльності, є визначення Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО). Вона рекомендує визначати туристичні ресурси як такі, що характеризують пропозицію туристичного продукту (природні й енергетичні багатства; інституційні, політичні, юридичні та адміністративні аспекти; різні блага та послуги, транспорт і устаткування, що складають специфіку інфраструктури туризму) та його попит (людський чинник, економічна і фінансова діяльність, соціальні аспекти).

Отже, сутність туристичних ресурсів полягає в тому, що вони є основою для формування туристичного продукту і його пропозиції. Структурно вони

складаються із різних природних, культурно-історичних, а також соціально-економічних об'єктів і явищ, які придатні бути основою для надання туристичних послуг.

Деякі фахівці вважають, що туристичні ресурси не можуть існувати як такі без наявності певних умов, до яких відносяться:

- 1) турист, який їх використовує;
- 2) визначене місце, де вони розташовані і можуть використовуватись;
- 3) особлива прикмета, образ, які роблять їх винятковими.

Різноманітність туристичних ресурсів викликає необхідність їх класифікації, існує багато варіантів класифікаційних схем.

Найбільш поширеними є класифікації туристичних ресурсів, які запропоновані польським дослідником М. Труасі (M. Troisi) (1963 р.) та французьким вченим П. Дефером (P. Defert) (1972 р.).

В основі класифікації М. Труасі лежить розподілення туристичних ресурсів на створені і не створені працею людини. Він виділяє три групи туристичних ресурсів.

1. Природні туристичні ресурси: клімат, повітря, краєвид, моря, річки, ліси, які він визначає як «потенційний туристичний капітал».
2. Туристичні ресурси, створені працею людини: архітектурні споруди, пам'ятки, витвори мистецтва. Вони є об'єктами показу або екскурсій.
3. «Додаткові» туристичні ресурси, які створені працею людини для надання послуг туристам. Сюди М. Труасі включає також інфраструктуру місць перебування туристів і всі підприємства з прийому та обслуговування туристів.

Узагальнюючи підходи вчених до класифікації туристичних ресурсів можна зробити висновок, що більшість з них виділяє в їх структурі дві головні складові: природну і антропогенну, які в свою чергу розділяються на кілька компонентів.

Отже, ще раз підкреслимо, під туристичними ресурсами ми розуміємо сукупність природних та створених людиною (антропогенних) об'єктів, які

мають комфортні властивості та придатні бути основою для створення туристичного продукту.

Природні ресурси, як і географічні, споконвічно слугували основою для розвитку туризму. Природні ресурси мають багато численні функції. Однією з найважливіших функцій є можливість їх використання як засобу відновлення фізичних і духовних сил людини. Природні туристичні ресурси необхідно розглядати як ресурси, що активно використовуються для збереження або підтримки здоров'я індивідуума. До них можна віднести як окремі компоненти природи, так і природний комплекс в цілому.

Природні туристичні ресурси приваблюють 2/3 міжнародного туристопотоку. Тобто переважна більшість туристів відвідує такі destinations, які володіють насамперед природними ресурсами.

Природні ресурси на даній території включають рельєф, клімат, водні і біологічні ресурси.

Антропогенні туристичні ресурси корінним чином відрізняються від природних, але взаємне їх проникнення в туристичних destinations робить розмежування між природними та антропологічними ресурсами достатньо умовним. Існують, наприклад, такі ресурси як створені людиною водоймища, що за своїм походженням є антропогенними ресурсами, але їх подальше використання і розвиток цілком підпорядковуються природним закономірностям. Переважання антропогенних ресурсів в окремих destinations призводить до виникнення і розвитку таких видів туризму як культурно-пізнавальний, діловий, релігійний [30].

Дієвим засобом визначення двох видів ресурсів (природних і антропогенних) є порівняльний аналіз їх основних властивостей. Першою відмінною характеристикою можна вважати ефект впливу на туристів. Логічний аналіз свідчить, що природні туристичні ресурси призводять переважно до рекреаційного (оздоровчого і відновлюючого) ефекту. При контакті туриста з антропогенними ресурсами переважає пізнавальний ефект. Вони впливають переважно на інформованість і розумовий процес

подорожуючих.

Важливою особливістю антропогенних ресурсів є їх виховний вплив на подорожуючих – особливо на патріотичне і естетичне виховання. В останні роки зростає виховне значення і природних ресурсів. Це пов'язано з розширенням практики екологічного виховання всіх учасників туристичного процесу – туристів, підприємців, обслуговуючого персоналу і місцевого населення.

Рекреаційний вплив природних туристичних ресурсів передбачає доволі тривале перебування туриста в місцях їх розташування. Даний факт має велике економічне значення – адже у такому випадку туристи замовляють більшу кількість ночівель і витрачають більше коштів при користуванні природними ресурсами.

Зі свого боку, антропогенні туристичні ресурси характеризуються відносно коротким часом, що відводиться туристами на ознайомлення з ними. Це пояснюється тим, що пізнавальний ефект, на відміну від рекреаційного, може бути досягнутий у порівняльно короткий часовий інтервал. З точки зору туриста, це добре, коли він під час однієї відносно короткої подорожі має змогу відвідати і познайомитися з великою кількістю об'єктів туристичного показу, але з позиції приймаючої дестинації – у даному випадку має місце негативний економічний ефект через зниження грошових надходжень від цього виду туризму.

Свої особливості має і само-відновлювальна здатність туристичних ресурсів. Відомо, що при наявності пошкоджень та порушень у споживанні туристично-рекреаційні ресурси мають здатність до самовідновлення. Це можливо у випадках, коли людьми ще не перевищено межі їх використання, після яких настають незворотні зміни, тобто деградація, втрата атрактивності, і як наслідок, повний занепад туристичної діяльності. З даної точки зору, сезонність як явище, що притаманне туризму в багатьох країнах і регіонах світу, має надзвичайно сприятливе значення для природних туристичних ресурсів, оскільки саме у міжсезонний період, коли вони не

зазнають надмірного навантаження, у них є можливості до самовідновлення.

Антропогенні туристичні ресурси, на відміну від природних, не мають само-відновлювальної здатності. Колись зруйновані або ушкоджені, вони повинні бути заново відновлені людиною шляхом різних технічних, реставраційних або будівельних заходів. Саме ця особливість обумовлює необхідність серйозних заходів щодо збереження й захисту цього виду ресурсу.

Туристичні ресурси відрізняє і сезонність використання. Як вже зазначалось, природним туристичним ресурсам притаманна сезонність їх використання, яка має різноспрямовані ефекти. З одного боку, сезонність надає їм можливість самовідновлюватися, що, безумовно, позитивно впливає на туристичну діяльність, з іншого – спостерігаються негативні явища, пов'язані з нерівномірністю їх експлуатації (нерівномірне отримання доходів, нерівномірна зайнятість працівників, тощо).

Водночас, при користуванні антропогенними туристичними ресурсами, сезонність або взагалі відсутня, або є слабо вираженою. Ця їхня перевага дозволяє антропогенним ресурсам протягом року притягувати туристичні потоки, особливо тоді, коли природні ресурси знаходяться в неактивному стані. Завдяки цьому створюється можливість для зниження сезонності в туристичній дестинації і тим самим пом'якшується вплив одного з найнесприятливіших чинників для розвитку туризму.

Заслужовує уваги і територіальне розташування туристичних ресурсів. Для антропогенних туристичних ресурсів характерним є розташування в межах населених пунктів. Ця особливість робить їх легкодоступними для туристів, дозволяє швидко здійснювати відвідування об'єктів показу, оскільки при цьому використовується вся наявна інфраструктура місць та інших населених пунктів. Антропогенні визначні пам'ятки, які є поза населеними пунктами, наприклад, монастирі, музеї під відкритим небом, фортеці для показу туристам включаються до лінійно-пунктових туристичних маршрутів [34].

На відміну від антропогенних пам'яток, природні туристично-рекреаційні ресурси мають переважно просторовий розподіл і зазвичай знаходяться за межами населених пунктів. Для забезпечення транспортної доступності до них і їх оптимального функціонування іноді потрібні значні інвестиції.

При порівняльній характеристиці природних і антропогенних ресурсів неабияке значення має така їх особливість як вибірковість туристичного контингенту. Вона є характерною для всіх видів туристичних ресурсів, але найбільш виразно виявляється по відношенню до антропогенних об'єктів. Як правило, саме вони притягують туристів з високою культурою і рівнем освіти, а також відповідною платоспроможністю та високими вимогами до якості і розмаїтості туристичних товарів і послуг, що їм пропонуються з боку підприємств сфери туризму. Встановлено, що при культурно-пізнавальному туризмі спостерігаються значні середньодобові витрати, які припадають на одного туриста і компенсують незначний час перебування подорожуючих у місцях туристичного інтересу. Ці особливості вимагають при переважній частці антропогенних ресурсів у туристичній пропозиції звертати більшу увагу на демографічні, соціально-економічні і психологічні характеристики дійсних і потенціальних відвідувачів.

По відношенню до природних, туристичні ресурси не відзначаються такою високою вибірковістю контингенту, незважаючи на те, що в останні роки підвищується екологічна свідомість туристів і, відповідно, зростають вимоги до них у зв'язку з попитом туристів на екологічно чисте природне середовище та незабруднені природні ресурси.

В узагальненому вигляді порівняльна характеристика природних і антропогенних ресурсів надана в таблиці 1.1., де наведено схожість і відмінність між двома видами туристичних ресурсів.

Природні та антропогенні утворення є частинами природи і культури людства. Вони мають визначене територіальне розташування, відповідні географічні характеристики і самі по собі не стають туристичними

ресурсами.

Відомо, що Україна має значний природний рекреаційно-туристичний потенціал, який здатний задовольнити різноманітні потреби як вітчизняних, та й іноземних туристів. Це, насамперед, сукупність фізико-географічних умов і об'єктів території: геолого-геоморфологічних, кліматичних, гідрологічних, земельних, мінерально-сировинних, ландшафтних. Порівняльна характеристика природних і антропогенних туристичних ресурсів представлена в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

**Порівняльна характеристика природних і
антропогенних туристичних ресурсів**

Природні ресурси	Антропогенні ресурси
Атрактивність	
Багатократність використання	
Необхідність збереження	
Обов'язковість визначення туристичної ємності і туристичного навантаження	
Необхідність оцінки	
Виховний вплив на туристів	
Підвищений просторовий консерватизм	Відносний просторовий консерватизм
Рекреаційний ефект	Пізнавальний ефект
Довгочасний вплив на туристів	Короткостроковий вплив на туристів
Самовідновлювальна здатність	Відсутність самовідновлювальної здатності
Сильно виражена сезонність використання	Відсутність сезонності використання
Вільне просторове розташування	Розташування в межах населених пунктів
Низька вибірковість туристичного контингенту	Висока вибірковість туристичного контингенту

На нашу думку, перехід об'єктів та явищ природного і антропогенного походження у нову якість має відбуватись поетапно, за певною схемою.

На першому етапі здійснюється процес ідентифікації ресурсів, які можуть бути визначені, як такі, на основі певних класифікаційних ознак. При цьому будь-який об'єкт або явище ідентифікується як потенціальний туристичний ресурс і улаштовується у відповідну класифікаційну схему. Слід мати на увазі, що певний період туристичні ресурси існують в умовах, коли вони вже набули властивість атрактивності, але не дістали ще туристичної

популярності, тобто перебувають фактично у стані ресурсних запасів. Другий етап пов'язаний з оцінкою ресурсів, визначенням їх кількісних та якісних характеристик. Особливого значення на цьому етапі набуває розробка заходів зі збереження і, якщо можливо, відновлення ресурсів.

Після оцінювання і встановлення режиму можливого використання ресурсу можна переходити до наступного етапу – визначення ресурсно-туристичних домінант. Ресурсно-туристична або ресурсно-рекреаційна домінанта – це стабільний у просторі і часі вид рекреації, туризму, чинником розвитку якого є відповідна ресурсна база. Так, наприклад, наявність пам'яток археології, історії, містобудування, мистецтва обумовлює присутність культурно-історичної домінанти. Родовища лікувальних грязей та мінеральних вод свідчать про існування лікувально-оздоровчої домінанти і, відповідно, створюють умови для розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Наступний «ринкова інтерпретація туристичних ресурсів». Вона здійснюється як по відношенню до туристичного попиту на ринку, так і пропозиції туристичного продукту. У першому випадку необхідно мати туристичну інформацію про відповідний ресурс, яка буде за допомогою маркетингових зусиль спрямована до потенціальних клієнтів. У другому – перш за все уточнюється і забезпечується туристичний доступ до нього та створення відповідної інфраструктури [21].

І, нарешті, заключний етап – це фаза повноцінного туристичного освоєння і використання природних і антропогенних ресурсів із забезпеченням різноманітного комплексу послуг для туристів. Лише на цьому етапі ресурси туризму розпочинають виконувати свою основну функцію – притягнення туристичних потоків і задоволення потреб туристів.

Важливою рисою туристичних ресурсів є те, що після їх використання туристами їх корисні властивості зазвичай зберігаються, не зникають і не знищуються. У даному сенсі вони відіграють роль засобів праці у туризмі, завдяки яким можуть вироблятися різноманітні за своїм характером туристичні продукти.

1.3 Методи оцінки ресурсного потенціалу туристичних територій

Для здійснення правильних, економічно обґрунтованих заходів, що стосуються рекреаційної сфери в регіоні, необхідним є проведення комплексних аналітичних досліджень, що стосуються кількісної оцінки рекреаційного потенціалу регіону (РПР), шляхом використання різноманітних методичних підходів.

Саме на основі результатів комплексної діагностики останнього можливим є визначення ключових проблем, що існують у регіоні стосовно рекреаційної галузі, формування конструктивних управлінських рішень щодо їх вирішення, а відтак й подальшого вибору шляхів, методів та інструментів досягнення збалансованого розвитку РПР й держави загалом.

Такий підхід дасть можливість оцінити не лише сучасний рівень розвитку РПР, а й перспективи й необхідність його подальшого функціонування.

Сучасна наука з позиції аналізу функціонування рекреаційної сфери, використання її потенціалу характеризується численними теоретичними, методичними та практичними дослідженнями. Науковцями, що присвятили свої роботи цій тематиці, є: Бейдик О. О., Бережна І. В., Борушак М. А., Бутко М. П., Герасимчук З. В., Гудзь М. В., Гудзь П. В., Данилишина Б. М., Кифяк В. Ф., Кравців В. С., Любіцева О. О., Мальська М. П., Мацола В. І., Смаль І. В., Стеченко Д. М., Ткаченко Т. І., Черчик Л. М., Шабардіна Ю. В., Шаблій О. І., Школа І. М., Щепанський Е. В. Аналіз публікацій у контексті тематики РПР показав низку невизначених питань, зокрема: відсутність єдиної загальноприйнятої методики оцінки рівня розвитку РПР, а також механізмів для практичного втілення отриманих у процесі її реалізації даних. Подальших досліджень потребує також система показників, на основі яких здійснюється оцінка РПР.

Аналітичні дослідження стосовно рекреаційного потенціалу та основних тенденцій та чинників, що визначають його подальший розвиток, є безперечно важливими для багатьох суб'єктів господарювання в регіоні та за його межами, зокрема: – для інвесторів – для виявлення основних передумов щодо ведення рекреаційного бізнесу в регіоні, виявлення зацікавленості органів влади та пошук можливих партнерів для спільної діяльності; – для різноманітних фондів, об'єднань – аналітичні дослідження стають базою для обґрунтування можливості надання фінансової допомоги або першочерговості (пріоритетності) щодо отримання регіоном певного грантового траншу тощо; – для органів влади різних рівнів – дають змогу визначити пріоритетні напрямки, об'єкти рекреаційної сфери, інвестиційні вкладення в які через деякий час зможуть принести значні асигнування у місцеві та державні бюджети, також сприяти активізації рекреаційної діяльності населення та покращення його рівня життя; – для рекреантів – можливість споживання нових рекреаційних продуктів, які можуть бути сформовані в процесі розвитку РПР.

Загалом правильно розроблена та аналітично обґрунтована методика оцінки рекреаційного потенціалу та подальших тенденцій його розвитку може також сприяти відстеженню негативних тенденцій, що його стосуються, та дасть можливість здійснювати прогнози щодо можливих змін розвитку РПР.

Для забезпечення вищевказаних моментів необхідним є застосування науково-прикладних аспектів, особливо, що стосується питань вибору методів аналізу розвитку рекреаційного потенціалу, показників, що суттєво та об'єктивно зможуть представити дійсний стан справ, правильної інтерпретації отриманих даних та прийняття на їх основі конструктивних управлінських рішень, які сприятимуть вибору оптимальних стратегій та механізму їх реалізації відповідно до поставленої мети.

Репрезентуючи власну методику оцінки рівня розвитку РПР, пропоную: по-перше, спиратися на теоретичні положення досліджень, викладених у

публікаціях вказаних вище авторів; по-друге, провести комплексну оцінку вже наявних методик, що стосуються рекреаційного потенціалу, виділити їх позитивні риси та недоліки.

Зупинимося більш детально на деяких з них. Шабардіна Ю. В., досліджуючи рекреаційний потенціал, пропонує здійснювати його діагностику через призму двох складових: оцінку рекреаційної активності, зокрема через показники активності щодо задоволення рекреаційних потреб в оздоровленні й відпочинку, в послугах закладів культури, в туристичних послугах; оцінку рекреаційного потенціалу через показники: історико-культурної спадщини, природно-рекреаційних, інфраструктурних, інноваційно-інвестиційних ресурсів, стану довкілля. При цьому не виділяються фінансові ресурси як джерело функціонування рекреаційного потенціалу. Окремої уваги заслуговує розрахунок рекреаційної активності, яка за нашою методикою розглядається відносно наявного населення, що, на наш погляд, не зовсім правильно, адже задоволення рекреаційних потреб насамперед характеризують рекреанти, які відвідують територію, а не його населення.

Досить цікавим та принципово новим є науковий підхід Бережної І. В, згідно з яким потенціал оцінюється як з позиції споживача рекреаційних ресурсів, так і з позиції виробника рекреаційних послуг при максимальному врахуванні інтересів усіх зацікавлених сторін. Зокрема, доцільним, в процесі оцінки РПП є аналіз результатів діяльності територіальної та галузевої груп стейкхолдерів. Це дозволить, по-перше, виявити недоліки у функціонуванні груп зацікавлених сторін, а по-друге, розробити механізми для активізації їх роботи, виявити основні інтереси, які вони переслідують у межах забезпечення розвитку РПП. Л. М. Черчик, Н. В. Коленда, досліджуючи стратегічний потенціал рекреаційної системи регіону, пропонують для його оцінки використовувати п'ять груп показників, які характеризують природно-рекреаційну, фінансову, інфраструктурну, трудову та екологічну компоненти.

Загалом вказаний підхід може бути використаний і в межах оцінки РПР, проте ми вважаємо за необхідне доповнити його показниками діяльності основних суб'єктів рекреаційного бізнесу, а також активності органів влади, що в сучасних умовах є безперечно важливим фактором, який забезпечує розвиток РПР. Що стосується використання графоаналітичних методів - такий підхід є досить ґрунтовним.

І. Зелінський пропонує для оцінки рекреаційного потенціалу методичний підхід, який зводиться до проведення оцінки на 4-х етапах. На першому етапі здійснюється оцінка об'єктів природного потенціалу регіону, які можуть бути використані з рекреаційною метою. На другому етапі – оцінка рівня використання природного потенціалу регіону з рекреаційною метою. На третьому – оцінка стану та використання рекреаційно-оздоровчих закладів та відповідної інфраструктури на території регіону. Четвертий етап, протягом якого проводиться оцінка ефективності рекреаційно-оздоровчого забезпечення в регіоні, є завершальним. Такий підхід має насамперед ресурсне спрямування, що є безумовно важливим для нашого дослідження.

Так безперечним у процесі оцінки РПР, як ми вважаємо, є аналіз історико-культурних, фінансових, трудових, матеріально-технічних та, безперечно, природних рекреаційних ресурсів. При цьому слід сконцентрувати увагу й на якості вказаних ресурсів, що буде визначати конкурентні переваги регіону в можливості забезпечити надання рекреаційних послуг.

В. І. Мацала у своїх дослідженнях потенціалу рекреаційно-туристичного комплексу регіону оцінює його як у натуральних, так і у вартісних показниках. Причому натуральними показниками, на його думку, є «запаси ресурсів і виражена через них продуктивна спроможність кількісного рекреаційного попиту населення в області». Економічна оцінка цього виду потенціалу проводиться з огляду на наявні та перспективні центри відпочинку, туризму та санаторно-курортного лікування, з урахуванням ціни рекреаційно-туристичних послуг.

В. Д. Безносок туристично-рекреаційний потенціал регіонів розглядає в контексті туристично-оздоровчого комплексу й розвиток його визначає такими факторами, як: історичні та культурні, архітектурні та археологічні, релігійні та природно-рекреаційні ресурси, кліматичні умови та бальнеологічні ресурси, розвиток усіх видів транспорту, ступінь розвитку матеріальної бази туризму. В обох випадках оцінка потенціалу зводиться до розгляду ресурсів, при цьому, на наш погляд, рекреаційний потенціал не обмежується лише цією складовою. Важливим є врахування конкурентних переваг, якими володіє регіон стосовно надання рекреаційних послуг, що в сучасних умовах функціонування відпочинкового бізнесу є надзвичайно важливим моментом [31].

Більшість досліджень, репрезентованих у науковій літературі щодо цього питання мають фрагментарний характер, тобто зосереджують увагу на окремих компонентах потенціалу, найчастіше ресурсній. Низка фахівців зазначають, і ми погоджуємось з ними, що для оцінки РПР слід застосовувати системний підхід, проте в межах його реалізації стикаються із проблемою недостатності інформаційного забезпечення, що суттєво ускладнює можливість оцінки окремих показників, а пізніше – і складових РПР. Таким чином, основними ключовими ознаками, на яких базуватиметься власна методика оцінки рівня розвитку РПР, будуть: – застосування ресурсного підходу в межах методики, тобто оцінка різного роду ресурсів, які мають безпосереднє відношення до рекреаційного потенціалу, а також забезпечують оптимальне функціонування рекреаційної сфери в регіоні загалом; – оцінка характеру та змісту інформації, яка надходить до потенційних рекреантів про регіон, шляхом оцінки сформованості іміджу регіону, а також інформаційного забезпечення промоції регіону як ключових напрямків, які, на наш погляд, визначають бажання та мотиви поїздки рекреантів у той чи інший регіон; – оцінка роботи ключових стейкхолдерів, діяльність яких безпосередньо визначає характер, напрямки та темпи розвитку РПР; – оцінка конкурентних переваг з позиції регіону як

територіального утворення та рекреаційної галузі, яка функціонує в ньому, порівняно з іншими регіонами нашої країни. Враховуючи вищесказане, ми пропонуємо для оцінки рівня розвитку РПР застосовувати власну методику, що базується на застосуванні різноманітних методів оцінки й полягає у здійсненні комплексної оцінки ключових складових РПР й інтерпретації отриманих результатів шляхом застосування графоаналітичного методу. Останній варто здійснювати шляхом побудови «Чотирикутника потенціалу», який дасть можливість оцінити теперішній стан РПР та доцільність його розвитку на конкретних територіях.

Отже, використання вказаного методичного підходу дасть можливість визначити не тільки загальний рівень РП в регіонах, але й дозволить показати доцільність реалізації подальших заходів рекреаційного спрямування на зазначених територіях. Цей підхід дозволяє сформувати особливості розвитку кожної складової, що сприятиме виявленню відхилень окремих компонент РПР, а також пошуку нових можливостей для їх подальшого функціонування.

Висновки до розділу 1

Проведений аналіз компонентної структури туристично-рекреаційного потенціалу дає можливість стверджувати, що на сучасному етапі розвитку суспільства більш складними стають питання, пов'язані з управлінням сферою туризму та рекреації й з ефективним використанням туристично-рекреаційних потенціалів регіонів держави. Це пов'язано; по-перше, з існуванням значних міжрегіональних відмінностей; по-друге, з суб'єктивністю в управлінні туристично-рекреаційної сферою. Суб'єктивний чинник в управлінні призводить до виникнення проблем, вирішення яких вимагає професійного творчого підходу. Тому, управління регіональним розвитком туризму та рекреації, в тому числі й туристично-рекреаційним потенціалом, повинно здійснюватись як синтез двох складових: розвитку

науково-практичної діяльності у сфері туризму й удосконалення методів та підходів в управлінні.

Використання вказаного нами підходу дасть можливість визначити не тільки загальний рівень РП в регіонах, але й дозволить показати доцільність реалізації подальших заходів рекреаційного спрямування на зазначених територіях. Цей підхід дозволяє сформулювати особливості розвитку кожної складової, що сприятиме виявленню відхилень окремих компонент РПР, а також пошуку нових можливостей для їх подальшого функціонування.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СТАНУ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДЛЯ ПЕРСПЕКТИВ ЗАЛУЧЕННЯ ТУРИСТІВ

2.1 Аналіз розвитку туристичної інфраструктури області

Одеська область – приморський і прикордонний регіон України зі значним науково-технічним, промисловим, аграрним, транспортним, рекреаційно-туристичним потенціалом.

Одеська область – найбільша за площею область України (її територія складає 33,3 тис. кв. км – 5,5% території України) розташована на крайньому південному заході України, вздовж державних кордонів з Молдовою та Румунією. На півночі межує з Вінницькою областю, на північному сході – з Кіровоградською, на сході – з Миколаївською областю, на півдні та південному сході омивається водами Чорного моря.

Визначити туристичну галузь одним із пріоритетів соціально-економічного розвитку Одеської області дозволили використання достатньо міцного рекреаційно-туристичного потенціалу щодо організації туристичних маршрутів, рекреаційних послуг, послуг лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань, а також постійно зростаючий попит зазначених послуг на внутрішньому і міжнародному ринку. Область має усі передумови, щодо розвитку туризму. Також не менш важливим є економіко-географічне положення, стан транспортної мережі, комфортні природнокліматичні умови, значна кількість пам'яток природи, архітектури, історії та мистецтва, що позитивно впливає на можливості розвитку високорентабельної туристично-рекреаційної сфери в Одеській області.

Розвиток туристичної сфери визначається показниками в'їзного, виїзного та внутрішнього туризму, які в різному поєднанні утворюють

національний і міжнародний туризм та туризм у межах країни. Динаміку туристських потоків Одеської області подано у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка туристичних потоків Одеської області

Рік	К-сть туристів обслугованих суб'єктами тур. д-сті, усього	Із загальної кількості туристів:		
		В'їзні	Виїзні	Внутрішні
2012	65129	9807	36726	18596
2013	61589	7047	44136	10406
2014	43382	2975	34811	5596
2015	45809	1126	33744	10939
2016	59077	2097	35749	21231

Отже, згідно отриманої інформації можна стверджувати, що загальна кількість туристів у 2016 році збільшилась, проте все ще не досягла показників 2012-2013 років. На це впливає нестабільна політична та економічна ситуація, яка склалася на території України. Аналізуючи дані про в'їзних туристів видно, що їх кількість збільшилась у порівнянні з 2015 роком проте значно відрізняється від 2013 року. Так як у країні високий рівень інфляції, то відбулося значне збільшення внутрішніх туристів (майже в 2 рази у порівнянні із попередніми роками). Динаміку внутрішніх, в'їзних та виїзних туристів подано на рис. 2.1.

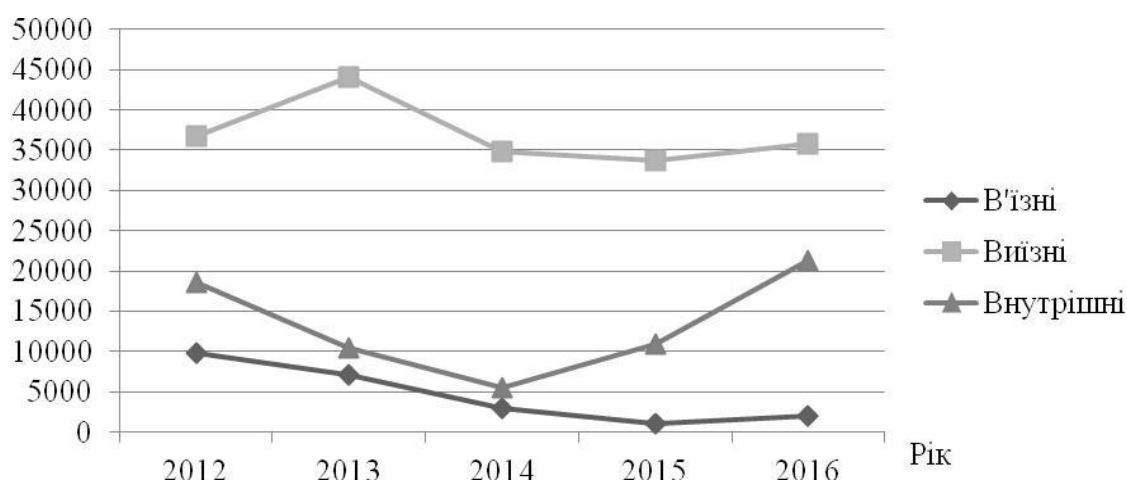

Рис. 2.1 Динаміка внутрішніх, в'їзних та виїзних туристів 2012 – 2016 рр.

Джерело: [18]

Не менш важливим при дослідженні регіону є виявлення країн, з яких найбільше прибувають туристи. Це дасть змогу проаналізувати, з яких країн туристи проявляють інтерес до Одеського регіону.

Структура в'їзного туристського потоку за країнами походження подана у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

**Розподіл іноземців за країнами світу, з яких вони прибули до
Одеської області**

Країни, з яких прибули іноземці	2013	2014	2015
Туреччина	2236	1319	3109
США	2380	1733	2559
Молдова	2286	1086	1956
Німеччина	3277	1161	1638
Російська Федерація	21596	3166	1480
Великобританія	1373	719	1346
Ізраїль	1473	545	1124
Грузія	671	474	999
Франція	1359	873	978
Канада	409	428	864

У 2015 році найбільше туристів прибуло з таких країн як Туреччина, США, Молдова та Німеччина. У порівнянні з попередніми роками значно зменшилась кількість туристів з Російської Федерації, проте зросли потоки з Грузії та Канади. Зрозуміло, що нестабільна ситуація у країні негативно вплинула на туристичні потоки. Розподіл іноземців за період з 2013 до 2015 років представлено на рис. 2.2.

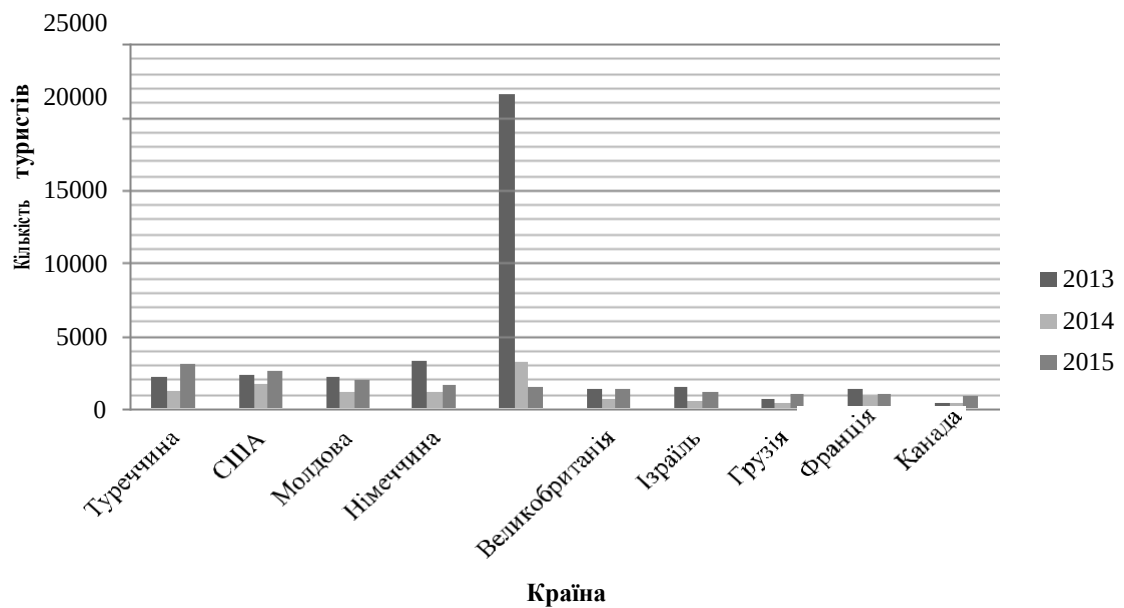

Рис. 2.2 Розподіл іноземців за країнами походження 2013-2015 рр.

Джерело: [18]

В 2016 році Департаментом «Агентство з питань інвестицій та розвитку» Одеської ОДА та національним телеком-оператором Київстар було запущено спільний проект моніторингу статистичних даних з метою виявлення важливої для розвитку регіону інформації. Зокрема, кількості внутрішніх та іноземних туристів, які приїжджають до Одещини, високий сезон для цієї категорії відвідувачів, а також регіони України та іноземні країни, з яких прибувають туристи.

Так, у період від початку січня до кінця серпня 2016 року в мережі Київстар в Одеській області було зареєстровано понад 2,2 млн. абонентів із 23 областей України та понад 0,5 млн. абонентів закордонних мереж зі 114 країн світу.

Рейтинг ТОП-5 країн, які забезпечила найбільший потік іноземних туристів, виглядає наступним чином: РФ (19,6%), Молдова (10,77%), Білорусь (2,4%), Ізраїль (1,66%) і Німеччина (1,53%).

Якщо подивитися на рейтинг областей України, з яких приїздить найбільша кількість туристів, то на першому місці знаходиться Київська область, з якої у 2016 році прибуло близько 26% туристів. Далі йдуть Миколаївська (12,7%), Вінницька (11,41%), Дніпропетровська (5,77%) і Львівська (5,11%) області.

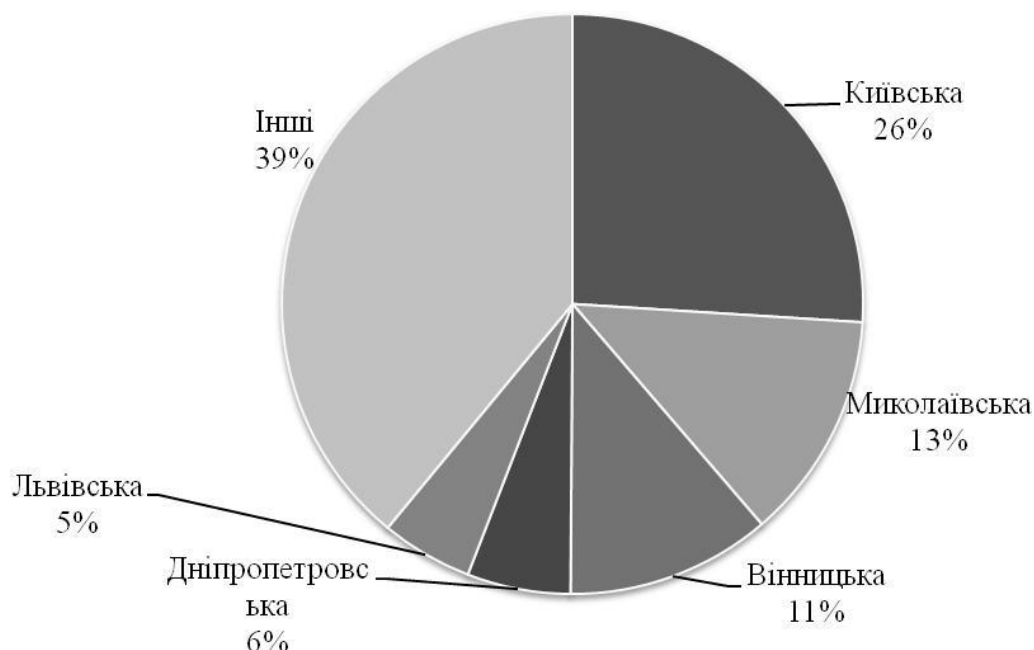

Рис. 2.3 Регіони, з яких прибуло найбільше туристів 2016 р. Джерело: [18]

Щодо сезонності, то найбільше туристів було зафіксовано в серпні 2016 року - понад 600 тис. українських (окрім мешканців Одещини) та понад 110 тис. іноземних абонентів. Найменш привабливим для туристів став січень. У цьому місяці було зафіксовано лише близько 100 тис. українських і 40 тис. іноземних абонентів.

За офіційними даними у 2016 році Одещину відвідали понад 4 млн. туристів.

Структура в'їзного, виїзного та внутрішнього туристського потоку за метою відвідування представлена у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

**Розподіл туристів, обслугованих туроператорами та турагентами,
за метою поїздки та видами туризму у 2016 році за регіонами**

	Усього о туристів	У тому числі за метою поїздки						З них діти віком 0-17 років
		Ділова, навчан ня	Відпо чинок	Ліку ванн я	Спорти вний т- зм	Спеці алізов аний т-зм	Інше	
В'їзні туристи	2043	102	1941	-	-	-	-	-
Виїзні туристи	23697	745	22584	21	18	276	53	2119
Внутрішні туристи	17615	11874	5477	14	56	-	194	735
Усього	43355	12721	30002	35	74	276	247	2854

У 2016 році іноземні туристи найбільше прибували до Одеської області задля відпочинку або з діловою метою. Внутрішні туристи прибували з метою відпочинку та діловою ціллю. Виїжджали туристи з метою відпочинку, діловою та з особистими цілями. Отже, Одеський регіон популярний для туристів, які планують відпочити, а також для бізнес-туристів.

Не менш важливим при дослідженні регіону є аналіз доходів, що отримують суб'єкти туристичної діяльності.

Динаміку надходжень від туристської діяльності в рамках України та деяких її регіонів подано у табл. 2.4.

Загалом дохід від роботи суб'єктів туристичної діяльності у 2017 році зріс у 1,4 рази (6 724 788,8 тис. грн.). Якщо порівняти даний показник по Одеській області з іншими регіонами України, то він менший за дохід Львівської області (на 32 348,3 тис. грн.), але більший за Херсонську на 197 674,2 тис. грн..

Таблиця 2.4

Показники роботи суб'єктів туристичної діяльності за регіонами (дохід від надання туристичних послуг)

Регіон	Дохід, тис. грн.		Відхилення	
	2016	2017	+/-	%
Україна	4 797 731,6	11 522 520,4	6 724 788,8	40,2
Одеська	176 891,8	219 425,5	42 533,7	24,04
Херсонська	25 936,8	21 751,3	-4 185,5	16,14
Львівська	177 567,8	251 773,8	74 206	41,8

У 2017 році дохід Одеської області зріс на 42 533,7 тис. грн., що становить близько 24%. У Херсонському регіоні дохід у 2017 році зменшився на 16,14 %. А у Львівській області він має найбільший ріст – 41,8 %.

Результати подано на рис. 2.4

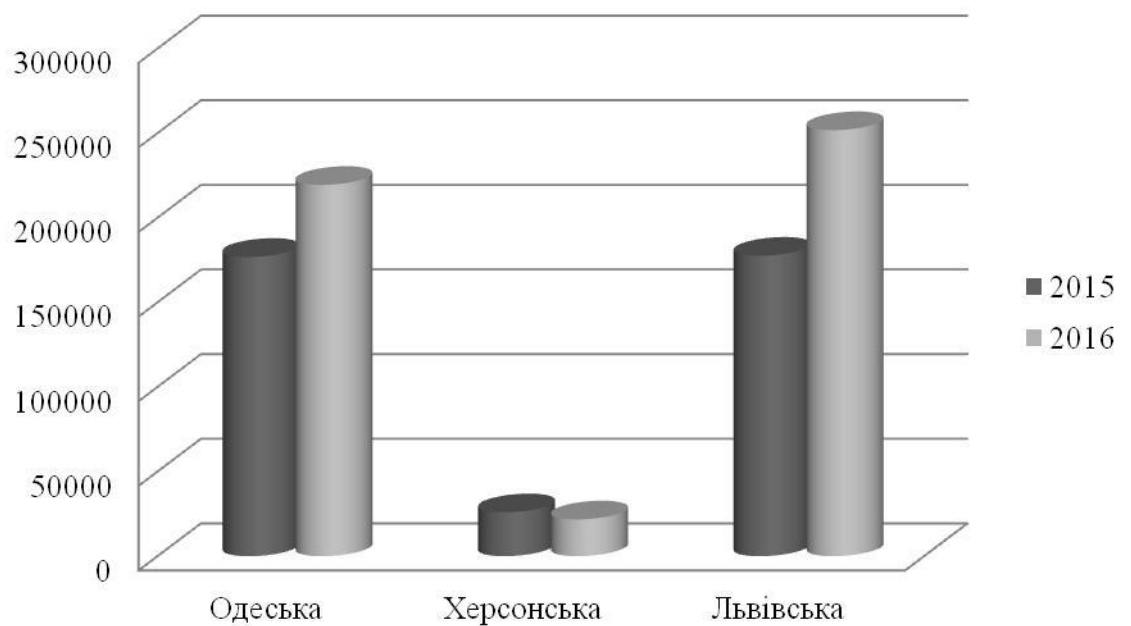

Рис. 2.4 Показники роботи суб'єктів туристичної діяльності 2015-2016 рр.

Джерело: [31]

Так як туризм сприяє збільшенню робочих місць, то слід проаналізувати середньооблікову кількість працівників, що зайняті у туристичній діяльності (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

**Середньооблікова кількість штатних працівників суб'єктів
туристичної діяльності**

	Кількість працівників, осіб		Відхилення	
	2016	2017	+/-	%
Україна	8086	8545	459	5,68
Одеська	593	571	-22	3,71
Херсонська	36	44	8	22,22
Львівська	587	628	41	6,98

У 2017 році середньооблікова кількість працівників в туризмі збільшилась на 5,7% (459 ос.). В Одеській області даний показник має тенденцію до зменшення на 3,71%, проте в інших регіонах він зріс (Херсонська область – 22,22%, Львівська – 6,98%).

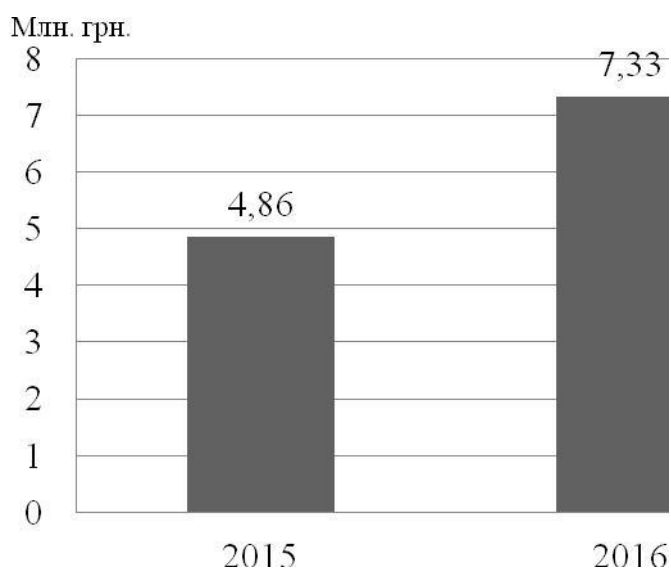

Рис. 2.5 Надходження податків від туристичного бізнесу Джерело: [38]

На рис. 2.5 показано, яка сума коштів надходить до державного бюджету від закладів туризму Одеського регіону. У 2016 році до бюджету надійшло 7,33 млн. грн., що значно перевищує даний показник за минулорічний. При цьому з рис. 2.6 видно, що найбільше коштів надходить з міста Одеса.

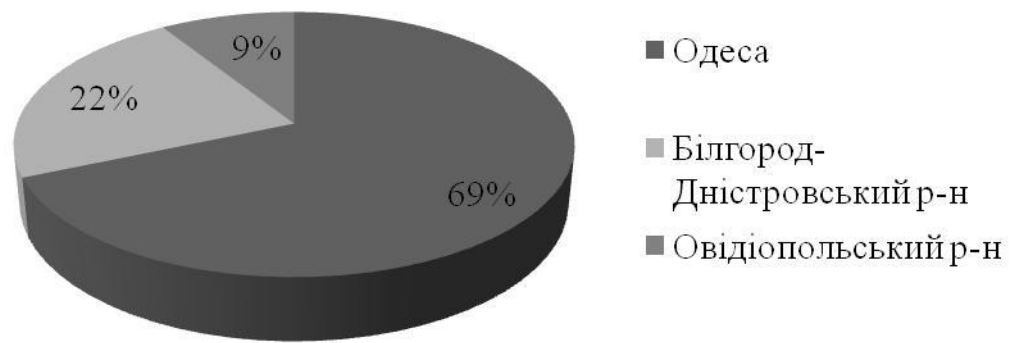

Рис. 2.6 Надходження податків від туристичного бізнесу за районами

Джерело: [18]

Отже, Одеська область є одним із головних туристичних регіонів України. Його зазвичай відвідують з ціллю відпочинку або з діловою метою. З кожним роком майже всі показники мають тенденцію до зростання.

2.2 Аналіз розвитку ринку туристичних послуг Одеської області

Рекреаційно-туристична інфраструктура представлена сукупністю матеріально - речових об'єктів, діяльність яких спрямована на задоволення туристичних потреб населення.

Її елементи можна розбити на чотири блоки:

- побутові об'єкти (заклади для розміщення, харчування і т.д.),
- об'єкти з надання послуг (об'єкти розважального, пізнавального, оздоровчого призначення й т.п.),
- супутні об'єкти (транспорт, зв'язок та ін.),
- рекламні та інформаційні засоби.

Можна виділити дві функції інфраструктури: функція забезпечення функціонування та взаємодії суб'єктів рекреаційно-туристичної сфери та функція регулювання матеріальних, фінансових та інформаційних потоків.

Слід зазначити, що за своєю суттю ці функції відрізняються одна від одної. Так, функція забезпечення має пасивний характер, оскільки в даному випадку інфраструктура створює для рекреаційно-туристичної системи умови для виконання її функцій у ринковому середовищі. Регулююча функція, навпаки, є активною, що забезпечує функціональну життєздатність рекреаційно-туристичної системи в її зв'язках з іншими економічними підсистемами у рамках усієї економічної системи. Обидві функції тісно взаємопов'язані: перша з них фактично спрямована на створення рекреаційно-туристичного продукту, друга - забезпечує його реалізацію.

Зазначу, що за своїм складом, потужністю, кількістю і якістю окремих елементів рекреаційно-туристична інфраструктура повинна відповідати потребам рекреантів і туристів. Без такої відповідності різко знижуються рівень і якість рекреаційно-туристичного обслуговування, що, у свою чергу, викликає зменшення розміру виручки від реалізації рекреаційно-туристичного продукту. При цьому слід пам'ятати, що виробнича база галузі формувалася в основному за радянських часів з орієнтацією переважно на невибагливого відпочиваючого, тому серед об'єктів інфраструктури переважають великі (порівняно з закордонними) комплекси із значною концентрацією місць та низьким рівнем комфортності. Зростаючі ж вимоги рекреантів і туристів до рівня обслуговування викликають неминучість реорганізації об'єктів рекреаційно-туристичної інфраструктури, будівництва нових сучасних корпусів, спортмайданчиків та інших споруджень для проживання, лікування, відпочинку та розваги рекреантів та туристів. Недолік рівня оснащення цих об'єктів істотно впливає на привабливість рекреаційно-туристичних територій [8].

Очевидно, що природні передумови необхідні, але недостатньо умов для повного рекреаційно-туристичного використання території, особливо при оцінці рекреаційно-туристичного оточення житлових і промислових центрів. Для того, щоб рекреаційно-туристична інфраструктура виконувала свою головну мету, необхідно оцінити її оснащення і об'єкти, які створені

людиною в природному середовищі та призначені для відновлення сил і здоров'я населення і використання вільного часу.

В рамках даної роботи ми розглядаємо такі складові елементи рекреаційно-туристичної інфраструктури Одеської області, як: аеропорти, залізничні вокзали, порти, готельне господарство і санаторно-курортні заклади та заклади культури і мистецтв, оскільки ці об'єкти є, так би мовити, інфраструктурною передовою при прийомі рекреантів та туристів.

Міжнародний аеропорт Одеса (IATA:ODS, ICAO:UKOO) — аеропорт міста Одеса, Україна. Належить до групи найбільших аеропортів України і пов'язаний повітряними лініями з багатьма містами України, СНД, а також країнами Західної Європи, Азії і Африки.

Аеропорт обслуговує південь України, що примикає до Чорного моря, на території якого розташовані найбільші морські порти України Одеса, Чорноморськ, Миколаїв, Херсон.

Основні споруди аеропорту, на базі яких функціонував Одеський об'єднаний авіазагін, створений 1961 року як самостійне підприємство, були побудовані в 1960-1961 роках (злітно-посадкова смуга, рулювальні доріжки, місця стоянок повітряних суден, авіаційно-технічна база, будівля УВС та ін.).

Аеро-вокзальний комплекс, сумарна пропускна спроможність якого сьогодні — 400 пас./год, призначений для обслуговування міжнародних і внутрішніх ліній. У 1982 році споруджений вантажний термінал.

У квітні 2013 року розпочалося будівництво нового терміналу площею 26000 м² та проектною пропускною спроможністю 1000 пасажирів на годину. Новий термінал має чотири телетрапи. Загальна площа залів вильоту забезпечує комфортне розміщення пасажирів 12 рейсів одночасно.

Станом на кінець 2016 року будівельно-монтажні роботи були практично завершені. Новий термінал було заплановано повністю ввести в дію у березні 2017 року. Наступним етапом реконструкції аеропорту повинно стати будівництво нової злітно-посадкової смуги; вартість запланованих робіт оцінено в 1,6 млрд. грн.

15 квітня 2017 року в робочому режимі міжнародний аеропорт «Одеса» прийняв перших пасажирів в новому терміналі. Першими двері терміналу відкрили пасажирів, які прибули рейсом PS057 Київ (Бориспіль) — Одеса. В новому термінальному комплексі здійснюється прийом і обслуговування пасажирів внутрішніх рейсів авіакомпаній, що виконують польоти між Одесою і обома аеропортами Києва.

З 2 вересня 2017 року аеропорт почав приймати в своєму новому терміналі також пасажирів міжнародних рейсів. Відтепер термінал став повноцінно обслуговувати пасажирів як внутрішніх, так і міжнародних рейсів.

Станом на початок 2018 року, зі старого терміналу здійснюються усі вильоти, а прильоти відбуваються у новому. Багато пасажирів скаржаться на несвоєчасну видачу багажу.

Головний залізничний вокзал Одеси збудований 1880 року, є пам'яткою архітектури.

По розташуванню — вокзал тупикового типу та відноситься до категорії позакласних вокзалів. Вокзал включає в себе будівлю вокзального комплексу, комплекс технологічних приміщень багажного відділення, комплекс приміщень господарського призначення, 6 пасажирських платформ, 1 багажну платформу та платформу — накопичувач.

Для обслуговування пасажирів на вокзалі функціонують 34 квиткові каси, у т.ч. 17 змішаних кас (попереднього та добового продажу), 8 кас сервісного центру, 9 кас продажу квитків у приміському сполученні (у т.ч. каса на платформі Одеса-Мала). Квиткові каси забезпечують оформлення проїзних документів у далекому, міжнародному та приміському сполученнях. Для зручності обслуговування населення міста поза межами вокзального комплексу розташовані 2 квиткові каси за адресою: вул. Заболотного, 12.

Одеський морський порт — один із найбільших українських морських портів і один із найбільших портів в басейні Чорного моря, з загальною

річною пропускною здатністю до 40 млн. тонн (15 млн. тонн сухих вантажів і 25 млн. тонн рідинних вантажів). Відповідно до Закону України "Про морські порти України" функції адміністрації морського порту виконує Одеська філія державного підприємства Адміністрації морських портів України.

Порт «Одеса» є одним із найбільших пасажирських терміналів у басейні Чорного моря. Він обслужив близько 4 млн. пасажирів 2018 року.

Тепер проаналізуємо показники ефективності використання закладів готельного господарства та санаторно-курортних закладів на основі даних статистичних щорічників Одеської області за 2008 – 2017 рр., таблиця 2.6.

Таблиця 2.6

Ефективність використання закладів готельного господарства

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання, одиниць	96	89	83	73	74	79	76	80	81	80
Кількість номерів, одиниць	3674	3590	3515	3237	3195	3262	3273	3701	3952	3817
Житлова площа всіх номерів, тис. м ²	75,6	70,8	73,6	67,8	72,8	75,3	76,0	84,5	89,1	84,6
Одноразова місткість, місць	8161	7685	7363	7019	6565	6619	6611	7425	7788	7541
Обслуговано приїжджих, тис. осіб	243,1	262,7	267,4	255,8	267,7	289,8	295,5	298,5	241,7	213,7

Щодо об'єктів готельного господарства та показників ефективності їх використання, можна констатувати наступне: протягом 2008-2017 рр. кількість готелів та інших місць для короткотермінового проживання поступово зменшувалася і на кінець цього періоду склала 80 одиниць (що на 16 одиниць менше, ніж у 2008 р.). При цьому кількість номерів в готелях та інших місцях для тимчасового проживання збільшилася за 10 років на 143 номери, і у 2017 р. складала 3817 одиниць, а кількість місць в цих закладах, при цьому, зменшилася на 620 одиниць, і у 2017 р. склала 7541 місце, що дорівнює 92,4% від рівня 2008 року. У розрахунку на 1000 населення області, ця величина зменшилася з 3,28 до 3,15 місць.

Коефіцієнт використання місткості протягом досліджуваного періоду змінювався наступним чином: спочатку він поступово зростав від 0,20 у 2008 р. до 0,29 у 2014 р., а потім знизився і на кінець періоду склав 0,16.

Протягом 10 років зросла і житлова площа номерів, як загальна площа всіх номерів (з 75,7 до 84,6 тис.м²), так і середня площа одного номеру (з 20,6 до 22,2 м²).

Стосовно показників ефективності використання санаторно-курортних і оздоровчих закладів (таблиця 2.7) слід відмітити, що кількість осіб, оздоровлених санаторно-курортними закладами, збільшилася з 214,5 тис. осіб у 2008 р. до 272,6 тис. осіб у 2017 р., тобто зросла на 58,1 тис. осіб, або в 1,27 рази.

Таблиця 2.7

**Ефективність використання
санаторно-курортних і оздоровчих закладів**

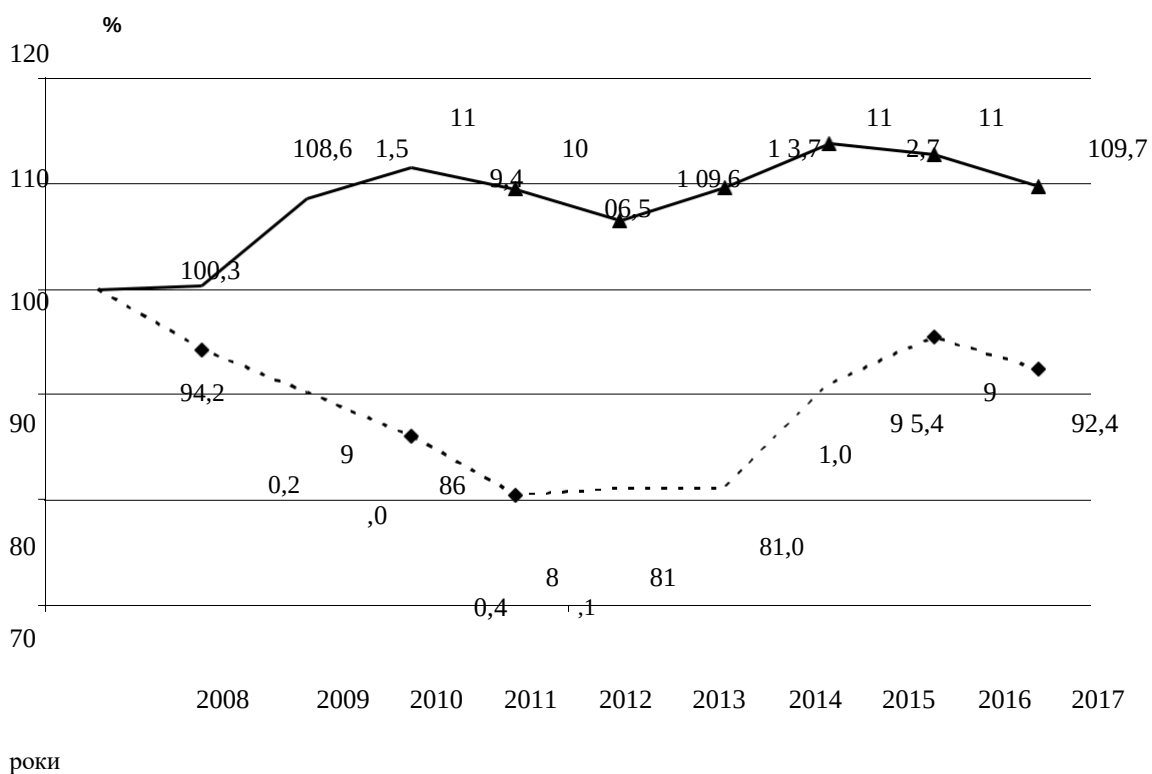
	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії- профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади Відпочинку	
	Всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
2008	37	14,2	9	1,0	11	2,3	375	38,0
2009	37	13,4	9	1,1	10	2,0	378	37,7
2010	35	13,2	9	1,2	8	1,5	373	36,8
2011	32	12,8	9	1,2	8	1,5	379	38,1
2012	30	10,6	9	1,2	9	1,2	359	37,2
2013	28	11,6	10	1,4	9	2,0	385	36,5
2014	28	12,0	9	1,2	6	0,9	351	34,2
2015	28	11,9	5	0,9	7	1,1	357	35,1
2016	28	12,0	3	0,7	6	1,0	314	31,0
2017	27	11,7	3	0,7	6	1,0	285	28,7

При цьому слід відмітити, що показники ефективності використання об'єктів готельного господарства зросли у 2017 р., порівняно з 2008 р., рис 2.1. Так, середня місткість одного підприємства протягом 2008-2017 рр. коливалася від мінімуму в 84 місця (у 2014 р.) до максимуму в 96 місць (у 2011 та 2016 рр.). На кінець періоду ця величина складала 94 місця на одне підприємство, що на 9 одиниць більше, ніж у 2008 р.

При цьому, кількість місць, у розрахунку на один заклад, зменшилася

зі 146 до 125 місць.

У розрахунку на 1000 населення рис 2.7., кількість місць в санаторно-курортних і оздоровчих закладах регіону у 2017 р. складала 22,64 місць, що на 2,83 місця більше, ніж у 2008 р. А в розрахунку на 1000 туристів, кількість місць в цих закладах збільшилася в 3 рази (з 203,63 місць у 2008 р. до 619,45 - у 2017 р.). Разом з тим, слід відмітити тенденцію скорочення як кількості населення області (на 4% за 10 досліджуваних років), так і загального туристичного потоку (майже на 64%).

Кількість місць в готелях Кількість місць в санаторно-курортних і оздоровчих закладах ▲

Рис.2.7. Кількість місць в готелях та в санаторно-курортних і оздоровчих закладах Одеської області у 2008-2017 рр., по відношенню до рівня 2008 року

Джерело: [30]

Перейдемо до аналізу показників ефективності використання таких об'єктів соціальної інфраструктури Одеської області, як заклади культури і мистецтв.

Стосовно кількості об'єктів сфери культури і мистецтв в Одеській області протягом 2008-2017 рр. (рис. 2.8) відмітимо наступне.

Протягом даного часового періоду на 17 одиниць зросла кількість бібліотек: з 889 одиниць у 2008 р. до 906 – у 2017 р. У розрахунку на 100 тис. населення області ця величина у 2017 р. складала 38 одиниць (у 2008 р. – 36 одиниць). Бібліотечний фонд, при цьому, не змінився, і протягом всього періоду складав 21,1 млн. примірників. Але у розрахунку на 1000 жителів ця величина зросла на 420 одиниць, і склала у 2017 р. 8840 примірників.

Готелі, місць	3,28	1,04 рази >	3,15
Санаторно-курортні заклади, місць	19,81	1,14 рази <	22,64
Музеї, відвідувань	310	1,19 рази <	370
Театри, відвідувань	180	1,17 рази <	210
Концертні організації, відвідувань	60	1,50 рази <	90
Заклади клубного типу, місць	100	1,25 рази >	80
Заклади з кіноустановками, місць	60	20 разів >	3
Бібліотечний фонд, примірників	8420	1,05 рази <	8840
2008 рік → 2017 рік t			
Туристів, чоловік	97	2,62 рази >	37

Рис. 2.8. Забезпеченість населення Одеської області готельними, санаторно-курортними закладами та закладами культури і мистецтв, на 1000 жителів
Джерело: [30]

Відносно закладів з кіноустановками, відмітимо, що їх загальна кількість по області протягом 2008-2017 рр. зменшилася з 618 одиниць у 2007 р. до 24 – у 2017 р. Кількість кіноустановок, у розрахунку на 100 тис. населення при цьому зменшилася з 25 до 1 одиниці.

А кількість місць у закладах з кіноустановками у розрахунку на 1000 жителів області протягом періоду, що розглядається, зменшилася з 60 місць до 3 місць.

Таблиця 2.8

Кількість об'єктів сфери культури і мистецтв

	Кількість театрів, одиниць	Кількість глядачів на виставах, тис.	Кількість концертних організацій, професійних творчих колективів, одиниць	Кількість слухачів на концертах, тис.	Кількість музеїв, одиниць	Кількість відвідувачів музеїв, тис.
2008	9	531,4	3	222,1	13	866,4
2009	7	507,1	3	221,9	13	881,5
2010	7	537,0	2	151,8	11	706,1
2011	7	534,5	2	163,5	11	595,6
2012	7	578,4	2	287,6	11	612,9
2013	7	531,0	2	289,2	11	596,8
2014	7	447,8	2	72,8	11	454,6
2015	7	500,3	2	80,9	11	476,9
2016	7	519,1	2	97,2	13	531,9
2017	7	556,5	...1	...1	14	576,9

Загальна кількість місць у закладах з кіноустановками протягом цього часу в Одеській області зменшилася на 142,3 тис. одиниць. Кількість закладів клубного типу протягом 2008-2017 рр. в Одеській області зменшилася на 63 одиниці, і склала на кінець періоду 742 одиниці. У розрахунку ж на 100 тис. населення, ця величина незначно коливалася і складала в середньому 32 одиниці.

При цьому, кількість місць у закладах культури клубного типу зменшилася з 249 170 місць у 2008 р. до 191 282 – у 2017 р. В розрахунку на 1000 жителів, цей показник зменшився зі 100 одиниць у 2008 р. до 80 одиниць у 2017 р.

Стосовно загальної кількості концертних організацій, відмітимо, що на протязі 2007-2017 рр. (таблиця 2.8) вона зросла втричі (з 1 до 3 одиниць).

У розрахунку на 1 млн. населення області ця величина за період, що розглядається, зросла з 0,4 до 1,3 одиниць. Разом з тим, зросла і кількість слухачів концертних організацій: зі 149 502 осіб у 2007 р. до 215 192 – у 2017 р.

У розрахунку на 1000 жителів області, за цей період ця величина зросла з 60 до 90 осіб. За період 2008-2017 рр. кількість музеїв в Одеській області незмінно складала 13 одиниць, що у розрахунку на 1 млн. населення складає 5 музеїв. При цьому з 2008 до 2017 рр. музейні фонди зросли.

Так, число експонатів основного фонду збільшилося взагалі на 14,6 тис. (1,1 тис. у розрахунку на 1 музей) і складало у 2017 р. 528,2 тис. експонатів (40,6 тис. на 1 музей). Протягом 2008-2017 рр. зросла і кількість відвідувачів музеїв: з 772,4 тис. осіб у 2008 р. до 884,7 тис. – у 2017 р. У розрахунку на 1000 жителів області, за 2008-2017 рр. ця величина зросла з 310 до 370 осіб.

З 2008 по 2017 рр. в Одеській області кількість театрів складала 9 одиниць, а у 2017 р. – зменшилася до 7 одиниць. У розрахунку на 1 млн. населення області вона зменшилася з 4 до 3 театрів.

Кількість глядачів театрів, при цьому, зросла: з 448,5 тис. осіб у 2008 р. до 502,1 тис. – у 2017 р. У розрахунку на 1000 жителів області це, відповідно, складає 180 відвідувань театрів у 2008 р. і 210 – у 2017 р.

В результаті проведеного дослідження можна зробити узагальнені висновки щодо стану готельного господарства.

По-перше, величина загального турпотоку Одеської області зменшилася майже втричі (разом із скороченням населення області на 4%). Саме це пояснює збільшення забезпеченості туристів місцями в закладах для розміщення.

По-друге, об'єкти рекреаційно-туристичної інфраструктури, які при проектуванні та будівництві розраховувалися в основному на середній клас, не задовольняють зростаючим вимогам до якості, рівня оснащення й

обслуговування того шару рекреантів і туристів, який би зміг оплатити ці послуги.

По-третє, на сьогоднішній день відбувається взагалі неузгоджене з реальними потребами, нескоординоване будівництво об'єктів рекреаційно-туристичної інфраструктури в Одеській області (що є також і загальнодержавною тенденцією). Таким чином, розвиток рекреаційно-туристичної інфраструктури - проблема серйозна й складна. Вона потребує розв'язання територіальних, соціально-економічних завдань, і таких, що пов'язані з розподілом і визначенням пріоритетних напрямів використання природних лікувальних ресурсів і пошуками шляхів збалансування міжгалузевих інтересів, вирішенням питань розміщення курортного, житлового, соціального, інженерно-транспортного, комунального та інших видів будівництва, відтворення культурно-історичної спадщини, охорони та збагачення природного середовища курортів [9].

Актуальним напрямком при цьому є вдосконалювання форм галузевої й територіальної організації рекреаційно-туристичної інфраструктури, у тому числі збалансованість видів послуг.

Модернізуючи ці форми, вирішуються завдання найбільш повного задоволення потре населення за рахунок підвищення якості рекреаційно-туристичного обслуговування, удосконалювання рівня рекреаційно-туристичної інфраструктури й поліпшення використання всіх елементів основних і оборотних фондів.

Створення та належне використання розвинутої рекреаційно-туристичної інфраструктури може сприяти збільшенню обсягів рекреаційно-туристичних товарів і послуг, залученню рекреантів та туристів до нашого регіону, а, відповідно, і додаткових надходжень до бюджетів усіх рівнів, а також позитивним змінам у структурі зайнятості населення.

Адже в теперішній час рекреаційно-туристична інфраструктура є саме тією ланкою, яка не тільки обслуговує, а й забезпечує розвиток рекреаційно-туристичного процесу як ринкової системи.

Тому формування інститутів ринкової інфраструктури, є ключовою проблемою розвитку вітчизняної рекреаційно-туристичної сфери.

2.3 Загальна характеристика ресурсного потенціалу території для цілей розвитку відпочинку

Одеська область розташована на крайньому південному заході України й межує із Вінницькою, Кіровоградською, Миколаївською областями. По суші та на морі межує із низкою закордонних країн: Республікою Молдова, Румунією, Болгарією, Туреччиною.

Клімат помірно континентальний зі спекотним сухим літом і м'якою малосніжною зимою. Середня температура липня $+21^{\circ}\text{C}$ на півночі і $+24^{\circ}\text{C}$ на півдні, січня -5°C на півночі і -2°C на півдні. Опади випадають більше влітку, часто у вигляді злив. У південній частині області бувають посухи.

Кліматичні ресурси Одеської обл., територія якої знаходиться в зоні помірного континентального клімату, є сприятливими для рекреації та створення кліматичних курортів.

Роль курортів в області зростає завдяки наявності цілющих бальнеологічних ресурсів — лиманних та озерних лікувальних грязей, ропа лиманів та джерел мінеральних вод, що використовуються для лікування різних захворювань. Лікувальний профіль курортів міста та області — клімато-бальнео-грязьовий.

Відповідно до інформації ДУ «Український науково-дослідний інститут медичної реабілітації та курортології Міністерства охорони здоров'я України» (Інститут) Одеська область характеризується наявністю наступних природних лікувальних ресурсів: мінеральні води; пелоїди (лікувальні грязі) та ропа лиманів та озер; морське узбережжя; природні об'єкти і комплекси зі сприятливими для лікування, оздоровлення та медичної реабілітації кліматичними умовами. Кліматичні умови області сприятливі для курортно-рекреаційної діяльності. До водних об'єктів, які мають категорію

лікувальних, відносяться відомі родовища пелоїдів Куяльницького і Хаджибейського лиманів, а також родовища мінеральних вод Одеське, Куяльницьке, Чорноморське.

В Одеській області підраховано запаси мінеральних вод за рядом родовищ: Одеське (переважно хлоридні натрієві високої мінералізації, бромні хлоридні натрієві високої мінералізації, термальні), Куяльницьке, Сергіївське, Чорноморське (хлоридні натрієві мало мінералізовані), Кароліно-Бугазьке (хлоридні натрієві бромні термальні). Використовується гідромінеральний потенціал області вельми нерівномірно. Значна частина або не використовується на сьогодні, або використовується для господарсько-питного водопостачання.

Мінеральні води зазначені в Татарбунарському, Б-Дністровському, Ананіївському, Ренійському, Кодимському, Іванівському, Овідіопольському, Роздільнянському, Тарутинському, Комінтернівському, Біляївському, Березівському, Балтському, Великомихайлівському, Кілійському, Красноокнянському та Ізмаїльському районах Одеської області.

Природно-рекреаційний потенціал: у приморській смузі декілька прісноводних озер (Кагул, Ялпуг, Котлабух) і солоних (Сасик, Шагани, Алібей, Бурнас). Лимани і деякі озера багаті цілющими грязями. Приморські кліматичні і грязьові курорти – —Чорноморка», —Приморський», —Лузанівка», —Холодна Балка», —Хаджибейський», —Сергіївка», —Малодолинський», —Лебедівка», —Куяльник», —Затока», —Великий і Малий Фонтани», —Аркадія».

Найдавніше використовуються визнані еталонними високомінералізовані сульфідні мулові грязі Куяльницького лиману, експлуатаційні запаси яких досить високі (15327 тис. м³). Однак значне погіршення екологічного стану лиману протягом останніх років (обміління водоймища, підвищення концентрації солей у воді) ставить під загрозу функціонування чисельних оздоровчих закладів курорту "Куяльник". Інші родовища - Хаджибейського, Тілігульського (на межі Одеської та Миколаївської областей), Будацького лиманів, а також грязі лиманів Бурнас,

Шагани та Алібей є основою для створення осередків оздоровчого та рекреаційного туризму.

Серед природних багатств, які активно використовуються у курортно-рекреаційному господарстві області, важливе місце посідають лікувальні грязі та ропа Куяльницького, Шаболатського лиманів, сірчано-водневі, гідрокарбонатні, йодо-бромні та натрієві мінеральні води, які дають можливість ефективно лікувати захворювання органів кровообігу, нервової системи, органів дихання нетуберкульозного характеру, органів травлення, порушення обміну речовин тощо.

Отже, у розвитку рекреаційного комплексу регіону є низка складних проблем. По-перше, внаслідок погіршення екологічної ситуації спостерігається постійна втрата рекреаційної цінності території. По-друге, необхідна реконструкція існуючої рекреаційної інфраструктури, а також підвищення якості обслуговування відпочиваючих та туристів. По-третє, значна частина діючих рекреаційних закладів лікувально-оздоровчого типу розташована вздовж узбережжя хаотично, без відповідного інженерного забезпечення і благоустрою, що збільшує негативний антропогенний вплив на пляжі та прибережну акваторію лиманів та Чорного моря.

Головне природне багатство області - її земельні ресурси, що представлені переважно чорноземними ґрунтами з високою природною родючістю. У сполученні з теплим степовим кліматом вони формують високий агропромисловий (сільськогосподарський) потенціал регіону.

Приморські ландшафти області становлять 0,8 % її площі. Загальна довжина морського узбережжя з урахуванням лиманів складає близько 400 км, із яких 175 км - це морські пляжі, придатні для використання в рекреаційних цілях. Так, пляжні ресурси міста Одеси, загальною площею 210 га, здатні одночасно прийняти понад 400 тис. відпочиваючих.

Серед інших ландшафтних ресурсів понад 5 % території Одеської обл. становлять озера, 1,2 % - острови та 0,8 % - річки, які є об'єктами для розвитку масової рекреації, дитячого, молодіжного та спортивного туризму,

мисливства, рибальства тощо. Особливо багаті на водні ресурси Ізмаїльський, Кілійський та Ренійський адміністративні райони Одещини, де знаходиться група найбільших озер України (Сасик, Ялпуг, Кагул, Кугурлуй та ін.), а також Біляївський та Овідіопольський райони, територією яких протікає р. Дністер.

Ліси займають лише 7,8 % площі області, що надає їм особливого значення у розвитку оздоровчого та дитячого туризму.

Особливими елементами природної системи є геологічні ресурси, утворені різноманітними геологічними процесами.

Для спелеотуристичного туризму придатні Нерубайські та Одеські катакомби загальною довжиною понад 3000 км. Вони об'єднують природні печери та порожнини з давньогрецькими винними погребами та покинутими штольнями, утвореними видобутком черепашнику у XVIII-XIX ст. Найбільш відомими печерами є Заповідна (380 м, складова одеських катакомб) та Наталина (180 м, м. Одеса).

Катакомби можуть бути цікавими для розвитку науково-пізнавального туризму. В них зберігається історична, екологічна, геологічна, палеонтологічна й інша інформація. Так, у деяких печерах знайдено залишки древньої фауни - кістки печерних ведмедів (печера Нордмана, с. Нерубайське), саблезубих тигрів, гієн, етруського ведмеда (печера Грицаївська, м. Одеса) та інших.

На території області є 123 території та об'єкти природно-заповідного фонду, у тому числі державного значення – Дунайський біосферний заповідник, Дунайські і Дністровські плавні, ландшафтний парк «Тилігульський», ботанічний сад Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова, 22 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва тощо.

Своєрідність туристично-екскурсійного потенціалу області також визначена численними пам'ятками різних часів з відомими історико-культурними заповідниками, пам'ятниками та музеями. Це відомі у світі Одеський національний академічний театр опери та балету, знамениті

Потьомкінські сходи, українська Венеція – місто Вилкове, фортеця XII - XV сторіч в місті Білгороді-Дністровському, розкопки античних міст Тіри і Ніконії, пам'ятники культової архітектури в містах Одесі, Ізмаїлі, Рені, Кілії та багато іншого.

Близько 4500 пам'яток культурної спадщини, 12 міст області занесені до Списку історичних населених місць України. Понад 100 об'єктів культурної спадщини мають статус пам'яток національного значення, що створили Одещині імідж одного із найбільш відомих і популярних, насамперед через свою самобутність, місць для відвідування туристами і відпочиваючими.

На території Одеської області збереглися численні пам'ятки археології античної доби — городище давньогрецького полісу, некрополь Кошари, залишки стародавнього міста Ніконія та ін., які можуть використовуватись як об'єкти туризму. Наприклад, в районі багат шарового поселення Мирне (мезоліт) можливе створення природничо-археологічного заповідника з музеєфікованими пам'ятками та павільйонами, з відтворенням побуту людей у давні часи.

Архітектурно-містобудівна спадщина Одеської обл. пов'язана, в основному, з добою середньовіччя та епохою інтенсивного освоєння краю після приєднання його до Російської імперії в останній чверті XVIII ст. Найвизначніші пам'ятки відносяться до періоду класицизму й історизму. Найбільша їх кількість сконцентрована в Одесі. На державному обліку в області перебуває 1437 пам'яток містобудування і архітектури, з яких 72 - національного значення. До Списку історичних міст увійшло 12 поселень (Балта, Білгород-Дністровський, Болград, Вилкове, Ізмаїл, Кілія, Одеса, Рені та ін.). Більшість історичних населених міст Одеської обл. "сплановані" у XVIII ст., тут добре збереглися містобудівні ансамблі. Наприклад, місто Вилкове, засноване в першій половині XVII ст. старообрядниками, донесло їх релігійні традиції до наших днів; міста Рені, Ізмаїл та Балта, засновані у часи

середньовіччя під час турецького панування, зберегли планувальні особливості того часу.

Найбільш популярними на сьогодні об'єктами туризму в Одесі є Троїцька церква (1808 р.), Стара біржа (1828-1834 рр.), будинок Морського музею (1842 р.), Одеський театр опери та балету (1884-1887 рр.), Готель "Лондонський" (1827-1899 рр.) та ін.; у Білгород-Дністровську - Аккерманська фортеця та Генуезький замок (XIII-XV ст.), Підземна церква Св. Іоанна Сучанівського (XIV-XVII ст.), Вірменська і Грецька церкви (XIII-XIV ст.); в Ізмаїлі — пам'ятки турецької архітектури: фортеця та Мала Мечеть, де зараз розташовано діораму "Штурм фортеці Ізмаїл російськими військами в 1790 р."; у Кілії — Миколаївська церква і дзвіниця (XIII-XVIII ст.); у Болграді - Мавзолей Інзова (1825 р.) та Преображенський собор (1838 р.).

До важливих туристичних ресурсів відносяться історичні міста Одещини, які дають унікальну можливість поєднати пізнавальні, виховні, навчальні та оздоровчі цілі (більшість історичних міст області є центрами туристично-рекреаційних районів). Міста концентрують у собі весь комплекс туристичних ресурсів — природні (рельєф, краєвиди), історико-культурні (археологічні, історичні, архітектурні, культурні), соціально-економічні (транспорт, система обслуговування, заклади розміщення).

З метою популяризації туристичного потенціалу області проведено:

- робочу зустріч представників туристичного бізнесу Одеської області з литовськими туроператорами та презентацію закладів тимчасового розміщування і популярних об'єктів туристичних відвідувань області;
- зустріч представників засобів масової інформації Чехії і Словаччини з провідними туроператорами області, в рамках якої відбулася презентація туристичних можливостей регіону; [46].

Конкурентні переваги та обмеження перспективного розвитку туристичного потенціалу Одеської області виявлені на основі діагнозу стартових умов регіонального розвитку шляхом SWOT та PEST-аналізу.

Характеристика сильних та слабких сторін регіону, зовнішніх можливостей та загроз для його розвитку представлена у табл. 2.9

Таблиця 2.9

SWOT-аналіз туристичного потенціалу Одеської області

Сильні сторони	Слабкі сторони
Сприятливі умови для поєднання різних видів туризму та оздоровлення. Значні рекреаційні та бальнеологічні ресурси. Привабливий туристичний імідж Одеси. Можливості диверсифікації ринку туристичних послуг: зелений, екологічний, гастрономічний, етнографічний, медичний, з організації та проведення ділових заходів, подієвий туризм. Широкий спектр можливостей щодо забезпечення організованого відпочинку та оздоровлення. Велика кількість пляжів на узбережжі. Наявність історичної та культурної спадщини та інших атракцій. Перспективні умови розвитку нових видів туризму (сільського, зеленого, гастрономічного, етнографічного, подієвого).	Незадовільний стан доріг та під'їзних шляхів до об'єктів туристичного призначення, непривабливість супутньої інфраструктури. Низький рівень інформаційного супроводження туристичної діяльності. Недостатня облаштованість рекреаційних територій та низький рівень туристичного сервісу. Відсутність цілісної системної державної політики розвитку та підтримки галузі. Обмеження щодо забезпечення зростання кількості туристів та рекреантів через не облаштованість територій та об'єктів рекреаційно-туристичної сфери. Слабка координованість роботи різних профільних установ з надання туристичних, оздоровчих та інших супутніх послуг. Сезонність. Недостатня розвиненість інфраструктури туристичної галузі.

Продовження табл.2.9

Зовнішні можливості	Зовнішні погрози
Збільшення значення регіону щодо надання рекреаційно - оздоровчих послуг у зв'язку з анексією Криму. Активне співробітництво з державами Чорноморського регіону. Членство у європейських міжрегіональних об'єднаннях. Транзитні можливості території регіону. Можливості активного розвитку та розширення сфери послуг. Відкриття нових можливостей через підписання Асоціації з ЄС. Реформування ключових елементів державного управління. Активна позиція місцевої влади щодо поліпшення інвестиційного клімату в регіоні	Загроза національній безпеці та суверенітету України внаслідок ситуації в Криму та на Сході. Наявність замороженого конфлікту у спільній прикордонній зоні з Молдовою (ПМР). Конкуренція з боку інших регіонів та держав. Корупція та нестабільність «правил гри» в економіці. Недостатня інноваційність підприємств. Значні потоки переміщених осіб та необхідність організації їх прийому та розміщення. Слабка забезпеченість гарантій з боку держави для внутрішніх та закордонних інвесторів. Недовіра іноземних бізнесових кіл до гарантування державою захисту інвестицій та економічних інтересів. Незадовільна структура зовнішніх інвестицій. Слабка інформованість потенційних партнерів про можливості регіону.

У той же час туристи звертають увагу на значний розбіг між привабливістю природно-рекреаційних ресурсів та забезпеченістю об'єктами туристичної інфраструктури в Одеському регіоні. Має місце явища «тенізації» малого бізнесу у сфері гостинності та туризму, що є перешкодою на шляху її легального розширення та індустріального розвитку. Як наслідок, у місцевих бюджетах немає достатніх обсягів фінансових ресурсів для інвестування у структурну модернізацію регіонального туристично-рекреаційного комплексу. Рациональне і ефективне використання усіх ресурсів регіону потребує довгострокових програмних заходів, зважених управлінських рішень і ефективних практичних дій. Ці заходи мають бути спрямовані на комплексний розвиток туризму, забезпечення раціонального використання туристичних ресурсів регіону, а також вирішення питань інфраструктурного та інформаційного облаштування туристичних об'єктів [17].

Висновки до розділу 2

Зручне економіко-географічного розташування області, сприятливі природнокліматичні умови, різноманітний природний, історико-культурний та інфраструктурний ресурсний потенціал регіону обумовлюють розвиток сфери туризму і рекреації. Серед природних багатств, які активно використовуються у курортно-рекреаційному господарстві області, важливе місце посідають лікувальні грязі та ропа Куяльницького, Шаболатського лиманів, сірчано-водневі, гідрокарбонатні, йодо-бромні та натрієві мінеральні води, які дають можливість ефективно лікувати захворювання органів кровообігу, нервової системи, органів дихання нетуберкульозного характеру, органів травлення, порушення обміну речовин тощо.

Своєрідність туристично-екскурсійного потенціалу області також визначена численними пам'ятками різних часів з відомими історико-культурними заповідниками, пам'ятниками та музеями. Це відомі у світі

Одеський національний академічний театр опери та балету, знамениті Потьомкінські сходи, українська Венеція – місто Вилкове, фортеця XII - XV сторіч в місті Білгороді-Дністровському, розкопки античних міст Тіри і Ніконії, пам'ятники культової архітектури в містах Одесі, Ізмаїлі, Рені, Кілії та багато іншого.

Наявність в області унікального біосферного заповідника «Дунайські плавні» дає підстави для розвитку на території області зеленого, сільського, екологічного, рекреаційного видів туризму.

Одеський регіон є популярною туристичною дестинацією не тільки жителів України, але й відвідувачів із зарубіжних країн. Регіон володіє усіма необхідними ресурсами (природні, культурно-історичні та соціально-економічні) для залучення туристів із різних регіонів світу. Соціально-економічні ресурси, перш за все, представляють інфраструктуру регіону, яка необхідна для розвитку туризму. Саме її стан залишається незадовільним, як у самому регіоні так і в Україні загалом.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ ТУРИСТИЧНИХ ПОТОКІВ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

3.1. Перспективні напрямки розвитку туризму Одещини

Туристична діяльність - багатогранний процес, на розвиток якого впливає велика кількість різних чинників. Щоб усіх їх врахувати, необхідно конкретизувати та систематизувати окремі види туризму. Для цього їх зводять у класифікацію.

Класифікувати види туризму можна за різними ознаками, до найважливіших з яких належать: мета туризму, часові, територіальні характеристики, індивідуальні запити та фінансові можливості клієнтів.

Беручи за основу мету туризму, можна виділити такі види туризму: медичний, спортивний, пізнавальний, рекреаційний, круїзний, зелений, дитячий.

Туристичний потік, який обслуговують туристичні фірмами Одеської області, характеризується вузькою цільовою спрямованістю.

Проаналізуємо такі перспективні напрямки розвитку туризму в Одеській області як круїзний, рекреаційний, пізнавальний, медичний, зелений туризм.

I. Круїзний туризм - подорожі зазвичай по замкнутому колу з радіальними поїздками з портів у внутрішні райони країн.

Розвиток ринку круїзного туризму в Одеській області, ролі судноплавних компаній в формуванні інноваційного круїзного турпродукту досліджувалися в працях фахівців: Ковиліної М.А., Логунової Н.А., Мельник І.Л., Наврозової Ю.А. і ін. В цілому, їх висновки зводяться щодо необхідності розвитку потенціалу круїзного судноплавства, міжнародної інтеграції транспортних комунікацій, інноваційно-інвестиційних проектів формування

круїзного турпродукту, модернізації інфраструктури морських портів області.

За прогнозами іноземних компаній цей вид туризму буде налічувати близько 24 млн. круїзних туристів у 2017 році. З огляду на євро інтеграційні процеси та означену тенденцію розвитку круїзного туризму, слід враховувати європейські стандарти та вимоги. Адже кількість європейців, які обирають відпочинок у круїзі в порівнянні з 2008 роком збільшилась на 44%. 2008 р.

Туристична інфраструктура Одеського регіону налічує 1147 закладів туристично-рекреаційного та оздоровчого призначення, з них 366 підприємств готельного комплексу, 781 установи оздоровчого профілю. Мережа туроператорів і турагентів нараховує понад 302 підприємств, серед них 57 туроператорів, 215 турагентів. Одними з не багатьох турпідприємств що пропонують круїзні подорожі в регіоні є туристичний оператор «Рідний край» та туристичний оператор «Hermes Travel», наведемо два приклади пропонованих турів:

Круїз № 1 «Одеса-Одеса», маршрут починається в Одесі та робить зупинки в портах таких міст як Пірей, Соренто, Генуя, Чивитавеккья, Стамбул, Ялта, кінцевий пункт також Одеса, тривалість круїзу 12 днів, вартість туру на одного пасажера варіюється від 42500 грн і до 78000 грн, маршрут проходить на лайнері MSC Lirica .

MSC Lirica - перший корабель, повністю побудований і обладнаний у власному ексклюзивному стилі компанією MSC Crociere (у 2003 р. зійшов зі стапелів у Франції). Це стиль - торжество краси і елегантності. За свої блискучі морехідні якості і чудове обслуговування MSC Lirica заслужив низку престижних міжнародних нагород, у тому числі чотири зірки Berlitz Guide.

Послуги на борту:

- Інформаційний офіс, цілодобове обслуговування в каюті

- 2 основних ресторани, ресторан зі "шведським столом", ресторан під відкритим небом

- безліч різноманітних барів, караоке-бар, інтернет-кафе
- концертний зал, музичний салон
- казино, кімната для карткових ігор, кімната відеоігор
- дискотека, бібліотека
- дитячий клуб
- бутики, магазини duty-free
- 2 басейни, джакузі
- тренажерний зал

У всіх каютах: ванна кімната, фен, телефон, телевізор, міні-бар, сейф, кондиціонер.

Круїз № 2 «Одеса-Одеса», маршрут починається в Одесі та робить зупинки в портах таких міст як Констанца, Йітіон, Венеція, Катаколон, Стамбул, Ялта, кінцевий пункт також Одеса, тривалість круїзу 14 днів, вартість туру на одного пасажера варіюється від 54300 грн і до 93000 грн, маршрут проходить на лайнері MSC Riviera.

Круїзний лайнер MSC Riviera компанії Oceania був побудований в 2012 році, належить серії судів Marina, має довжину 239 метрів і водотоннажність 66084 тонни. Корабель здатний розмістити на борту до 1447 пасажирів в 629 каютах. Кількість обслуговуючого персоналу становить 800 осіб.

У вартість включено:

- проживання в каюті обраної категорії;
- харчування - повний пансіон (сніданок, обід, полуденний чай, вечеря, буфет для опівнічників);
- розважальні та пізнавальні програми на борту судна: музичні вистави - шоу, жива музика, дискотеки, театр, тематичні лекції, програми для дітей та дитячий клуб;
- користування басейнами, тренажерним залом, сауною, джакузі;

- послуги російськомовного співробітника на борту;

Оплачується додатково:

- медична страховка;
- страховка від невиїзду - 3% від вартості круїзу (за бажанням);
- портовий збір дор. / дит.;
- авіапереліт, трансфери;
- готель до / після круїзу (при необхідності);
- берегові екскурсії для бажаючих;
- на кораблі: напої (продукція барів);
- сервісний збір (оплачується на борту після закінчення круїзу)

Основними причинами, які заважають розвитку круїзного туризму на Одещині слід виділити слабо розвинену інфраструктура, а також відсутність державної підтримки розвитку потенціалу круїзного туризму.

Спираючись на нормативно-правове забезпечення розвитку потенціалу країни, можна сформулювати наступні рекомендації, а саме: з огляду на децентралізацію визнати круїзний туризм пріоритетним на державному й регіональному рівнях; модернізувати інфраструктуру круїзного судноплавства в умовах міжнародної інтеграції, що сприятиме розвитку суміжних галузей регіональної економіки та впровадженню інновацій (готельний бізнес, громадське харчування, транспорт, суднобудування, судноремонт тощо.) ; перерозподілити фінансування на підтримку сектору туризму в регіонах найбільшого потенціалу.

Одеська область має відповідний природно-ресурсний, економічний і історичний і культурний потенціали для розвитку сільського (зеленого) туризму.

II. Сільський, зелений туризм - тимчасове переміщення туристів у сільську місцевість з метою відпочинку та ознайомлення з місцевим способом життя, культурою, традиціями, звичаями. Цей вид туризму часто

використовують сім'ї з дітьми, міська молодь, які намагаються вибратись на природу на вихідні дні або в короткотермінові відпустки.

Поки що сільський туризм в Одеській області широкого розвитку не отримав, типовими представниками є туристична фірма «Бюро подорожей Сім'я» та туристична фірма «Путівничок», що пропонують такі тури:

1. Тур «Відпочинок біля Дунаю», тривалість 3 дні, маршрут Одеса – Ізмаїл – Клінци – Одеса.

Програма туру включає в себе екскурсію по містам; розміщення на базі відпочинку «Дунай»; річкова прогулянка на теплоході по Дунаю; купання і рибна ловля, екскурсія на виноробне господарство «Колоніст» (виноградники, виробничі цехи).

Вартість туру на особу становить 2550 грн.

2. Тур «Бессарабський ексклюзив: - Фрумушика-Нова», одноденний тур. Маршрут: Одеса - Фрумушика-Нова – Одеса.

Програма туру включає відвідування центру етнографічного і зеленого туризму «Фрумушика-Нова», традиційне харчування, екскурсія до етнографічного музею під відкритим небом «Бессарабське село»

Фрумушика-Нова, відвідування парку-музею скульптур "Історія Бессарабської землі", парку пам'ятників СРСР, меморіалу «Пагорб пам'яті», етнографічної експозиції в музеї «Бессарабія, 19-20 століття», винного підвалу з дегустацією вина з місцевих сортів винограду, міні зоосаду.

Вартість туру на одну особу 850 грн.

Сильними сторонами розвитку сільського туризму в регіоні є:

- наявність екологічно-чистих місцевостей;
- багатонаціональний полікультурний етнос зі своєрідним національним колоритом;
- наявність мисливських угідь (Дунайські і Дністровські плавні, Савранські ліси);
- лікувальні грязі лиманів, джерела мінеральної води;
- екологічно-чисті продукти харчування;

- етнографічне різноманіття;
- археологічні пам'ятки;
- наявність розроблених екскурсійних маршрутів;
- багата історична і культурна спадщина.

Слабкими сторонами виступають:

- погані дороги і загальному комунікації;
- незадовільне транспортне сполучення;
- відсутність якісної питної води (часто вода засолена);
- відсутність необхідних знань у сільських жителів для роботи у сфері сільського туризму;
- складні відносини з контролюючими органами;
- відсутність законодавства щодо сільського туризму;
- відсутність чітко прописаного статусу об'єктів сільського туризму;
- відсутність пільг і допомоги з боку держави;
- відсутність каталогів, топографічних карт і детальних путівників з описом об'єктів сільського туризму і переліком можливих послуг;
- відсутність дорожніх покажчиків, які інформують про туристичні маршрути, об'єкти сільського туризму;
- низький рівень медичного обслуговування сільського населення і туристів;
- відсутність національних стандартів і нормативів проживання населення у сільській місцевості, які б відповідали стандартам ЄС;
- відсутність стандартів безпеки якості продуктів харчування і сільськогосподарської продукції.

III. Пізнавальний туризм - це різнопланові туристичні подорожі, поїздки, а також походи, основна ціль яких відвідування центрів туризму, регіонів, пам'яток місцевого та світового масштабу. Під час таких подорожей туристи знайомляться з традиціями та побутом місцевих мешканців, їх історією, культурою, пам'ятниками природи.

Пізнавальний туризм в Одесі пропонують багато туристичних фірм, одними з них є турфірма «Ганеж» та турфірма «Тудой-Сюдой», які в свою чергу пропонують такі тури:

1. Одноденна екскурсія «Пізнай свою Одесу». Оглядова екскурсія по місту (автобусна): Аркадія, Французький бульвар, міський парк ім. Тараса Шевченка, де розташована старовинна кріпосна стіна. Театр опери та балету, Художній, Археологічний, Морський і інші музеї. Прогулянка по чудовому і взимку, і влітку, Приморським бульваром, де розташована міська Дума, палац графа Воронцова з колонадою, пам'ятник герцогу де Рішельє. Вашому погляду відкриється чудова панорама з видом на Морський вокзал, порт і море. Тут же ми вас познайомимо з знаменитими Потьомкінськими сходами.

2. Продовження знайомства з містом - пішохідна екскурсія «Стара Одеса». Все місто - суцільна пам'ятка, але є місця, які потрібно відвідати обов'язково. Ви почуєте і побачите з чого починалася Одеса, які чудові люди залишили свій історичний слід у його будівництві і розвитку: архітектурі, культурі, літературі.

3. Автобусна екскурсія «Таємниці одеських катакомб», с.Нерубайское. Катакомби - це справжній «паралельний світ» під землею. Їх протяжність сягає трьох тисяч кілометрів. Район виробок в районі села Нерубайське - найстаріший для одеських катакомб. Саме там, в перші місяці окупації міста німецько-фашистськими військами, дислокувався партизанський загін. Основний час екскурсії займає подорож підземним лабіринтом. Але навіть в цих досить комфортних умовах похід виходить вражаючим. 70 сходинок вниз - і ви немов потрапляєте в інше життя. Її антураж був відтворений на основі свідчень партизан, що залишилися в живих після Великої Вітчизняної війни, з використанням предметів, знайдених в цих місцях. Тут, в катакомбах, панують «вічні» +14 градусів і вологість до 90%. Повернення в Одесу. Вільний час. Вартість екскурсії на одну особу становить 720 грн.

4. Екскурсія «Одеса-мама», тривалість 2 дні.

5. «Одеса з гумором». Автобусна екскурсія по місту «Весела Одеса». Одеса - завжди вважалася столицею гумору. Її неповторний колорит, гостинність одеситів, гастрономічні витребеньки одеської кухні подарують незабутні враження. А зарядитися позитивними емоціями ви зможете на екскурсії «Весела Одеса». Ви почуєте масу анекдотів "за Одесу", відвідайте знаменитий ринок «Привоз», дворики Молдаванки, "Будинок клоунів" і пам'ятник "хабар апельсинами». Прогуляєтесь по бульвару Жванецького, посидьте на знаменитому 12-му стільці, а може, і освоїте неповторний одеський мова. Вільний час.

6. «По святих місцях Одеси». Екскурсія «Храми Одеси». Одеса - багатонаціональне місто, де православні християни багато століть є сусідами з віруючими інших християнських напрямків - католиками, протестантами, старообрядцями ... В ході екскурсії Ви відвідаєте Спасо-Преображенський Собор, Свято-Михайлівський жіночий монастир, Мусульманський культурний центр, Єврейську Синагогу, дізнаєтесь про відродження і реставрації численних релігійних пам'яток і святинь. Одеса багата храмами, історія яких тісно пов'язана з історією нашого міста. Знамениті люди, письменники, артисти, художники, скульптори були прихожанами багатьох з них. При цьому відмінності у віровченні не завадили взаємному культурному обміну - в живопису, архітектурі і багато іншого. Вартість екскурсії становить 1650 грн на особу.

IV. Медичний туризм — тимчасова міграція людей з метою лікування як всередині країни, так і за її межі.

База для медичного туризму в області представлена досить широко, та турфірм що пропонують даний вид туризму дуже мало, ось деякі з них: «Велика Прогулянка», «Best Tour», «Елефант Тревел», пропозиція щодо турів представлена теж досить вузько, приклади деяких з них:

«Оздоровись в Куяльнику (ім. Пирогова)» Основний профіль лікування санаторію ім. Пирогова курорту Куяльник - лікування захворювань опори та

руху, хвороб нервової системи, лікування жіночого безпліддя, шкірних захворювань, кровоносних судин тощо.

Оздоровчі процедури і методи лікування в санаторії «Куяльник»:

- грязелікування (грязьові аплікації, грязьові припарки, грязьові компреси, вагінальні і ректальні грязьові тампони);
- лікувальні ванни на основі ропи;
- прийом внутрішньо хлоридно-натрієвої мінеральної води «Куяльник»;
- масаж;
- фізіотерапія (гальванізація, ультратон, магнітотерапія, мікроволнова терапія);
- гідрокінезотерапія;
- механотерапія;
- психотерапія;
- лікувальна фізкультура.

Вартість одного дня в санаторії, з повним курсом процедур в номері «стандарт» 1200 грн на одну особу.

«Лікувальна грязь та ропа в Лозі» Основним лікувальним природним фактором є лікувальна грязь Шаболатського (Будакського) лиману. Загальна площа грязьових відкладень, що мають експлуатаційне значення, становить 1256340 кв.м. Місце забору бруду становить близько 150000 куб.м. високоякісної лікувальної грязі в західній частині Акімбетської балки. Лікувальні грязі Шаболатського лиману відповідно до сучасної класифікації відносяться до слабосульфідна, середньо мінералізована, хлоридно-натрієвих муловим грязям. Вони характеризуються високим ступенем в'язкості, пластичності, мають певну специфічну кристалічну решітку, яка забезпечує всі ці властивості.

Вартість одного дня в санаторії, з курсом процедур що стосуються проблем здоров'я відпочиваючого в номері «стандарт» 1600 грн на одну особу.

V. Рекреаційний туризм - подорож із метою відпочинку, оздоровлення і лікування. Цей вид туризму поширений не тільки в Україні, а й у всьому світі.

Що стосується рекреаційного туризму – він представлений е ,skmijcns туристичних фірм, наприклад: «Жара», «Море Турів», «Ольвіа-турне», «Браво», «Сфера тур». В основному тури представлені відпочинком на морі в Одесі, Приморському, Затоці. Деякі з турів представлені нижче:

«3 дні відпочинку на морі. Вилково, Одеса», тривалість відпочинку 3 дні, маршрут Одеса – Приморське – Одеса.

Приморське – це невеличке курортне містечко, що розташоване в Кілійському районі Одеської області. Приморське лежить на широті відомих кримських місць відпочинку Міжводне і Чорноморське. Море у Приморському чисте, досить тепле у сезон, пляжі мілкопіщані та просторі, спокійна та затишна атмосфера, гарні пейзажі, саме це приваблює відпочиваючих до відпочинку в Приморську. Недалеко від селища Приморське є цікаві туристичні об'єкти: Вилкове, Дунайський біосферний заповідник. Відпочинок на морі в Приморському - саме те, що Вам потрібно влітку!

Вартість відпочинку на одну особу 2250 грн.

«Сонячна – найсвітліше в Затоці у нас!». Тривалість 7 днів.

База відпочинку "Сонячна" розташована на Кароліно-Бугазькій піщаній косі, в 60 км на південь від Одеси. Це саме те місце, де можна з комфортом відпочити, оздоровити дітей, провести уїк-енд під чорноморським сонцем або в прохолоді затишних і комфортабельних номерів упорядкованих спальних корпусів.

Сучасна архітектура цієї бази відпочинку приємно дивує своєю оригінальністю, вишуканим смаком і комфортом.

Двомісні однокімнатні і чотиримісні двокімнатні номери з усіма зручностями, дивують своєю дизайном, зручними меблями, пейзажем.

В номерах передбачено все для повноцінного відпочинку: одно- і двоспальні ліжка, телевізор, холодильник (міні-бар), кондиціонер, прекрасно обладнані туалетні кімнати з сучасними душовими кабінами і сантехнікою, телефон. Подача води здійснюється цілодобово зі своєї артезіанської свердловини.

Для людей займаються бізнесом створені всі умови для поєднання плідної роботи з повноцінним відпочинком. Це і VIP номер з видом на море і прекрасним холлом для нарад, це і добре обладнані конференц-зали для форумів та презентацій.

Увечері, коли спаде денна спека, можна приємно провести час в барі-ресторані "Solar". Інтер'єр бару-ресторану стилізований під старовинний піратський фрегат. Берег моря, шум прибою, повітря, просочений морем і степом - все це дає можливість відчувати себе досвідченим мореплавцем.

В курорті Затока тільки на базі відпочинку "Сонячна" можна поплавати в дивно казковому закритому басейні з бірюзовою водою, гідромасажем і гейзерами (сезонний). У басейні проводяться заняття з водної гімнастики, ігри для дітей з кваліфікованим інструктором.

На базі відпочинку "Сонячна" багато уваги приділяється дітям. Тут вони відчують себе як вдома. У дитячому кафе "Зайка" завжди пригостять чимось смачним, а досвідчені викладачі завжди здивують новими цікавими іграми, цікавими виставами або незвичайними конкурсами та змаганнями.

Вартість відпочинку на базі в день на особу 1200 грн, номер класу «стандарт+», 3-ох разове харчування.

Проаналізувавши декілька перспективних напрямів з розвитку - найдоцільнішим варіантом розвитку туризму в області ми вважаємо розвиток пізнавального туризму, через велику кількість туристичних атракцій в регіоні, що на нашу думку позитивно вплине на таке явище як сезонність, та дозволить ширше використовувати потенціал Одещини на ринку туристичних послуг України. Саме тому, ми пропонуємо створити два пізнавальних тури різного характеру, перший з них буде орієнтований на

школярів, будуть враховані всі особливості туристичного обслуговування дітей, та найголовніше - «сезонність» не гратиме ключової ролі.

3.2 Оцінки туристичної привабливості регіону

Для успішного управління розвитком туризму, необхідно дослідити значну кількість чинників, які впливають на привабливість певної території для туристів та визначити показники, за якими можна оцінювати її компоненти. Основу туристичної привабливості регіону складають туристичні ресурси, які включають природні та історико-культурні, та туристична інфраструктура. В той же час їх якість, доступність та рівень представлення туристу залежить від державного регулювання, інвестування галузі та інформаційного забезпечення. Успішність функціонування всіх компонентів туристичної привабливості регіону залежить, в основному, від ефективної системи управління та рівня їх кооперації. Так як метою управління динамікою розвитку туристичної індустрії є створення умов для стабільного підвищення туристичної привабливості території, то ці показники покликані прогнозувати рівень розвитку туристичної галузі та дозволяти визначати цей рівень за усіма аспектами. Щоб врахувати усі чинники та визначити рівень впливу кожного з них на можливість підвищення туристичної привабливості території, доцільно розробити методику переведення (конвертації) значної кількості окремих показників до одного чи невеликої кількості узагальнюючих показників.

Такий інтегрований показник дасть змогу порівняти потенціали розвитку різних туристичних територій та прийняти оптимальне рішення щодо можливості отримання соціально-економічного ефекту від їх розвитку.

Для оцінювання туристичної привабливості території не існує єдиного науково-обґрунтованого інтегрованого показника.

Для своїх подальших досліджень вбачаємо актуальним застосування методики Корж Н.В., Басюк Д.І., яка ґрунтується на визначенні привабливості регіону за бальною шкалою.

Привабливість туристичної дестинації є одним з найважливіших параметрів під час оцінювання її конкурентоспроможності. Туристична привабливість – це досить складне інтегроване поняття, яке можна описати цілим комплексом взаємопов'язаних характеристик. Туристичну привабливість дестинації можна визначити як наявність туристично-рекреаційних, інфраструктурних, соціально-економічних та інших характеристик дестинації, які формують туристичний інтерес до дестинації та спонукають туриста до здійснення подорожі саме до цієї дестинації.

Привабливість туристичної дестинації тісно пов'язана з мотивацією подорожі, яка характеризує туристичні потреби.

На формування туристичних потреб впливають такі групи чинників:

- природні фактори (географічне положення дестинації, клімат, флора, фауна та ін.);
- соціально-економічний розвиток дестинації (економічний і культурний рівень розвитку дестинації, мова, національні особливості побуту тощо);
- інфраструктура туризму дестинації (транспорт, готелі, підприємства харчування, дозвілля, спортивно-курортні споруди та ін.);
- розвиненість загальної інфраструктури дестинації (громадський транспорт, торгівля, автомобільні стоянки тощо);
- туристична пропозиція (екскурсійні, спортивні, розважальні, курортні, рекреаційні та інші послуги).

Для оцінки привабливості туристичної дестинації модель має бути подана у вигляді таблиці, в якій відображаються ті показники, за якими потрібно оцінити дестинацію з точки зору її привабливості, таблиця 3.1.[24]

Таблиця 3.1

Оцінка привабливості туристичної дестинації

Показник (Y _j)	Ваговий коефіцієнт показників (R _j)		Ознаки (Y _{jp})	Ваговий коефіцієнт ознаки (r _p)		Рівні оцінок (шкала оцінок) (Y _{jpq})				
	у %	в балах		у %	в балах	1	2	3	4	5
Наявність туристично- рекреаційних ресурсів	30	300	Наявність пляжів і моря	30	90	0	20	50	80	90
			Наявність курортів і санаторіїв	25	75	0	10	30	70	75
			Проведення музичних і фольклорних фестивалів	15	45	0	10	20	40	45
			Наявність пам'ятників історії та культури	10	30	0	5	10	20	30
			Наявність архітектурних та археологічних пам'ятників	10	30	0	5	10	20	30
			Наявність місць відомих історичних подій	6	18	0	4	8	12	18
			Проведення відомих культурних заходів	2	6	0	1	2	4	6
			Наявність мінеральних джерел	2	6	0	1	2	4	6
			Усього	100	300					
Інфраструк-тура туристичної дестинації	30	300	Наявність готелів певної зірковості, що цікавить туриста	30	90	0	20	50	80	90
			Наявність закладів ресторанного господарства	25	75	0	10	30	70	75
			Наявність розважальних об'єктів	15	45	0	10	20	40	45
			Наявність громадського Транспорту	10	30	0	5	10	20	30
			Інтерес туриста до національної Кухні	10	30	0	5	10	20	30
			Наявність пунктів прокату Спорядження	6	18	0	4	8	12	18
			Наявність супутніх послуг	2	6	0	1	2	4	6
			Завантаженість доріг	2	6	0	1	2	4	6
			Усього:	100	300					
Доступність туристичної дестинації	20	200	Віддаленість від місця проживання туриста	25	50	0	10	20	40	50
			Вартість тур пакета в дестинацію	25	50	0	10	20	40	50
			Різновид видів трансферу	15	30	0	5	15	25	30
			Наявність безпересадочного Трансферу	15	30	0	5	15	25	30
			Вартість супутніх послуг	10	20	0	5	10	15	20
			Наявність достатньої кількості інформації по дестинації	10	20	0	5	10	15	20
			Усього:	100	200					
			Усього:	100	200					
Комфортність перебування в дестинації	10	100	Якість громадських пляжів	40	40	0	5	15	30	40
			Чистота морської води	20	20	0	5	10	15	20
			Рівень сервісу на пляжі	15	15	0	3	5	10	15
			Гучна музика	15	15	0	3	5	10	15
			Ступінь доброзичливості місцевого населення до туристів	10	10	0	2	4	7	10

Продовження таблиці 3.1

			Усього:	100	100					
Безпека перебування в дестинації	10	100	Можливість отримання необхідної медичної допомоги	40	40	0	5	15	30	40
			Рівень злочинності в дестинації	20	20	0	5	10	15	20
			Загальний екологічний та епідеміологічний стан	15	15	0	3	5	10	15
			Наявність прикордонної зони з «гарячими точками»	15	15	0	3	5	10	15
			Збереженість багажу на транспорті та в готелях	10	10	0	2	4	7	10
			Усього:	100	100					
Разом:	100	1000		100	1000					

Під час оцінки туристичної привабливості ми врахували специфіку туризму в регіоні. Аналіз туристичної привабливості див. табл. 3.2. засвідчив що Одещина має великий потенціал для розвитку туристичної діяльності.

Таблиця 3.2

Аналіз туристичної привабливості

Ознаки (Y _{jp})	Ваговий коефіцієнт ознаки (g _p)		Рівні оцінок (шкала оцінок) (Y _{jpq})				
	y %	в балах	1	2	3	4	5
Наявність пляжів і моря	30	90	0	20	50	80	90
Наявність курортів і санаторіїв	25	75	0	10	30	70	75
Проведення музичних і фольклорних фестивалів	15	45	0	10	20	40	45
Наявність пам'ятників історії та культури	10	30	0	5	10	20	30
Наявність архітектурних та археологічних пам'ятників	10	30	0	5	10	20	30
Наявність місць відомих історичних подій	6	18	0	4	8	12	18
Проведення відомих культурних заходів	2	6	0	1	2	4	6
Наявність мінеральних джерел	2	6	0	1	2	4	6
Наявність готелів певної зірковості, що цікавить туриста	30	90	0	20	50	80	90
Наявність закладів ресторанного господарства	25	75	0	10	30	70	75
Наявність розважальних об'єктів	15	45	0	10	20	40	45
Наявність громадського транспорту	10	30	0	5	10	20	30
Інтерес туриста до національної кухні	10	30	0	5	10	20	30
Наявність пунктів прокату спорядження	6	18	0	4	8	12	18
Наявність супутніх послуг	2	6	0	1	2	4	6
Завантаженість доріг	2	6	0	1	2	4	6
Віддаленість від місця проживання туриста	25	50	0	10	20	40	50
Вартість тур пакета в дестинацію	25	50	0	10	20	40	50
Різновид видів трансферу	15	30	0	5	15	25	30
Наявність безпересадочного трансферу	15	30	0	5	15	25	30
Вартість супутніх послуг	10	20	0	5	10	15	20

Продовження таблиці 3.2

Наявність достатньої кількості інформації по DESTИНАЦІЇ	10	20	0	5	10	15	20
Якість громадських пляжів	40	40	0	5	15	30	40
Чистота морської води	20	20	0	5	10	15	20
Рівень сервісу на пляжі	15	15	0	3	5	10	15
Гучна музика	15	15	0	3	5	10	15
Ступінь доброзичливості місцевого населення до туристів	10	10	0	2	4	7	10
Можливість отримання необхідної медичної допомоги	40	40	0	5	15	30	40
Рівень злочинності в DESTИНАЦІЇ	20	20	0	5	10	15	20
Загальний екологічний та епідеміологічний стан	15	15	0	3	5	10	15
Наявність прикордонної зони з «гарячими точками»	15	15	0	3	5	10	15
Збереженість багажу на транспорті та в готелях	10	10	0	2	4	7	10
F(X)							1000
I (ПД)	544,64						

Проаналізувавши індекс привабливості, опитавши 25 респондентів (додаток А, додаток Б) туристичної DESTИНАЦІЇ ми бачимо що найважливішими показниками є такі як наявність пляжів та морів, наявність готелів певної зірковості, віддаленість від місця проживання туриста, вартість туристичного пакета в DESTИНАЦІЮ, якість громадських пляжів та можливість отримання необхідної медичної допомоги, сума балів які були поставлені опитуваними – даним показникам становить 360 балів а це більше ніж третя частина всієї привабливості території, тому потрібно намагатися підтримувати їх на високому рівні. На нашу думку особливо варто звернути увагу на покращення таких показників як рівень сервісу на пляжі, різновид видів трансферу, наявність розважальних об'єктів, проведення музичних і фольклорних фестивалів, респонденти ставили цим показникам досить високі оцінки, тому потрібно вжити заходів щодо максимального покращення цих показників – що позитивно вплине на туристичну привабливість регіону в цілому. Кінцеві підрахунки показали що індекс привабливості території сягає 544,64 бали, кількість балів не є еталонною, тому для підвищення привабливості запропоновано розробку 5-денного пізнавального туру для школярів, та 7-денного пізнавального туру.

3.3. Комплекс заходів щодо підвищення туристичної привабливості регіону

Головною ціллю впровадження заходів щодо підвищення зацікавленості туристів в Одеській області є забезпечення сприятливих умов для нарощування туристичної привабливості та перетворення сфери туризму на рентабельну конкурентоспроможну галузь економіки, що сприятиме соціально-економічному розвитку регіону і держави в цілому.

1. Розвиток ділового туризму

- створення бізнес-центрів
- створення конгрес-бюро
- відкриття терміналів в головному аеропорті для прийому туристів

2. Розвиток туризму розрахований на VIP персон.

3. Створення мобільного додатку для туристів.

- «OdesaEvents» з усіма подіями області.
- "TravelOdesa " з усіма атракціями.

4. Розвиток гастротуризму

- проводити фестивалі їжі
- провести декілька міжнародних фестивалів їжі

1. Одним із перспективних та досить гарно розвинених видів туризму в регіоні є діловий туризм. В Україні діловий туризм як повноцінна індустрія, лише спинається на ноги, але вже має чим похвалитися, в тому числі і Одеська область. Чи не найголовніша перевага українських готелів – ціни, що, як правило, в кілька разів нижчі за європейські, тоді як сервіс відповідає найвищим світовим стандартам. В лідерах в галузі ділового туризму в країні, зокрема, проведенні конференцій, є Одеська область. Минулого року в Одеських готелях відбувалися також зустрічі великих світових корпорацій та конференцій під егідою Євросоюзу. Завдяки цілеспрямованій діяльності облдержадміністрації, Одещина самотійно брала участь у виставках у Франції та Бельгії. У зимовий час стає місцем багатьох міжнародних

зустрічей та конференцій. Одним із головних кроків популяризації ділового туризму може стати проведення в Одесі крупних виставок-конференцій. До того ж проведення міжнародних конференцій і виставок сигналізує й пересічному іноземцеві, що до нас можна їхати, бо тут є належні умови й безпека. В сучасному світі 51% міжнародних туристів дістається до місця призначення літаком, тому на розвитку ділового туризму в області позитивно посприяло б відкриття нових терміналів в головному аеропорті Одеси, та відкриття нових бізнес центрів, в Одесі не вистачає центру для бізнес зустрічей з великою кількістю місць, на даний час є всього лише 12 що відповідають мінімальним потребам для ділових зустрічей партнерів з різних країн. Обов'язково потрібно розвивати інфраструктуру міста та створити конгрес-бюро. Щоб організувати конгрес-бюро це такі центри на подібні єдиного вікна, де можна туроператорам, агенствам, та асоціаціям отримати консультацію, куди будуть поступати заявки на участь в форумах та участь в крупних конференціях міжнародного рівня. В світі завдяки конгрес центрам приріст ділового туризму становить 6%.

2. Перспективним напрямком вважаємо також туризм розрахований на VIP персон, Одеса має всі перспективи для задоволення найвибагливіших туристів. Одеса по праву визнана одним з найкрасивіших міст Європи, сюди щороку з'їжджаються тисячі туристів з усього світу, щоб відчувати її неповторну атмосферу і насолодитися красою затишних вуличок, вишуканих закладів і прекрасних пляжів. При цьому відпочинок в Одесі може бути як бюджетним, так і VIP класу, не уступаючи по своїй розкоші французькій Рив'єрі.

Одним з кращих готелів Одеси визнаний знаменитий «Лондонський», який розташовується в історичному центрі міста, в безпосередній близькості до всіх найбільш цікавих міських визначних пам'яток. «Лондонський» розташований в старовинному особняку, який став приймати постояльців ще 160 років тому. Мармурові сходи, кришталеві люстри, антикварні меблі та мальовничі вітражі створюють атмосферу воістину королівського

відпочинку. Готель «Лондонський» входить в мережу готелів Luxury Collection і повністю відповідає заявленим 5 зіркам. Зупинившись в готелі варто відвідати Palace Del Mar – наймальовничіший готельний комплекс Одеси. Він являє собою старовинний особняк, який був відреставрований і переобладнаний в Luxury готель. Кожен номер готелю має простору терасу з видом на море, де можна зустрічати морські світанки і заходи. На території готельного комплексу створено дуже гарний парк, а також є великий відкритий басейн, альтанки, СПА-центр і два вишуканих ресторани. Великою популярністю у заможних гостей міста користується готель «Немо», розташований на набережній пляжу «Ланжерон». Його особливість полягає в тому, що з його вікон відкривається захоплюючий вид на всю Одеську затоку і парк Шевченка, а його постояльці мають унікальну можливість здійснити незабутню плавання-купання з дельфінами в однойменному дельфінарії.

Одним з кращих ресторанів Одеси вважається «Бернардацці», який примикає до будівлі Одеської філармонії. Цей ресторан славиться своєю авторською високою кухнею, яка здатна вразити навіть самого перебірливого гурмана, а також має кращу винну карту в місті. Приємна жива музика, вишуканий інтер'єр і справжні витвори кулінарного мистецтва зроблять вечір незабутнім. Любителям витонченої французької кухні просто необхідно відвідати ресторан «Дезіре», атмосфера якого має в своєму розпорядженні все для романтичного вечора. В меню закладу знайдуться класичні страви французької кухні, приготовані за традиційною технологією, а також найсвіжіші в місті устриці, які тут подають з різноманітними соусами, досвідчений сомельє підкаже вино, яке ідеально підходить до вашого вечері. За одеським колоритом і приголомшливо смачними стравами цього південного міста варто відвідати ресторан «Кларабара», який знаходиться в міському саду. Тут затишна атмосфера, уважний персонал і легендарні страви одеської кухні: смажені бички, ікра з "синеньких", фарширована риба, чорноморські мідії і багато іншого. А любителям правильно приготовленого м'яса, варто відвідати ресторан «Стейкхаус», який знаходиться на головній

вулиці міста - Дерибасівській. У цьому ресторані можна покуштувати самі соковиті і смачні стейки і страви з м'яса, а також насолодитися чудовим вином виробництва Чилі, Італії, Франції та Іспанії.

Найбільш пафосним і дорогим нічним закладом Одеси є «Міністеріум», в якому часто проводяться закриті VIP-вечірки. Цей клуб розташувався в красивому особняку, пишність і розкіш якого здатні здивувати будь-кого. Важливо знати, що без попереднього запису в «Міністеріум» дуже складно потрапити, а також в закладі діє суворий дрес-код і фейс-контроль. Чудово провести вечір можна в концерт-холі «Сади Перемоги», який вважається найкращим концертним майданчиком Одеси. Тут часто виступають світові зірки естради, а також проходять покази модних колекцій. Концерт-хол «Сади Перемоги» розташований на верхньому поверсі однойменного торгового центру, з його панорамних вікон відкривається чудовий вид на місто і узбережжя. Кращим нічним і пляжним клубом Одеси є знаменита Ibiza, яка знаходиться в Аркадії. Клуб Ibiza працює з травня по вересень щодня цілодобово: вранці тут можна розслабитися на кращому пляжі Одеси, обладнаним розкішною VIP-зоною і чотирма відкритими басейнами, а ввечері незабутньо провести час на танцювальному вечірці або концерті світових зірок. У меню широкий вибір страв одеської та європейської кухонь, а також широкий асортимент смачних і красивих коктейлів.

За справжніми брендовими речами варто відправитися в наймодніший одеський бутик «Яд», розташований на Грецькій вулиці. Тут є ексклюзивні наряди з останніх світових показів мод, в тому числі Comme des Garcons, елітні аксесуари, прикраси, взуття та парфумерію. В Одесі розташований єдиний у всій східній Європі бутик авторських прикрас з Франції Les Nereides. Це справжня скарбниця для тих, хто цінує витончені і витончені прикраси і предмети декору, виконані майстерними майстрами. Знайти оригінальні речі практично всіх найвідоміших світових брендів одягу, взуття та аксесуарів можна в торговому центрі «Сади Перемоги», який зібрав під своїм дахом всі найбільш дорогі бутики Одеси.

Щоб повністю розслабитися і подарувати своєму тілу неземну насолоду від професійного догляду, варто відправитися в один з кращих СПА-салонів Одеси - Aqua Paradise, який знаходиться в елітному житловому селищі Совін'йон. Вони пропонують повний комплекс процедур по догляду за шкірою обличчя і тіла, волоссям і нігтями, а також апаратну косметологія, різноманітні види масажу, обгортання і термальні ванни. Для закоханих пар в цьому салоні влаштовують романтичний уїк-енд в кращих апартаментах готельного комплексу, під час якого вам і вашій половинці подарують незабутні враження від процедур, вишуканих страв і романтичної обстановки.

Не менш приємні емоції залишаться у вас від відвідування СПА-комплексу Ark SPA Palace, який включає в себе спортивний зал, різноманітні лазні, басейни, салон краси, апарт-готель і косметологічний центр. Для заможних гостей міста тут проводять персональні екскурсії з професійним гідом, який проведе по найбільш цікавих визначних пам'ятках і в захоплюючій формі розповість про кожну з них. Найцікавіші авторські екскурсії проводять в екскурсійному бюро «Тудою-Сюдой», розташованому за адресою вулиця Гоголя, 10. І звичайно ж, відпочиваючи в Одесі, варто неодмінно зробити морську прогулянку на парусній яхті або на комфортабельному швидкісному катері, які можна орендувати в Одеському яхт-клубі. Екіпаж яхти забезпечить повну безпеку і допоможе зробити захоплюючу прогулянку по всій акваторії одеської затоки.

3. Однією з важливих перепон розвитку туристичної індустрії в Одеській області є технологічна відсталість – практично не застосовуються інноваційні туристичні технології, які в розвинених країнах набули широкого досвіду використання. Одним з основних напрямів технологічних інновацій в туризмі є використання віртуального простору для інформування та просування на ринок своїх послуг. Значення Інтернету й інших нових інтерактивних мультимедійних платформ для розвитку туризму в Одеському регіоні важко переоцінити. Організації які надають туристичні послуги

повинні усвідомити необхідність впровадження та використання сучасних програмно-технічних інтерактивних інформаційних систем, які сприятимуть розширенню можливостей туристичних підприємств регіону. Такі системи запам'ятовують і зберігають у пам'яті велику за обсягом інформацію про минулі заявки і клієнтів, на підставі якої можна визначити найкращі напрями просування продукту з урахуванням демографічних факторів, інтересів, кращих засобів розміщення тощо. Інформація про клієнтів може бути зібрана з різних джерел: телефонних розмов, Інтернет мережі, інформаційно-довідкових кіосків, туристичних інформаційних відділів – і збережена в єдиній базі даних. Інтерактивні інформаційні системи дають змогу споживачам швидко і легко переходити від планування подорожі до її бронювання, що дозволить зробити туристичні послуги в Одеській області доступними для всіх користувачів мережі Інтернет, а також популяризуватиме імідж регіону ,як одного з прогресивних туристичних центрів. Тому одним із найактуальніших методів приваблення туристів до продукту в наш час є створення мобільних додатків, що значно спростять доступ туристам до всієї інформації що стосується подорожі чи відпочинку. Мобільний сегмент ринку активно розвивається, а поява і розвиток таких платформ, як iOS та Android, змінюють правила гри і змушують по-новому поглянути на бізнес із позиції цілих галузей. Нашому поколінню тепер зручно не тільки використовувати мобільні пристрої для серфінгу в Інтернеті, але й оплачувати за їхньою допомогою покупки, послуги та вирішувати безліч інших повсякденних завдань, тому користуючись прикладом Львівської області, хорошим заходом щодо приваблення туристів буде розробка мобільного гйда «Travel Odesa» та мобільного додатку «Odesa Events».

З допомогою додатку «Travel Odesa» уся інформація про об'єкти, які є на туристичному сайті міста може бути доступною на Вашому смартфоні. Мобільний гід по місту стане зручною опцією для туристів та мешканців Одеси, яка не дозволить загубитись серед безлічі цікавинок. Додаток містить

вичерпну інформацію про цікаві місця Одеси та області . В додатку можна буде вибрати об'єкт, який Вас цікавить, прочитати про нього повну інформацію, подивитись фото, сформувати маршрут до цього місця пішки, автомобілем чи за допомогою громадського транспорту. Місця будуть згруповані за категоріями: пляжі, музеї, театри, пам'ятки, ресторани, готелі та ін. Зручним буде зробити пошук місць з допомогою карти та можливість фільтрувати їх по категоріях. Мобільний додаток обов'язково буде доступним для смартфонів з операційною системою IOS та Android абсолютно безкоштовно і на трьох мовах: українська, російська, англійська.

Завдяки додатку «Odesa Events» усі події Одеси - зосереджені прямо в смартфоні, повний розклад, квитки, дата, місце та час проведення подій.

Подорожуючим автомобілями легше буде знайти попутників, розділити з ними затрати на пальне та спілкуватися з цікавими людьми в дорозі. Легше знаходити готелі та хостели, дізнаватися хто там живе та приєднуватися до них. Додаток дозволить ефективно відпочивати, економити свій час та гроші.

4. Одеський регіон багатонаціональний, це і створює найпрекрасніші умови для розвитку гастрономічного туризму. Плюс гастрономічних турів – їх невелика тривалість. Ви маєте можливість не брати тривалу відпустку, так як середній тур триває 4 дні\3 ночі (бувають тури і від 6 днів). Сніданок і обід, традиційно входить в програму, а ввечері туристи самі можуть відвідати ресторан – закріпити пройдений за день матеріал – самі або за рекомендацією супроводжуючого. До слова, відвідування ресторанів, виноробства, фермерських господарств завжди бронюється гідом заздалегідь та відбувається організовано.

Поняття «одеська кухня» стає все більш широким, тому що поповнюється новими маленькими пивоварнями, виробниками сирів, знавцями кухні тієї чи іншої народності, які живуть в Одеській області. «Локальна кухня» може приносити чималий дохід. Нехай цей напрямок тільки розвивається в Україні, Одеська область вже може багато чого

запропонувати: сироварні, виноробні, рибний напрям, медове м'ясне, ягідне. У регіоні, де практично кожне село має свою кулінарну родзинку, саме місце для розвитку «смачного» туризму. Тому гастрономічні фестивалі нині проходять не тільки в обласному центрі, а й у самих різних районах області. Доцільно було б провести один з міжнародних фестивалів на який би приїхало багато іноземних туристів, наприклад «Masters of Food & Wine», це посприяло б знайомству іноземців з атракціями області та подальшим відвідуванням регіону.

Пізнавальний туризм також досить широко представлений в регіоні, та зазвичай це (сезонні) літні тури що вузькоспеціалізовані та обмежуються екскурсіями лише самою Одесою і не охоплюють обласні атракції, тому для залучення туристів до Одеської області, не лише в сезон, було вирішено розробити два тури: пізнавальний 5-денний тур для школярів «Канікули в Одесі» та пізнавальний 7-денний тур «Одеса - мама».

Висновки до розділу 3

Дослідивши перспективні напрямки розвитку туристичної галузі ми побачили що майже всі види туризму представлені в регіоні, та не всі в достатній кількості, а деякі взагалі майже відсутні, як наприклад круїзний туризм. Та найперспективнішим ми все ж вважаємо пізнавальний туризм, через велику кількість туристичних атракцій в регіоні, що, на нашу думку, позитивно вплине на таке явище як сезонність, та дозволить ширше використовувати потенціал Одещини на ринку туристичних послуг України та дасть змогу залучити такий сегмент як школярі. Саме тому, ми пропонуємо створити два пізнавальних тури різного характеру, перший з них буде орієнтований на школярів, інший на всіх бажаючих, будуть враховані всі особливості туристичного обслуговування дітей, та найголовніше - «сезонність» не гратиме ключової ролі.

Оцінка туристичної привабливості показала що індекс привабливості території сягає 544,64 бали, кількість балів не є еталонною, тому для підвищення привабливості запропоновано розробку 5-денного пізнавального туру для школярів, та 7-денного пізнавального туру.

РОЗДІЛ 4. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ЗАЛУЧЕННЯ ТУРИСТІВ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

4.1. Обґрунтування заходів щодо збільшення туристичних потоків Одеської області

Відкривати і дізнаватися щось нове завжди цікаво і приємно. А якщо такий відпочинок несе в собі не тільки пізнання чогось нового, а й розслаблення, тоді таке дозвілля стає удвічі кориснішим.

Тому для цілорічного залучення туристів до Одеської області, не лише в сезон, було вирішено розробити два тури: пізнавальний 5-денний тур для школярів «Канікули в Одесі» та пізнавальний 7-денний тур «Одеса - мама».

Ринок пізнавального туризму досить широкий. Він у меншій мірі залежить від вікової приналежності туристів, більшою від кола його інтересів. Цікавити людину може багато, особливо щось незвичайне, тому при вивченні ринку і розробки туру, рекламі, особливу увагу потрібно приділяти висвітленню саме цих сторін туристичного маршруту.

Це не просто пізнавальний тур по вибраних місцях і об'єктах, це своєрідний комплекс заходів, що включає і відпочинок, і екскурсії та інші активні розваги.

Вибравши такі пізнавальні тури, можна не просто відпочити і набратися сил, але і підвищити рівень своїх знань з історії, культури, традицій та інших аспектів, залежно від обраного маршруту.

Такий культурно – пізнавальний туризм в наші дні вже не сприймається просто як туристичні поїздки або пізнавальні тури. І подібний туризм продовжує розширювати свої рамки.

Розробка туру включає такі етапи: вибір пунктів маршруту, ієрархізація цих пунктів, вибір пунктів початку та закінчення маршруту,

після чого провадиться розробка схеми маршруту та його оптимізація. Розробка схеми маршруту та його програмне забезпечення є нерозривно пов'язаними паралельними процесами. Розрахунок вартості туру ґрунтується на проведених організаційно-технічних заходах з пошуку партнерів та укладених з ними угод.

Проаналізувавши динаміку туристичних потоків регіону, можна зробити висновок, що основною проблемою є сезонність. Тобто найбільша чисельність туристів по всьому регіону припадає на літній період, в той час як з осені до весни регіон «відчуває» низький сезон.

Серед пропозицій щодо покращення ситуації, на наш погляд, є розробка та впровадження туристичних продуктів, один з яких розрахований на такий споживацький сегмент як школярі, а другий на молодь.

Пізнавальний 5-денний тур для школярів «Канікули в Одесі»

Зауважимо, що протягом навчання школярі мають канікулярний період: осінній, зимовий, весняний – тобто міжсезоння. Саме на цей час ми і пропонуємо розробити 5-ти денний пізнавальний тур.

Тур 5 –ти денний комбінований кільцевий для школярів за маршрутом Київ- Одеса - Київ, розрахований на 15 школярів та 1 супроводжуючого.

Екскурсія являє собою цілеспрямований, наочний процес пізнання оточуючого, середовища. Цей процес будується з використанням заздалегідь відібраних об'єктів, які знаходяться в природних умовах, і відбувається під керівництвом кваліфікованого спеціаліста-екскурсовода у відповідності до заздалегідь визначеної тематики.

1-ий День.

Оглядова екскурсія по місту «Чорноморська Перлина». Аркадія, Великий Фонтан, Французький бульвар, проспект Шевченка, вул. Пушкінська, Митна площа, Приморський бульвар, Думська площа. Ви побачите чудові архітектурні пам'ятники: Оперний театр, Міська Дума, Палац графа М. С. Воронцова, Пасаж, Театральна і Соборна площі, Міський сад, Театри, Музеї, Пушкін, Герцог де Рішельє, Граф Воронцов, легендарний

Леонід Утьосов, Сергій Уточкін, Катерина II, пам'ятник «12 стільця», портал «Самотнім дівчата» ...

Пішохідна екскурсія Літературна Одеса (факультативно). Берег моря біля Одеси - своєрідна літературна Мекка. Ви познайомитеся з місцями, де народилися Анна Ахматова, Валентин Катаєв; де жили Бунін, Купрін, Паустовський; де народжувалися сторінки сатиричних романів «12 стільців», «Золоте теля»; дізнаєтеся про життя і творчість Л. Утьосова. Відвідування Літературного дворику («Сад гумористичних скульптур»).

2-ий День.

Автобусна екскурсія «Одеські катакомби» - с. Нерубайське. Історія утворення катакомб, події в катакомбах в XIX, початку XX століття. Підземні лабіринти одеських катакомб проходять під усією Одесою і мають численні виходи до моря. Унікальний підземний музей, пов'язаний з партизанським рухом в роки Великої Вітчизняної війни. Знаходиться на глибині 20 м. В експозиції музею зброю і предмети побуту партизанів, партизанський табір.

Екскурсія в Білгород - Дністровську фортецю. Але по дорозі туди - дуже цікавий сюрприз - 411 берегова батарея: там можна побачити і літак, і підводний човен, і танк, і бронепοїзд. І не тільки побачити, а й полазити по ним, що, звичайно ж, найцікавіше в цій подорожі! Білгород-Дністровській-найдавніше місто України, один з найдавніших міст Європи (VI ст. До н.е.) - 2500 років. У різний час це місто називали по-своєму: Тіра, Левкополь, Мон-Кастро, Аккерман, що в перекладі на російську мову означає «Біле місто», «Біла фортеця». Зупинка в Затоці. Прогулянка по Набережній.

3-ий День.

Екскурсії на вибір:

- Оглядова екскурсія «Одеський морський торговельний порт». Під час екскурсії Вам представиться можливість дізнатися про витоки заснування Одеського порту, проїхати по території порту, познайомитися з роботою одеських докерів. Відвідування Музею ім. Де-Волана.

- Автобусна екскурсія «Храми Одеси». Одеса з самого початку свого існування була містом багатонаціональним. І, відповідно, багатоконфесійним. Кажуть, що зараз під одеськими зірками мирно уживаються представники понад 100 конфесій. З першими житловими будівлями в місті закладалися і церкви. Багато з них збереглися до наших днів, багато відновлені заново. В ході екскурсії Ви дізнаєтеся про народження, знищення та відродження численних одеських храмів, історію одеських святинь ... Свято-Михайлівський жіночий монастир, Спасо-Преображенський кафедральний собор,

- Пішохідна екскурсія «Одеські дворики». Одеські дворики ... Про них про співано багато пісень, написано багато віршів, придумано незліченну кількість анекдотів. Це особлива сторінка в історії нашого міста, бо спочатку були дворики! Так-так, не дивуйтеся, саме з філософії одеських двориків починався міф про Одесу. В одеських двориках зберігається найголовніша таємниця одеського колориту. Під час екскурсії Ви зможете зазирнути в самі незвичайні одеські двори: це і двори знаменитих одеських Молдаванки, з численними дерев'яними галереями (згадайте фільм "Ліквідація"); це і двори-протяги, за якими одеські злочинці уникали сищиків; це і двори, відмічені елементами одеської "дворової скульптури", в яких одесити розмістили пам'ятники знаменитим особистостям - ну, де ще ви зустрінете пам'ятник винахіднику есперанто? Побуваєте Ви і в шикарних двориках Одеси: Палє-Рояль (Одеса - це маленький Париж), італійський дворик одеської філармонії, дворик мистецтв і, звичайно ж, дворик літературного музею - сад скульптур, в якому розмістилися пам'ятники - подарунки нам з вами від відомих одеських скульпторів.

Музей Цікавої науки. Існує хибна думка, що наука - це книги, теорії, а якщо і досліди, то руками чіпати нічого не можна. Наш музей цікавою науки готовий розвіяти ці міфи і довести, що наука може бути не тільки цікавою, але веселою і цікавою. Ви готові пройти дзеркальний лабіринт або лазерну кімнату? Відчути себе зіркою в акустичному залі, побачити, як народжується

звук або поспостерігати створення хвилі. Експозиція представлена експонатами, що демонструють різні розділи фізики, біології, астрономії, математичні закономірності. А також в цьому музеї все обов'язково потрібно чіпати і перевіряти на дотик. Нудно не буде нікому! За бажанням можливе відвідування Електричного шоу (додатково). Відвідування дельфінарію «Немо» (факультативно).

4-ий День.

Музей «Історія Чорноморського козацтва». В єдиному на півдні України музеї «Історії розвитку Українського козацтва», що знаходиться на Пересипі, представлені матеріали, пов'язані з історією козацтва в Одесі, місця битв легендарних козацьких отаманів в Лузанівці. На сьогоднішній день в музеї зібрано понад 1 тис. музейних предметів. Тут відкрита постійно діюча експозиція діорам, макетів козацьких судів, скульптур, козацького одягу організовуються виставки, присвячені історії козацтва.

Екскурсія до 7 пожежної частини. Це найкраща «професійно-виробнича» екскурсія.

Ми з вами підемо в найбільшу і головний пожежну частину міста - №7. Там найбільше розмаїття спеціальної техніки та засобів. Справжні герої розкажуть все про історію пожежної справи в Одесі, про найзнаменитіших пожежах в історії міста, про найкращих брандмайорів в професії ...

Але найголовніше: вам дадуть поміряти пожежну «боївки» і каску; вам дадуть полазити по пожежним машинам; вас нарешті навчать поводитися з вогнегасником; вас навчать рятувати людей і поділяться особистим досвідом та історіями.

І це тільки мала частинка вражень і навичок. А якщо під час екскурсії, десь щось станеться, то ви побачите, як відлітають хлопці на пожежу. Адже пожежі ніхто не відміняв, тільки тому що ми прийшли на екскурсію!

5-ий День.

Автобусно - пішохідна екскурсія «Кіно в Одесі». Екскурсія на Одеську кіностудію. Ви почуєте про небувалі знахідки, неймовірних злетів і нищівних

падінь кіноіндустрії в Одесі. Побуваєте на першій в Російській Імперії «фабриці кінематографічних картин», яка розташовувалася на Малофонтанской дорозі (зараз це Французький бульвар). Саме вона поклала початок чудової Одеської кіностудії, яка подарувала світові шедевр Сергія Ейзенштейна «Броненосець Потьомкін» і наші улюблені «Пригоди Електроніка», «Місце зустрічі змінити не можна», «Д'Артаньян і три мушкетери», «Весна на Зарічній вулиці», «капітан Немо», «Зелений фургон», «Десять негрят», «Чародії» і ще масу чудових картин. Про видатних режисерів, і про те, як виробляли кіно в Одесі, вам розкажуть в музеї кіно, створеному Союзом кінематографістів України. Зали музею розташовані в колишньому особняку Сан-Донато, котрий зараз знаходиться на території Одеської кіностудії, а раніше належав відомому на всю Росію роду Демидових. Не тільки музей зберігає пам'ять минулих перемог і трагедій. Знімальні павільйони, дворики, лавочки і дивом уцілілі, мало хто декорації кіностудії ще пам'ятають своїх героїв. Детальна програма туру подана в таблиці 4.1

Таблиця 4.1

Програма туру

1-й день	8:40 Прибуття в Одесу. Зустріч з екскурсоводом.
	9:00 Сніданок в кафе «Альпіна».
	9:30 Оглядова автобусно-пішохідна екскурсія "Чорноморська перлина»
	13:00 Обід в кафе «Дім казки».
	14:00 Трансфер в готель, поселення (згідно розрахункової години готелю), вільний час.
	15:00 Пішохідна екскурсія Літературна Одеса.
	19:00 Вечеря. Гра «мафія» у фое готелю.
2-й день	8:30 Сніданок.
	9:00 Автобусна екскурсія «Одеські катакомби»
	14:00 Обід.
	15:00- Музей цікавої науки. Електричне шоу(додатково)
	19:30 Вечеря. Командні ігри «крокодил»

Продовження таблиці 4.1

3-й день	08:30 Сніданок
	9:00 Екскурсія до Білгород-Дністровської фортеці та до смт Затока.
	14:30 Обід. Вільний час.
	15:30 Відвідування дельфінарію «Немо»
	19:30 Вечеря. Командні ігри «Що?Де?Коли?»
4-й День	8:30 Сніданок.
	9:30 Музей «Історія Чорноморського козацтва».
	12:00 Презентація костюмів козаків різних рангів. (Музей «Історія Чорноморського козацтва».)
	14:00 Обід.
	15:00 Екскурсія до 7 пожежної частини. Мастер клас
	19:00 Вечеря. Вільний час. Командні ігри (на вибір)
5-й День	8.30 Сніданок
	9:00 Автобусно - пішохідна екскурсія «Кіно в Одесі».
	12:00 виселення з готелю
	13.00Обід.
	14.00 Прощання з Одесою.
	16:00 Трансфер до залізничного вокзалу. Відправлення додому.

Отже, програма туру розроблена з урахуванням специфіки обслуговування школярів.

Технологічна карта туристичної подорожі – технологічний документ, який визначає зміст програми та умови обслуговування туристів на конкретному маршруті, наведена в табл. 4.2

*Таблиця 4.2***Технологічна карта туристичної подорожі**

Назва маршруту	5-денний пізнавальний тур «Канікули в Одесі»
Вид транспорту	Автобусний
Основні пункти маршруту	Одеса, Білгород-Дністровський
Вид маршруту	Радіальний
Кілометраж	207 км
Тривалість маршруту в днях (календарних)	5 днів

Продовження таблиці 4.2

Кількість туристичних груп	1 група
Всього туристів по маршруту	16 чол.
Затрати по екскурсійному обслуговуванню	
Тривалість роботи керівника туристичної групи	5 діб
Вартість путівки на туристичну групу	42133
Вартість путівки на одну особу	3369

Інформаційний листок – містить розділи обов’язкової та додаткової інформації за маршрутом, призначеної для туриста, і є невід’ємним додатком до путівки або ваучеру, таблиця 4.3.

Таблиця 4.3

**Інформаційний листок до туристичної поїздки
«Канікули в Одесі»**

Параметри	Характеристика
Назва країни перебування	Україна
Найменування місць/міст перебування	Одеса, Білгород Дністровський
Державний устрій країни перебування	Парламентсько-президентська республіка
Столиця	Київ
Великі міста	Одеса
Релігія	Християнство
Коротка інформація про транспортне обслуговування під час подорожі та заклади розміщення та харчування по маршруту	Здійснюється автобусом, заклади розміщення готелі, двох разове харчування сніданок вечеря в закладах розміщення, обід в ресторані та кафе
Основні визначні пам'ятки	Спасо - Преображенський собор, Соборна площа.
Розважальна та анімаційна програма під час подорожі	Інтелектуальні та розважальні ігри

Продовження таблиці 4.3

Корисні поради туристам	-Національна валюта - українська гривня (грн.) Банкноти номіналом в 1, 2, 5, 10, 20, 50, 100, 200, 500 гривень. У гривні - 100 копійок, існують монети номіналом в 1, 2, 5, 10, 25 і 50, копійок, 1 гривня. -Не рекомендується пити воду з крана без попереднього кип'ятіння. Кращий варіант - купувати питну воду в магазинах. -В Україні прийнятий закон про заборону паління в громадських місцях і на роботі, за винятком місць, спеціально обладнаних для паління. - В Україні електрична напруга в розетках дорівнює 220 Вольт (50 Герц). - Офіційною мовою є українська, але також широко розповсюджена російська мова, молодь, здебільшого, володіє англійською мовою на достатньому рівні.
Рекомендації з правилами поведінки при здійсненні поїздки	Забороняється своєю поведінкою наражати на небезпеку інших туристів, порушувати громадський порядок

Транспортне обслуговування – це транспортне перевезення пасажирів та їх багажу з однієї точки в іншу. У випадку з туристами – з одного туристичного об'єкту в інший та трансфер туристів до їх місця проживання, на момент подорожі, та до аеропорту чи залізничного вокзалу.

Транспортні перевезення є однією з основних послуг, які надаються в тур індустрії та відіграє велику роль у формуванні туру, тобто складає значну частку його вартості.

Під час пізнавального туру «Канікули в Одесі» перевезення буде здійснюватись автобусним видом транспорту. Він забезпечує перевезення туристів на великі відстані та одноденні екскурсійні поїздки. Автобуси використовують і для організації трансферу, а також на внутрішньо маршрутному пересуванні туристів у країні перебування.

Для перевезення туристів по маршруту використовується комфортабельний автобус.

Пізнавальний 7-денний тур «Одеса - мама», програма туру представлена в таблиці 4.4.

Загальна протяжність автобусного маршруту, в кілометрах: 207 км

Тривалість маршруту, в календарних днях: 5 днів

Таблиця. 4.4

Програма туру

1 день	
19:00	Збір групи на залізничному вокзалі Києва
20:00	Трансфер Київ-Одеса
2 день	
11:00	Прибуття до м.Одеса
12:00	Розміщення у готелі «Чемодан» та обід
13.30-16:30	Оглядова екскурсія містом
16:30-17:00	Вечеря (кафе «Компот»)
17:00-19:00	Екскурсія «Вечірня Одеса»
з 20:00	Вільний час
3 день	
8.30-9.00	Сніданок у готелі
9.00- 12:00	Відпочинок на знаменитому пляжі «Аркадія», вечірка «Навколо світу»
12:00–13:00	Обід у готелі
13:00-14:00	Вільний час
14:00-16:30	Екскурсія «Тасманиці Одеських катакомб»
17:30-18:00	Вечеря (кафе «Компот»)
18:00-20:00	Вільний час, самостійна програма, відпочинок
4 день	
9:00	Сніданок
9:30-10:30	Трансфер до м. Білгород-Дністровський
10:30-12:00	Екскурсія до Білгород-Дністровської фортеці
12:00-13:00	Обід у місцевому кафе
13:00-15:00	Відвідування Шабського вин заводу, екскурсія + дегустація
15:00-16:00	Вільний час
16:00-16:40	Трансфер Білгород-Дністровський - Затока
16:40	Поселення на базі відпочинку «Тіра»
17:40-18:00	Вечеря в їдальні при базі відпочинку
з 18:00	Вільний час
5 день	
9:00-10:00	Сніданок
10:00-12:00	Пізнавальна екскурсія по с.Затока
12:00-13:00	Обід у місцевій їдальні
13:00-14:00	Вільний час, відпочинок після обіду
14:00-15:30	Морська прогулянка, купання у відкритому морі
15:30-17:00	Дайвінг та кінна прогулянка на вибір
17:00-18:00	Вечеря, вільний час
6 день	
9:00	Сніданок
9:30-12:30	Трансфер Затока – Вилкове
12:30-15:00	Поселення на базі відпочинку «Вітерець», обід, відпочинок після дороги
15:00-18:00	Огляд старої частини міста, водних вуличок, прогулянка на теплоході
18:00	Вечеря в їдальні при базі відпочинку
з 18:30	Вільна програма, вільний час, відпочинок

Продовження таблиці 4.4

7 день	
9:00	Сніданок
9:00-11:30	Пікнік на острові (рибацька юшка, риба, чай на травах)
З 11:30	Трансфер Вилкове-Одеса-Київ

Програма туру розроблена з урахуванням специфіки обслуговування туристів. Технологічна карта туру «Одеса – мама» наведена в табл. 4.5

*Таблиця 4.5***Технологічна карта туристської подорожі**

Назва маршруту	«Одеса – мама»
Вид транспорту	Залізничний транспорт, автобус
Основні пункти маршруту	Одеса-Білгород-Дністровський-с.Затока-с.Вилкове
Тривалість маршруту в днях (календарних)	7
Кількість туристичних груп	1
Всього туристів по маршруту	15+1
Всього людино-діб (по ночівлям)обслуговування на маршруті	16*5= 80
Затрати по екскурсійному обслуговуванню	
Тривалість роботи керівника туристичної групи	7 діб
Вартість путівки на туристичну групу	63245 грн
Вартість путівки на одну особу	4216 грн

Система маркетингових комунікацій для позиціонування та просування нового туру: для успіху того чи іншого комерційного заходу щодо збуту туристичних послуг необхідна наявність певного мінімуму стимулюючих заходів, які здійснюються в комплексі з рекламною роботою та іншою комерційною діяльністю. Туристські фірми зазвичай мають штатні служби стимулювання збуту, або людей які займаються вивченням ефективності прийнятих раніше заходів і дають рекомендації щодо найбільш дієвих прийомів.

Не рекламні методи просування нового туру :

- Особисті (персональні) продажі, здійснювані через агента;
- Прямий маркетинг (телефонний маркетинг, поштове розсилання);
- Стимулювання збуту - при цьому пропонують, наприклад, купони на знижки, проводяться різноманітні конкурси та розіграші призів для покупців туру;

Важливу роль у просуванні туристичного продукту відводиться стимулюванню споживачів. Серед завдань стимулювання споживачів основними є: заохочення інтенсивнішої споживання пропонованих турів.

Засоби стимулювання, що доцільно застосовувати для збуту туру:

- Надання знижок з оголошених цін на туристичні послуги і поїздки у випадку попереднього їх бронювання до певного терміну. Цей прийом має на меті зацікавити більше число потенційних покупців можливістю купити заздалегідь туристичну поїздку за нижчою ціною.

- Включення в комплексне обслуговування деяких безкоштовних додаткових послуг.

- Проведення фірмою в пресі, по радіо і ТБ або на виставці вікторини з питань туризму, в якій переможець отримує нагороду у вигляді безкоштовної туристичної поїздки. Таким шляхом фірма домагається притягнення до себе уваги додаткового числа потенційних клієнтів.

У реалізації турпродукту в системі роздрібної торгівлі можна використовувати наступні засоби стимулювання:

- Встановлення прогресивної комісії за продаж туристських поїздок понад встановленої квоти ;
- Надання знижок з оголошених цін на групові поїздки у випадку збільшення обсягу продажів ;
- Розповсюдження каталогів та брошур серед шкіл, ліцеїв, університетів.

Поряд з реалізацією заходів стимулювання збуту повинна постійно проводитися оцінка їх ефективності . Для цього використовуються методи опитування туристів , порівняльного аналізу обсягу продажу туристських послуг з обсягом їх продажів в попередні роки.

4.2. Оцінка соціально-економічного ефекту запропонованих заходів

Становлення туристичної галузі на Одещині має важливе значення і для соціально-економічного розвитку області. Зокрема, внесок туристичних підприємств у розбудову вітчизняної, у тому числі місцевої, економіки розглянемо в рамках двох основних критеріїв, а саме: економічного і соціального ефектів від їх функціонування. Перший аспект проявляється у величині надходжень до бюджетів обласного та державного значень, обсягах інвестиційних вкладень у розбудову інфраструктури галузі; а другий – у покращенні добробуту суспільства (зменшення рівня безробіття, збереження та відновлення природного потенціалу області та історико-культурної спадщини, підвищення життєвого рівня населення тощо).

Розрахунок вартості туру є складною багатофакторною процедурою. На ціноутворення впливає характер попиту, розвиненість ринку туристичних послуг, місце туристичної фірми на ньому та оцінка конкурентного середовища, обрана маркетингова стратегія тощо. Ціна туру коливається в межах від собівартості до продажної ринкової ціни. Ці коливання відбивають попит на даний турпродукт. Коливання попиту мають часовий (літній, зимовий періоди, міжсезоння), видовий (на окремі види туризму) та

територіальний (на певні регіони) зрізи. Диференціація цін на турпродукт є результатом диференціації тарифів на окремі види послуг, що входять до складу тура, відбиваючи зміни витрат праці на певні види послуг в різний період часу. Коливання тарифів є результатом ринкової політики продуцентів послуг і ґрунтуються на тому, що пропозиція орієнтована на задоволення потреб туристів в період максимального попиту, тому потрібно мати резервні потужності і можливість їх розгортання відповідно до зростаючих потреб. Ціноутворення ускладнюється також введенням до складу турпродукта туристичних ресурсів, тобто різноманітних пам'яток, що за економічною сутністю є результатами вкладеної колись праці, або туристичних благ, що взагалі не є продуктами праці (клімат, мальовничі ландшафти тощо).

При цьому туроператор може виступати оптовим продавцем, який в подальшому не контролює цінову політику турагента з реалізації своїх турів (тобто турагент сплачує вартість турів, визначену туроператором, і встановлює свою власну ринкову ціну при їх реалізації), або залишити за собою право контролю цінової політики і надати турагенту відповідні знижки як оптовому покупцеві певного турпаке-та (тоді турагент повинен дотримуватись тієї роздрібної ціни, яка визначена туроператором, а його прибуток є різницею між оптовою та роздрібною ціною турів).

Нижньою межею вартості тура є його собівартість, яка включає зафіксовану в угодах ціну основних послуг за обумовленими параметрами туру та поточні витрати на їх реалізацію та організацію споживання. Останній параметр залежить від обраної фірмою маркетингової стратегії: характеру реклами і рекламної кампанії, розгалуженості мережі та її географії, різноманітності каналів збуту турпродукта.

Собівартість тура є сумарною ціною складових (проживання, харчування, транспортування, екскурсійне обслуговування та ряд додаткових послуг, які, на думку туроператора, якісно підвищують конкурентоздатність пакета, медичне страхування та візова підтримка для зарубіжних турів) відповідно до сезону та регіону (сезонні націнки практично на всі види

послуг, націнки на послуги в популярних туристсько-рекреаційних центрах), терміну (чим довший тур, тим він дорожчий), обраного виду подорожування (авіа-, автобусний тощо), його форми (індивідуальні тури дорожчі за групові в розрахунку на одного туриста і чим численіша група, тим менша ця вартість), складу учасників групи (багато послуг надається певним категоріям споживачів на пільгових умовах, наприклад, дітям дошкільного віку та школярам, пенсіонерам, військовим). До складу групи входять також особи, що організують споживання послуг (супроводжувач, гід-перекладач), отримуючи за це заробітню плату.

В залежності від способу визначення статті витрат поділяються на прямі, що відносяться на одиницю послуг, та опосередковані, що розподіляються по видах за певною ознакою, наприклад, пропорційно нормам витрат.

Додатковими витратами по туру є вартість додаткових послуг, які пропонуються туристам на вибір і за їх бажанням можуть бути включені до остаточної ціни турпакету чи сплачуватись в місці споживання. До собівартості тура часто не включають вартість перевезення до початку подорожі, особливо коли є варіанти такого транспортування. Калькуляція автотранспортного маршруту наведено в таблиці 4.6

Таблиця 4.6

Калькуляція вартості автотранспортного маршруту

№ п/п	Назва стаття витрат	Кількість	Ціна	Сума
1.	Оренда автобуса:			
1.1	Одеса	5 днів	1400	7000
6	Загально експлуатаційні затрати (утримання офісу, реклама, зарплата персоналу)	1	1800	1800
7	Накладні витрати (екологічний збір, рекреаційний збір, санобробка, злив туалетів)	1	1200	1200
9	Собівартість			10000
10	Прибуток	15%		1500
11	Загальна вартість автотуру			1100
12	Вартість у розрахунку на одну особу	1		765

Отже, враховуючи, що тур «Канікули в Одесі» розрахований на школярів (15+1), вартість автотранспортного маршруту з розрахунку на одну особу складає 765 грн., що є доступною ціною.

Розрахунок вартості туру «Канікули в Одесі»

Розрахунок вартості туру здійснюється за підрахунком усіх витрат, які пов'язані з послугами транспортування, розміщення, харчування, екскурсійного обслуговування, страхування туристів. Крім того, потрібно додати до непрямих витрат і ті, які пов'язані безпосередньо з обслуговуванням туристів, тобто витрати на заробітну плату та харчування екскурсоводу, водію, витрати на бензин, амортизацію, рекламу тощо.

Детальний розрахунок представлений у таблиці 4.7

Таблиця 4.7

РОЗРАХУНКУ ВАРТОСТІ ТУРУ "Канікули в Одесі"

№ з/п	Назва статті	Вартість за одиницю (у.о./грн.)		Кількість (од./ діб)	Загальна вартість (грн.)
1.	Вартість проживання (за умовами розміщення): 2-х місний номер		100	8/4	3200
2.	Вартість харчування в готелі:		50	16/4	3200
	- сніданок:		45	16/4	2880
	- вечеря:				
	Вартість проїзду (автобусний)	11500			
4.	Екскурсійна програма		150/го д.	1 група	2775
5.	Страхування*	1,32 євро	41,93/добу	16/5	3355
Загальна собівартість туру:					26910
Прибуток					8073
Загальна вартість туру (на групу)					34983
Загальна вартість туру (на особу)					2326

*Страхування здійснює страхова компанія АХА-тревел

Отже, загальна вартість туру «Канікули в Одесі» на групу становить 34984 грн.

Загальна вартість туру на особу становить 2326 грн. У таблиці 4.8 наведена калькуляція туру.

Таблиця 4.8

Калькуляція туру «Канікули в Одесі»

№ з/п	Калькуляційна стаття	Показники		
		Кількість	Ціна	Вартість
1	2	3	4	5
1.	Страховка	16/5	41,93	3355
2.	Транспорт (автобусний)		11500	
3.	Проживання: (2-х номер) 4 доби	8/4	100	3200
	Харчування		6080	
5.	Екскурсійне обслуговування		2775	
	Разом прямих витрат		26910	
6	Загальновиробничі витрати		3000	
7	Витрати на рекламу		2500	
8	Виробнича собівартість		32410	
9	Прибуток (націнка)	30%		9723
10.	Вартість обслуговування групи		42133	
11.	Ціна одного вучера без ПДВ		2808	
12.	ПДВ	20%		561
13.	Ціна продажу одного ваучера з ПДВ		3369	

Таким чином, вартість одного ваучера становитиме 3369 грн, що є прийнятною ціною за тур «Канікули в Одесі».

Складання рекламного бюджету. Медіапланування - планування рекламних кампаній, основа якого полягає у виборі медіаносіїв для доставки рекламного повідомлення, а також оптимізації розміщення по охоплюючих, вартісних та інших характеристиках. Рекламний бюджет можна представити у вигляді таблиці 4.9.

Таблиця 4.9

Рекламний бюджет «Канікули в Одесі» на 2019 рік

Тип реклами / Інформація про рекламну кампанію	Вартість, грн.
Реклама на телебаченні	
- затрати на створення рекламного повідомлення	300
- затрати на трансляцію рекламного повідомлення	1500
Реклама в Пресі	
- затрати на створення і друк рекламного повідомлення	200
- затрати на трансляцію рекламного повідомлення	500
- затрати на плакати в школах	200
Бюджет рекламної кампанії	2700

Такі види рекламного забезпечення були обрані з огляду на цільову аудиторію, тобто школярів.

Заповнений паспорт автотранспортного маршруту туру «Одеса - мама» наведено в табл. 4.10

Таблиця 4.10

Калькуляція вартості автотранспортного маршруту

№ п/п	Назва стаття витрат	Кількість	Ціна	Сума
1.	Витрати на паливо			
1.1	в Україні	100 л	30	3000
1.2	за кордоном	-	-	-
2	Витрати на відрядження водієві			
2.1	в Україні	5	300	1500
2.2	за кордоном	-	-	-
3	Витрати на страхування (Green Cart)	7	10,48	73,36
4	Витрати на платні стоянки	2	30	60
5	Затрати на платні дороги	-	-	-
6	Загально експлуатаційні затрати (утримання офісу, реклама, зарплата персоналу)	1	3000	3000
7	Накладні витрати (екологічний збір, рекреаційний збір, санобробка, злив туалетів)	1	2500	2500
8	Амортизація	7	50	10500 грн
9	Собівартість			20633
10	Прибуток	15%		3094
11	Загальна вартість автотуру			23727
12	Вартість у розрахунку на одну особу	1		1581

Отже, вартість у розрахунку на одну особу транспортного обслуговування по Україні становитиме 1581 грн. Вартість залізничних квитків в обидві сторони – 190 грн.

Розрахунок вартості туру «Одеса – мама» міститься у таблиці 4.11

Таблиця 4.11

Розрахунок вартості туру «Одеса – мама»

№ з/п	Назва статті	Вартість за одиницю (грн.)	Кількість (од./ діб)	Загальна вартість (грн.)
1.	Вартість проживання (за умовами розміщення):			
	- восьмимісний номер («Чемодан»)	880	2 номери на 2 доби	3520
	- чотиримісний номер («Тіра»)	420	4 номери на 2 доби	3360
	- чотиримісний номер («Вітерець»)	380	4 номери на 2 доби	3040
2.	Вартість харчування:			
	- сніданок:	40	5	3200
	- обід:	50	5	4000
	- вечеря:	40	5	3200
3.	Вартість проїзду:			
4.	Собівартість автотранспортного маршруту:	20633		
5.	Екскурсійна програма:	150	20 год.	3000
6.	Страховання	41,93	16/7	4697
Загальна собівартість туру: за умов різних варіантів розміщення		48650		
Прибуток		30%		14595
Загальна вартість туру (на групу)		63245		
Загальна вартість туру (на особу)		4216		

Отже, вартість туру "Одеса - мама" у розрахунку на одну особу становитиме 4216 грн.

Рекламний бюджет можна представити у вигляді таблиці 4.12

Таблиця 4.12

Рекламний бюджет «Одеса – перлина біля моря» на 2019 рік

Тип реклами / Інформація про рекламну кампанію	Вартість, грн.
Реклама в Пресі	
- затрати на створення рекламного повідомлення	200
- затрати на трансляцію рекламного повідомлення	1000
Реклама в Інтернеті	
- Відеореклами в Інтернеті	200
- Реклама в соціальних мережах	350
Бюджет рекламної кампанії	1850

Такі види рекламного забезпечення були обрані з огляду на цільову аудиторію, тобто людей молодого віку та дорослих людей. На сьогодні, ці групи більшість часу проводять в мережі Інтернет. Отже, подібна реклама буде ненав'язливою, але поміченою.

Становлення та розвиток туризму в регіоні має більший соціальний ефект, ніж будь-який інший вид діяльності, пов'язаний з наданням послуг, це:

- зайнятість населення, у першу чергу жінок;
- зростання доходів і підвищення життєвого рівня жителів при відносно невеликих фінансових витратах;
- зацікавленість молоді залишатися в області, а не виїжджати до інших областей чи навіть країн;
- поліпшення благоустрою сіл, міст, розвиток інженерної і соціальної інфраструктур;
- розширення асортименту продукції присадибного господарства в селах;
- реалізацію на місці продукції особистого підсобного господарства, зокрема, готових продуктів харчування;
- стимулювання охорони місцевих пам'яток, збереження місцевих звичаїв, фольклору, народних промислів;
- підвищення культурно-освітнього рівня населення;
- використання переважноприватних джерел фінансування, капіталовкладення яких швидко окупаються.

Туризм спрямований на задоволення таких важливих потреб людини як відпочинок та оздоровлення. Так, споживаючи туристичні послуги, людина покращує у першу чергу свої фізичний і психічний стани.

Крім того, у рамках такого загального позитивного ефекту на розвиток суспільства, який створює туристичний продукт, розвиток інфраструктури туризму сприяє зміцненню економіки держави за рахунок створення нових робочих місць і розвитку супутніх галузей економіки.

Результати досліджень динаміки зайнятості населення Одещини у всіх галузях економіки та в туризмі зокрема вказують на приріст даного показника у туристичній сфері протягом 2013-2017 рр. у той час як по області за вказаний період на таку ж величину чисельність працівників навпаки скоротилась. Збільшення частки зайнятого населення в туризмі в умовах загального зростання рівня безробіття слугує доказом нагальності розвитку зазначеної сфери і формування відповідної законодавчої бази (таблиця 4.13).

Таблиця 4.13

Динаміка кількості зайнятих працівників Одеської області у розрізі туристичних підприємств протягом 2013-2017 рр., осіб

Чисельність зайнятого населення	Роки				
	2013	2014	2015	2016	2017
Всього в області; у тому числі	254558	247670	238879	230305	224226
на туристичних підприємствах	1870	1890	2100	2210	2490

Крім того, порівняльний аналіз темпів приросту суб'єктів туристичного бізнесу та темпів збільшення кількості працівників у ньому говорить про все ще непропорційність розвитку цих показників. Збільшення туристичних підприємств вдвічі (із 765 у 2013 році до 1562 у 2017 році) супроводжується зростанням чисельності працюючих лише в 1,3 рази (у 2013 році їх чисельність становила 1870 осіб, а у 2017 році збільшилася кількість зайнятих до 2490 осіб), що більш детально ми можемо побачити на рис. 4.1

Однак вказані процеси відбуваються на базі трикратного нарощення обсягів реалізації турів, а, отже, обслуговування споживачів стає більш індивідуалізованим, пристосованим до їх потреб (обсяги реалізації туристичних послуг протягом 2013-2017 рр. збільшилися із 9270,46 тис. грн. до 28857,07 тис. грн.). Як економічне поняття «ефективність» означає отримання певного ефекту, тобто дієвість результату.

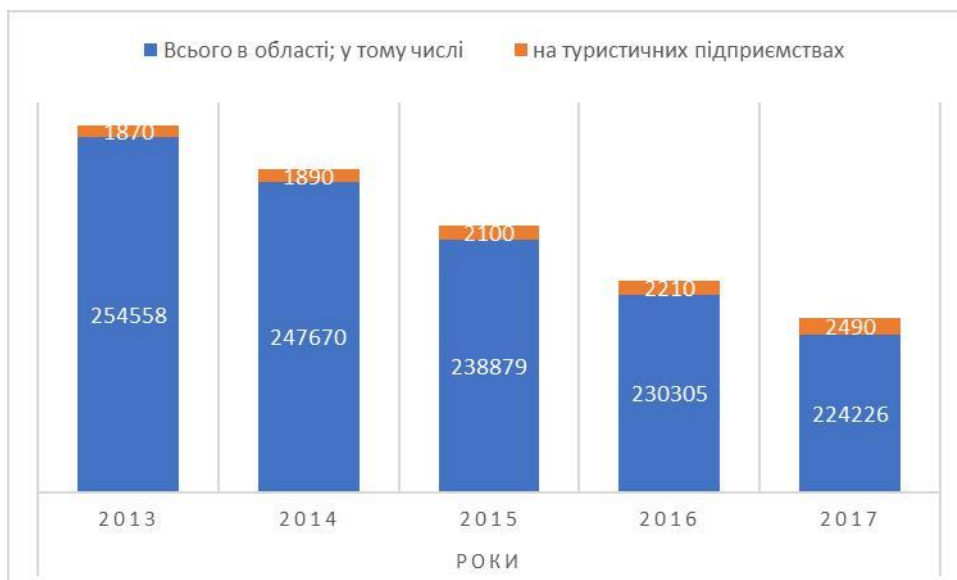

Рис. 4.1 Динаміка кількості зайнятих працівників Одеської області у розрізі туристичних підприємств протягом 2013-2017 рр., осіб Джерело: розроблено автором за даними [14]

Слід зазначити, що позитивний вплив туристичної діяльності на економіку регіону вчені визначають через наступні види економічних ефектів:

- прямий ефект – прибутки від об'єктів I групи: доходи туристичних агентств, готелів, ресторанів, історико-культурних об'єктів та інших підприємств туристичної індустрії, а також доходи магазинів від покупок, що здійснюються туристами;

- непрямий ефект – прибутки від об'єктів II групи: доходи будівельних організацій, банків, постачальників продуктів харчування, комунальних служб, які отримані ними від реалізації продукції та послуг об'єктам I групи, а також заробітна плата робітників I групи;

- індукований ефект – прибуток від об'єктів III групи: доходи інших місцевих резидентів у вигляді заробітної плати, дивідендів, орендної плати та інших видів платежів, отриманих ними від реалізації продукції та послуг об'єктами II групи.

Таким чином, прямий вплив туристичної сфери на розвиток економіки регіону визначається купівельними спроможностями туристів, тобто обсягом туристичних послуг та продукції, що можуть і були куплені відпочиваючими.

У свою чергу туристичні підприємства потребують певних витрат, пов'язаних із придбанням товарів і послуг інших секторів економіки.

Оцінка економічного впливу туристичної сфери базується на витратах туристів, які, у свою чергу, класифікують на три групи:

- прямі витрати – це витрати, які несуть туристи на купівлю товарів і оплату послуг у закладах туристичної індустрії, магазинах, кафе, ресторанах;
- непрямі витрати – це витрати, що мають місце в подальших сферах здійснення операцій купівлі-продажу та витікають із прямих витрат (придбання товарів готельними закладами у місцевих товаровиробників);
- похідні витрати – це зростаючі витрати споживачів, що виникають із додаткових особистих доходів, що генеруються прямими витратами.

Результати аналізу динаміки платежів туристичних підприємств до бюджету міста Одеса підтверджують зазначену тенденцію (таблиця 4.14).

Таблиця 4.14

Динаміка обсягів платежів до бюджету міста Одеса суб'єктами туристичної діяльності, 2013-2017 рр.

Назва показника	Роки									
	2013		2014		2015		2016		2017	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Зведений обсяг бюджету м. Одеса	1008,8	100	1307,9	100	1703,3	100	2534,9	100	3339,5	100
Обсяги платежів туристичних підприємств до бюджету м. Одеса	1,150	0,11	1,234	0,09	1,337	0,08	1,749	0,07	2,081	0,06

В умовах значного зростання обсягів реалізацій туристичних послуг протягом 2013-2017 рр. (у 3 рази), за рахунок чого величина показника

перевищила 28 млн. грн., а також збільшення чисельності суб'єктів туристичної діяльності у 2 рази, внесок туристичної галузі у доходну частину бюджету Одещини зріс лише у 1,8 разів, а його частка у структурі навпаки скоротилася на 0,5%. Перевищення темпів приросту кількості туристичних підприємств над темпами нарощування їх бюджетних платежів не лише є свідченням невідповідності обраної стратегії розвитку підприємств стану розвитку ринку, але й збереження тенденції до тінізації бізнесу, частка якої залишається досить значною. Величина грошових надходжень від туристичних підприємств, яка у 2013 році становила 2081,47 тис. грн., на наш погляд, все ж являється недостатньою аби забезпечити належний рівень розвитку інфраструктури туризму та пристосування її до сучасних потреб споживачів, детальна інформація представлена на рис. 4.2.

Рис. 4.2 Динаміка обсягів платежів до бюджету міста Одеса суб'єктами туристичної діяльності, 2013-2017 рр. Джерело: розроблено автором за даними [13]

Однак, незважаючи на загальні позитивні зрушення, у туристичній галузі залишається цілий комплекс проблем, що у значній мірі

перешкоджають гармонійному розвитку туристичних підприємств в Одеській області. У першу чергу проблеми стосуються рівня розвитку об'єктів і мережі інфраструктури туризму в області, що значно поступають світовим стандартам якості і відповідності. Оскільки рівень використання природно-рекреаційного потенціалу регіону у значній мірі залежить від ефективності функціонування суб'єктів ринку, то, у даному випадку, можна говорити про втрати, зумовлені даною проблемою у вигляді недоотриманих доходів, а рівень використання ресурсів з метою туризму не можна вважати достатнім.

Таким чином, становлення туристичної галузі на Одещині має важливе значення для соціально-економічного розвитку області. Зокрема, внесок туристичних підприємств у розбудову місцевої економіки проявляється у збільшенні частки зайнятого населення в туризмі в умовах загального зростання рівня безробіття. Поряд з цим внесок підприємств інфраструктури туризму Одещини до місцевого бюджету й досі являється незначним, а його частка у структурі навпаки скоротилася на 0,5%. Величина грошових надходжень від туристичних підприємств все ж являється недостатньою аби забезпечити належний рівень розвитку інфраструктури туризму та пристосування її до сучасних потреб споживачів. Ситуація, що склалася на туристичному ринку Одещини, потребує пошуку доцільних засобів до вирішення існуючих проблем. У рамках загального позитивного нарощування обсягів попиту розвиток пропозиції повинен відбуватися шляхом покращення якісно-цінових критеріїв.

Висновки до розділу 4

Пізнавальний тур розширює світогляд людини, дає змогу побачити та відчувати щось нове, задовольнити пізнавальні потреби, отримати нові почуття від побаченого. Саме такі тури розраховані на широке коло споживачів, але для кожного по різному підбирається програма відпочинку. Маршрут

розроблений згідно вказівок, тобто найцікавіші пункти, що задовольняють потреби споживачів.

Крім того, у роботі представлена най достовірніша інформація про район подорожі, вибраний маршрут, який включає найпривабливіші для туристів місця з наявними там історико-архітектурними пам'ятками, розглянута інформація про розвиток пізнавального туризму , подані відомості про форми реалізації туристичного продукту та способи його просування.

Після розрахунку вартості туру, яка визначається сумою прямих і непрямих витрат та відсотком комісійних, була визначена вартість однієї путівки. По туру «Канікули в Одесі» вона складає 3369 грн, по туру «Одеса - мама» - 4216 грн. Ця ціна не є досить високою і передбачає попит на розроблений маршрут.

Становлення та розвиток туризму в регіоні має більший соціальний ефект, ніж будь-який інший вид діяльності, пов'язаний з наданням послуг, про це свідчить динаміка кількості зайнятості працівників в туристичних підприємствах області в 2013-2017рр. Збільшення туристичних підприємств вдвічі (із 765 у 2013 році до 1562 у 2017 році) супроводжується зростанням чисельності працюючих в 1,3 рази (у 2013 році їх чисельність становила 1870 осіб, а у 2017 році збільшилася кількість зайнятих до 2490 осіб). Щодо економічного ефекту то у двічі збільшилися обсяги платежів туристичних підприємств до бюджету м. Одеса з 1,1 млн. грн до 2.1 млн. грн., та утричі збільшились обсяги реалізації туристичних послуг з 1008,8 млн. грн до 3339,5 млн. грн.

ВИСНОВКИ

Проведене наукове дослідження дало змогу сформулювати наступні висновки та рекомендації:

1. На основі узагальнення існуючих наукових розробок щодо розуміння змісту туристичного потенціалу, розкрито його сутність не тільки як сукупності всіх наявних ресурсів туристичної діяльності, але і як здатності максимального їх використання для задоволення потреб туристів в якісних послугах. Принциповим та вихідним моментом дослідження сукупного туристично-рекреаційного потенціалу є розгляд його як системи. Проведений аналіз компонентної структури туристично-рекреаційного потенціалу дає можливість стверджувати, що на сучасному етапі розвитку суспільства більш складними стають питання, пов'язані з управлінням сферою туризму та рекреації й з ефективним використанням туристично-рекреаційних потенціалів регіонів держави. Це пов'язано; по-перше, з існуванням значних міжрегіональних відмінностей; по-друге, з суб'єктивністю в управлінні туристично-рекреаційної сферою. Суб'єктивний чинник в управлінні призводить до виникнення проблем, вирішення яких вимагає професійного творчого підходу.

Туристично-рекреаційний потенціал регіону представляє собою сукупність взаємопов'язаних компонент: природно-ресурсної, історико-культурної та інфраструктурної. Управління регіональним розвитком туризму та рекреації, в тому числі й туристично-рекреаційним потенціалом, повинно здійснюватись як синтез двох складових: розвитку науково-практичної діяльності у сфері туризму й удосконалення методів та підходів в управлінні.

Використання вказаного нами підходу дасть можливість визначити не тільки загальний рівень РП в регіонах, але й дозволить показати доцільність реалізації подальших заходів рекреаційного спрямування на зазначених територіях. Цей підхід дозволяє сформувати особливості розвитку кожної

складової, що сприятиме виявленню відхилень окремих компонент РПР, а також пошуку нових можливостей для їх подальшого функціонування.

2. Усі компоненти туристично-рекреаційного потенціалу є відносно автономними, однак утворюють між собою стійкі взаємозв'язки та є взаємозалежними в межах туристично-рекреаційної системи. Туристично-рекреаційний потенціал функціонує й розвивається не тільки за об'єктивними законами, але й під впливом суспільства.

Зручне економіко-географічного розташування області, сприятливі природнокліматичні умови, різноманітний природний, історико-культурний та інфраструктурний ресурсний потенціал регіону обумовлюють розвиток сфери туризму і рекреації.

Своєрідність туристично-екскурсійного потенціалу області також визначена численними пам'ятками різних часів з відомими історико-культурними заповідниками, пам'ятниками та музеями.

Одеський регіон є популярною туристичною дестинацією не тільки жителів України, але й відвідувачів із зарубіжних країн. Регіон володіє усіма необхідними ресурсами (природні, культурно-історичні та соціально-економічні) для залучення туристів із різних регіонів світу. Соціально економічні ресурси, перш за все, представляють інфраструктуру регіону, яка необхідна для розвитку туризму. Саме її стан залишається незадовільним, як у самому регіоні так і в Україні загалом.

3. Дослідивши перспективні напрямки розвитку туристичної галузі ми побачили, що майже всі види туризму представлені в регіоні, та не всі в достатній кількості, а деякі взагалі майже відсутні, як наприклад круїзний туризм. Та найперспективнішим ми все ж вважаємо пізнавальний туризм, через велику кількість туристичних атракцій в регіоні, що на нашу думку позитивно вплине на таке явище як сезонність, та дозволить ширше використовувати потенціал Одещини на ринку туристичних послуг України. Оцінка туристичної привабливості показала що індекс привабливості території сягає 544,64 бали, кількість балів не є еталонною, тому для

підвищення привабливості запропоновано пропонуємо створити два пізнавальних тури різного характеру, перший з них буде орієнтований на школярів, інший на всіх бажаючих, будуть враховані всі особливості туристичного обслуговування дітей, та найголовніше - «сезонність» не гратиме ключової ролі.

4. Становлення туристичної галузі на Одещині має важливе значення і для соціально-економічного розвитку області. Зокрема, внесок туристичних підприємств у розбудову вітчизняної, у тому числі місцевої, економіки ми розглянули в рамках двох основних критеріїв, а саме: економічного і соціального ефектів від їх функціонування. Перший аспект проявляється у величині надходжень до бюджетів обласного та державного значень, обсягах інвестиційних вкладень у розбудову інфраструктури галузі; а другий – у покращенні добробуту суспільства (зменшення рівня безробіття, збереження та відновлення природного потенціалу області та історико-культурної спадщини, підвищення життєвого рівня населення тощо).

Становлення та розвиток туризму в регіоні має більший соціальний ефект, ніж будь-який інший вид діяльності, пов'язаний з наданням послуг, про це свідчить динаміка кількості зайнятості працівників в туристичних підприємствах області в 2013-2017рр. Збільшення туристичних підприємств вдвічі (із 765 у 2013 році до 1562 у 2017 році) супроводжується зростанням чисельності працюючих в 1,3 рази (у 2013 році їх чисельність становила 1870 осіб, а у 2017 році збільшилася кількість зайнятих до 2490 осіб). Щодо економічного ефекту то у двічі збільшилися обсяги платежів туристичних підприємств до бюджету м. Одеса з 1,1 млн. грн до 2.1 млн. грн., та утричі збільшились обсяги реалізації туристичних послуг з 1008,8 млн. грн до 3339,5 млн. грн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України "Про туризм" від 15.04.95р.: Станом на 20.01.2003р. К.: парламентських видавництво, 2003.-19с.
2. Закон України "Про курорти" від 05.10.2000 р. - К.: парламентських видавництво, 2000 .- 18с.
3. Андрієвський Н., Гайворон А. Одеса .- Одеса: Маяк, 1981. - 207 с.
4. Басова А.В. Анализ существующих подходов к оценке туристско-рекреационного потенциала / А.В. Басова // Вестник КГТУ. – 2006.
5. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування: монографія / О.О. Бейдик. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. – 395 с.
6. Бойко М., Гапкало Л. Засади формування пріоритетних напрямів туристичної політики України .- // Регіональна економіка. - 2005. - № 1. - С. 222-229.
7. Веденин Ю.А. Оценка природных условий для организации отдыха / Ю.А. Веденин, Н.Н. Мирошниченко // Известия АН СССР. Серия: география. – 1969. - №4. – С. 51-60.
8. Виклюк Я.І. Методи побудови густоти потенціального поля рекреаційної привабливості території / Я.І. Виклюк, О.І. Артеменко // Штучний інтелект. – 2009. - №2. – С.151-160.
9. Галасюк С.С. Проблеми розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні / С.С. Галасюк, К. А. Галасюк // Науковий вісник Східноєвроп. нац. ун-ту. Серія : Економічні науки. Вип. 5 (254). – Луцьк : ССНУ, 2013. – С. 16-21.
- 10.Горішевський П. Сільський зелений туризм: організація надання послуг гостинності / Горішевський П., Васильєв В., Зінько Ю. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2003. – 148с.
- 11.Гриськов А.Экотуризм в Одесской области //Новости турбизнеса. - 2007. - № 11. - С. 36-39

12.Громило С. Ідея гармонії і краси в житті з природою. Туристські маршрути України .- // Краєзнавство. Географія. Туризм. - 2003. - № 21-23. - С. 3-20.

13.Гуляев В. Г. Туризм: экономика, управление, устойчивое развитие : учебник / В. Г. Гуляев, И. А. Селиванов // Российская международная академия туризма. — М. : Советский спорт, 2008.

14.Гуляев В.Г. Туризм: экономика, управление, устойчивое развитие: учебник / В.Г. Гуляев, И.А. Селиванов. – М.: Советский спорт, 2008. – 280 с.

15.Гусак Н. Маршрути Придунайського краю .- Одеса: Маяк, 1978 .- 103 с.

16.Дроздов А. В. Экотуризм: определения, принципы, признаки, формы / А. В. Дроздов // Актуальные проблемы туризма-99. Перспективы развития туризма в Южном Подмоскowie : сб. докл. и тез. сообщений науч.-практ. конф. – М., 1999. – С. 42-57.

17.Дутчак С. В. Управління регіональним розвитком туризму : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / С. В. Дутчак. –

18.Забарна Е. Оцінка та перспективи розвитку Одеського регіону //Економіст. - 2008. - № 1. - С. 44-47

19.Ільвес М., Шевцов П. Маршрутами Чорномор'я. Путівник. - Одеса: Маяк, 1979. - 175 с.

20.Історія міст і сіл Української РСР. Одеська область. - К., 1978 - 866 с.

21.Кадастр мінеральних вод України / Гол. Ред. М.В. Лобода.- К.: Знання, 1996 .- 88с.

22.Клименко А. Ізмаїл. Путівник. - Одеса: Маяк, 1984. - 87 с.

23.Ключник А. Білгород-Дністровський. - Одеса: Маяк, 1977. - 97 с.

24.Корж Н.В, Басюк Д.І Управління туристичними DESTINATIONAMI

25.Кривов С.В. Определение туристической привлекательности региона Нижегородская область: методики анализа / С.В. Кривов // Вестник

Нижегородского гос. ун-та им. Н.И. Лобачевского. – 2011. - №4. – С.86-103.

26.Кузнецов А.А. Туристские ресурсы: Учебное пособие / А.А.

Кузнецов, Н.В. Волкова. – М.: Изд-во Рос. экон. акад., 2003.–55 с.

27.Кузьмін А.С. Пляжі Одеси. - Одеса: Маяк, 1983

28.Курорти Одеси: Довідник .- Одеса, Маяк, 1976. - 126 с.

29.Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) – 3-є вид., перероб. та допов. / О.О. Любіцева. – К.: «Альтерпрес», 2005.

30.Мельник О.В. Інтегральний показник туристичної привабливості території: поняття та теоретичні аспекти // Регіональна економіка. – 2004. - №4. – С. 197-205.

31.Мигалина Ю. Ю. Розвиток санаторно-курортної справи в Україні / Ю. Ю. Мигалина // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту : науковий журнал. – 2011. – Вип. III (43).

32.Міхайліченко Г.І. Інноваційний розвиток туризму: монографія / Г.І. Міхайліченко. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. – 608 с.

33.Мухина Л.И. Опыт рекреационной оценки природных комплексов / Л.И. Мухина // Принципы и методы технологической оценки природных

34.Нанієв П.І. Білгород-Дністровська фортеця. Путівник. - Одеса: Маяк, 1986. - 40 с.

35.Новиков В.С. Инновации в туризме / В.С. Новиков. – М.: Академия, 2007. – 208 с.

36.Одеська обласна облдержадміністрація // oda.odessa.gov.ua

37. Одеська область: Територіальна організація і структура господарства / За ред.

38.Одещина. 10 років Незалежності Україні.-Одеса: Чорномор'я, 2001.

39.Панкова Є.В. Туристичне Краєзнавство: Навчальний посібник.-К.: Альтепрес, 2003 .- 352с.

40.Панченко Т.Ф. Передумови туристичного розвитку Одеської області: природні ресурси, культурна спадщина, економічна перспектива //Будівництво України. - 2007. - № 8. - С. 24-30

41. Природа Одеської області. Ресурси їх раціональне використання та охорона .- К.: Вища школа, 1979. - 144 с.
42. Рутінський М.Й. Географія туризму України: Навч. Посібник. - К.: Центр Навчальної Літератури, 2004.-166с.
43. Савоста О. Стратегія розвитку курортів України: доцільність та актуальність / О. Савоста // Ефективність державного управління : збірник наук. праць. – 2008. – Вип. 16/17. – С. 365-371
44. Саранча М.А. Методологические проблемы интегральной оценки туристско-рекреационного потенциала территории / М.А. Саранча // Вестник Удмуртского университета. Серия: Биология. Науки о земле. – 2011.
45. Семенов В. Ф. Управління регіональним розвитком туризму: навчальний посібник / В. Ф. Семенов, В. Г. Герасименко, Г. П. Горбань / за ред. В. Ф. Семенова. – Одеса-Сімферополь: Аріал, 2011. – 225 с.
46. Стан туристично-оздоровчої галузі Одеської області. - Одеса, 2001.
47. Стеченко Д.М. Передумови і напрямки формування туристичного ринку України / Д.М. Стеченко // Туризм: теорія і практика. – 2005. -
48. Стратегія сталого розвитку туризму і курортів в Україні (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vincult.org.ua>.
49. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія / Т. І. Ткаченко. – 2-ге вид., випр. та доповн. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 463 с.
50. Топчієва О.Г. - Одеса: Маяк, 1991. - 312 с.
51. Чорненька Н. В. Організація туристичної індустрії : навчальний посібник / Н. В. Чорненька. – К.: Атіка, 2006. – 264 с.
52. Чудновский А. Д. Управление индустрией туризма : учебное пособие. – 2-е изд. / А. Д. Чудновский, М. А Жукова, В. С. Сенин. – М. : КНОРУС, 2005. – 448 с.
53. Шепетюк С.М. Рекреаційно-туристські ресурси як основа туристично- рекреаційних послуг / С.М. Шепетюк // Туристична освіта в Україні: проблеми і перспективи: Зб. наук. праць. – К.: Тонар, 2007.

ДОДАТКИ

Додаток А

Опитування респондентів щодо привабливості дестинації

Експ1	Експ2	Експ3	Експ4	Експ5	Експ6	Експ7	Експ 8	Експ 9	Експ 10	Експ 11	Експ 12
50	50	80	50	50	50	50	50	50	50	50	50
30	30	70	30	30	30	30	30	30	30	30	30
40	40	45	40	40	40	40	40	40	40	40	40
10	5	20	10	10	20	10	10	10	10	10	5
20	20	30	20	20	20	20	20	20	20	20	20
8	4	12	8	8	12	8	8	8	8	8	4
2	2	6	6	4	4	2	2	2	2	2	2
4	6	6	4	4	4	4	4	4	4	4	6
80	80	80	80	80	80	80	80	80	80	80	80
70	75	70	70	50	70	70	70	70	70	70	75
45	45	45	40	30	40	20	20	20	20	45	45
20	5	20	20	20	20	10	10	10	10	20	5
5	5	20	5	5	20	10	10	10	10	5	5
8	12	8	8	8	8	8	8	8	8	8	12
4	6	6	4	2	4	2	2	2	2	4	6
4	6	6	4	20	4	4	4	4	4	4	6
40	40	40	50	40	40	40	40	40	40	40	40
10	10	50	20	40	10	10	10	10	10	10	10
5	30	5	5	25	5	5	5	5	5	5	30
25	25	25	15	25	25	25	25	25	25	25	25
5	15	5	10	15	5	5	5	5	5	5	15
5	20	5	10	15	5	5	5	5	5	5	20
15	15	15	15	30	15	15	15	15	15	15	15
5	5	5	5	15	5	5	5	5	5	5	5
5	5	5	5	10	5	5	5	5	5	5	5
5	10	5	5	10	5	5	5	5	5	5	10
2	7	2	7	2	2	2	2	2	2	2	7
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
5	10	5	5	5	5	5	5	5	5	5	10
3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
544	600	708	568	630	570	512	512	512	512	544	600

Додаток Б

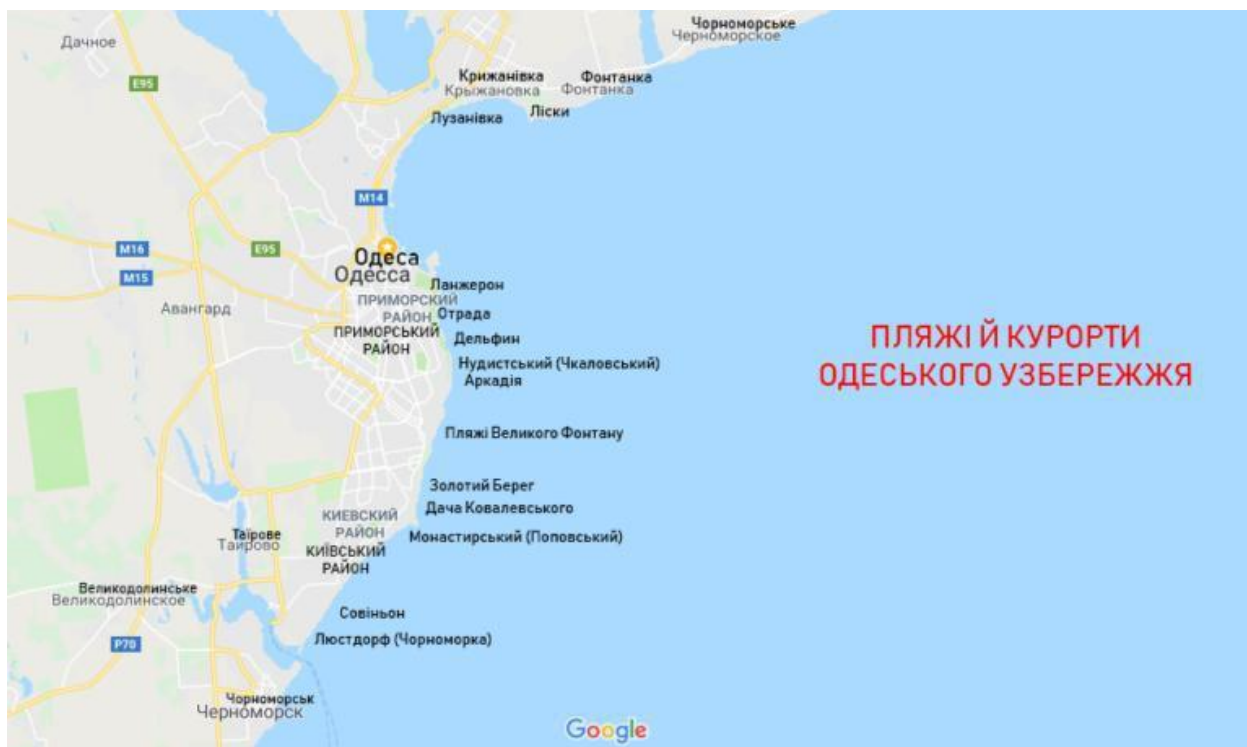
Опитування респондентів щодо привабливості дестинації

Експ 13	Експ 14	Експ 15	Експ 16	Експ 17	Експ 18	Експ 19	Експ 20	Експ 21	Експ 22	Експ 23	Експ 24	Експ 25
50	80	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
30	70	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30
40	45	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40
5	20	10	10	20	10	10	10	10	10	10	20	10
20	30	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20
4	12	8	8	12	8	8	8	8	8	8	12	8
2	6	6	4	4	2	2	2	2	6	4	4	2
6	6	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
80	80	80	80	80	80	80	80	80	80	80	80	80
75	70	70	50	70	70	70	70	70	70	50	70	70
45	45	40	30	40	20	20	20	20	40	30	40	20
5	20	20	20	20	10	10	10	10	20	20	20	10
5	20	5	5	20	10	10	10	10	5	5	20	10
12	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
6	6	4	2	4	2	2	2	2	4	2	4	2
6	6	4	20	4	4	4	4	4	4	20	4	4
40	40	50	40	40	40	40	40	40	50	40	40	40
10	50	20	40	10	10	10	10	10	20	40	10	10
30	5	5	25	5	5	5	5	5	5	25	5	5
25	25	15	25	25	25	25	25	25	15	25	25	25
15	5	10	15	5	5	5	5	5	10	15	5	5
20	5	10	15	5	5	5	5	5	10	15	5	5
15	15	15	30	15	15	15	15	15	15	30	15	15
5	5	5	15	5	5	5	5	5	5	15	5	5
5	5	5	10	5	5	5	5	5	5	10	5	5
10	5	5	10	5	5	5	5	5	5	10	5	5
7	2	7	2	2	2	2	2	2	7	2	2	2
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
10	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
600	708	568	630	570	512	512	512	512	568	630	570	512

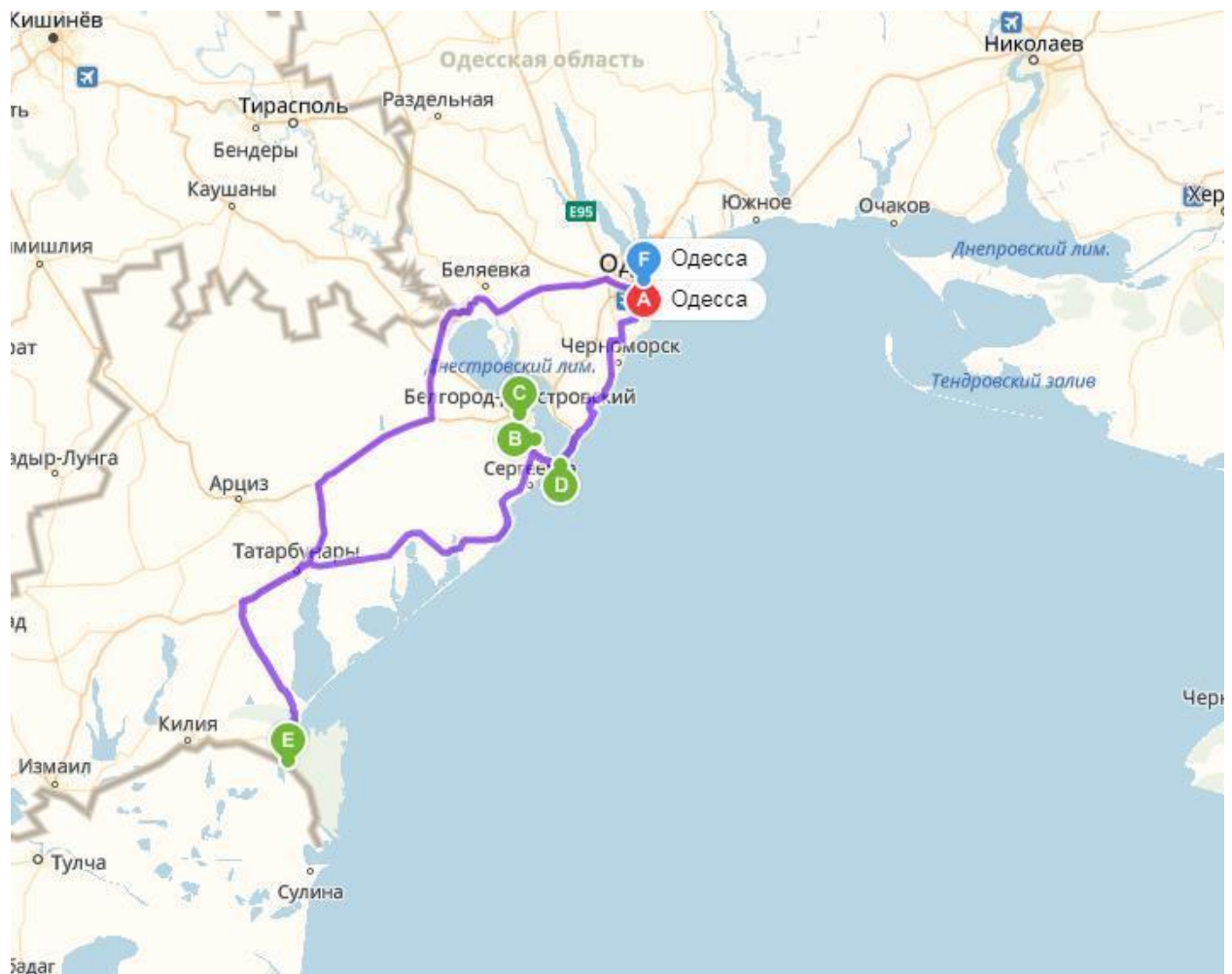
Карта-схема Одеської області

Карта-схема курортів та пляжів Одеської області

Карта-схема тура «Одеса-мама»

Карта схема туру «Канікули в Одесі»

